

www.բնագիր.am

ժամանակակից հայ գրականության հավաքածու @նթերցողի համար

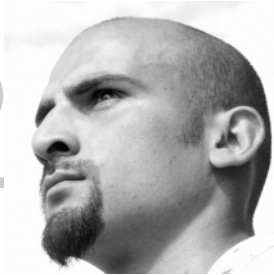
Խմբագիրներ՝
Վիոլետ Գրիգորյան
Վահրամ Մարտիրոսյան

ԲՆԱԳԻՐ 7-ի հրատարակումը հովանավորել է ԳԳ-ում ԱՄՆ դեսպանատան հասարակայնության հետ կապերի բաժինը:
Շնորհակալություն ՓՐԻՆԹԻՆՖՈ-ին աջակցության համար

Երեւան|2003

Սամվել Յավրյան
Ես ներքևում եմ, ես կողքն եմ,
ես ամենաեզրում եմ:

2

Գոհար Նիկողոսյան
Տղե՛րք, տղերք ու տղերք: Ասես - երկնքից եմ մաղվում: Թափվում եմ, տեղ-տեղ: Էդքան շատ տղա կար աշխարհքիս մեջ, ու ես չզիտեի՛...

Գ. Գրիգորի
Ինչևէ, Արմենն ինձ համար մնաց
Որպես մի իձիձձաճիձձնե՛
ծիձծե՛ծ:

Սամվել Սկրտչյան
Թող բոլորը երգեն՝ ստամբուլն արյան ծով է ու փռթկան: ոգու սով է:

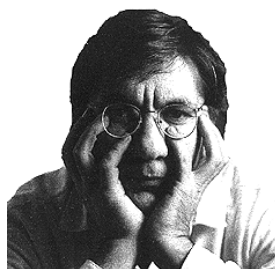
Վահրամ Մարտիրոսյան
Վիրավորի տեսքը, արյան մուգ հետքերը, որ նա թողնում էր գետնին, հիշեցրեցին գործադիրին, որ արդեն մի քանի օր է, ինչ արյուն չի ծծել:

Գագիկ Կրիկյան և Միեր Բելերյան
Միեր. – Մոտենում, ասում ենք՝ կյանք, տեղեկանքի համար ու՞մ պիտի դիմենք: Գագիկ. – Տռուսիկը բացում է, մթով՝ որն ուզում եք, հանեք: Միեր. – Լավ քչփորում ենք, բայց մեր ուզածը չենք գտնում: Գագիկ. – Դու չես գտնում, ես հո գտնում եմ:

Հաբեթ Մուրադյան
Հիմա ո՞ւր տանեմ ինձ, այս հոտած լեշս ո՞ւր քարշ տամ, ու՞մ տամ, ո՞ւմ նվիրեմ ժանտախտի այս բույնը, լքվող մանկանս ո՞ւմ դռանը թողնեմ, սարսափելի այս պարզահին ո՞վ է արժանի, ո՞ւմ բախտն է, որ չպիտի բերի...

Վահան Իշխանյան
Էդպես բաներ էլ չմտածես: սիրուն չի: քո մաման ա: էն էլ ռոբիկ հոպարը:

Արծուկ
«Ապե, հայ ե՞ս... բա էս ի՞նչ ա վիճակը»...

Ֆորում
PS. o la la, inch nrbankat journalist es. verjin hachvov jurnalistnere misht el etevitz en asum.

anna

Սարյանը 10 թվին «Երկնագոյն Վարդ» խմբի մեջ էր, բայց հետո երբ երեւան եկավ փռացավ իր ազգայնականության պատճառով:
Հարութ Սիմոնեան

դրա համար էլ հայաստանը բանտ է: ուղեղների ու մտքի բանտ: ի՞նչ է մնում անել գրողին. կամ(1.) պիտի մտքիդ ազատություն չտաս, մտքովդ չանցկացնես, կամ(2.) մտքով անցկացնես, բայց չգրես, կամ (3.) մտքով անցկացնես գրես, բայց չտպես, կամ (4ա.) մտքով անցկացնես տպես ու հալածանքի տակ ընկճվես ու վախենաս կամ(4բ) պայքարես, կամ(5.) զնաս հայաստանից ու ինչ ուզում ես մտքով անցկացնես, ինչ ուզում ես գրես, ինչ ուզում ես տպես:
Վահան Իշխանյան

Նարեկ Նիկողոսյան
Սերը հասկացավ, որ ինքը հղի է. նա պիտի ծներ վերջապես...

Կարինե Գասպարյան
Ոչինչ, այդպես էլ է պատահում:

Գրիգոր Խաչատրյան
Եվ ծերունին լուռ չարչարանքով բերում է ճիշտ եզրահանգման. մեր գրողներից ոչ մեկն իրեն որպես հունք չկարողացավ օգտագործել դրական կերպարի մարմնավորման գործընթացում, այդպիսինը չլինելու պատճառով, որ իրենից բացի ուրիշ զոհ չլինի:

Սամվել Յավրյան

* * *

Ղե, եկեք փոխարինենք միմյանց
Հայացքներով, կոնֆետներով, ծաղկեփնջերով,
Հնացած հարցերով ու պատասխաններով,
Օգտակար խորհուրդներով,
Սեղմված ուսերով,
Թափանցիկ բառերով,
Դողացող ծնկներով,
Ալարկոտ մատներով,
Թանկ բաժակաճառերով,
Երկինաստ շարժումներով,
Մինչև չեն եկել իսկական տերերը
Այս տարածքների,
Վառված կրակով
Այստեղ ապրողների:

* * *

Հոգեբուժարանում
Նկարչին երազ եկավ,
Որ արյունոտ մարմինները
Սպանված գազանների
Վերափոխվում էին հսկայական մրգերի,
Նրանք հանգիստ ճոճվում էին
Եվ կամացուկ զրնգում:

* * *

Տրոլեյբուսում թե տրամվայում
Գնում էր հասարակ մի մարդ:
Նա բոլորովին հասարակ մարդ էր:
Հին կոշիկներով,
Հին բաճկոնով,
Եվ հին մոխրագույն դեմքով:
Նրա ձեռքում թղթե կամ ցելոֆանե կապոց կար,
Կոնֆետներ էին կապոցի մեջ,
Թե կարտոֆիլ,
Բայց ավելի ճիշտ նարինջներ էին:
Ես այդ ժամանակ տոմս վաճառողն էի
Տրոլեյբուսի թե տրամվայի...
Ես հարցրեցի. ու՞ր եք գնում.
– Իրականության սահման, – պատասխանեց նա:
– Ահա ձեր տոմսը, ու՞ր եք գնում:
Նա հանգիստ պատասխանեց.
– Իրականության սահման...
– Իրականության սահման...

* * *

Երբ քուն կառնեն հանգիստ ծառի տակ,
Երբ կափռվեն մտքերս և փետուրներս,
Պետք չէ ինձ տեղաշարժ անել
Թաց կարմիր ձեռքերով,
Նույնիսկ եթե ձեր ձեռքերը թաց չեն և կարմիր,
Միևնույն է,
Պետք չէ ինձ տեղաշարժ անել...

* * *

Վերջին ժամանակներս
Զգում եմ նրան իմ ետևում:
Շնչում է գանգիս, դողում է ողնաշարս,
Եվ հանկարծ հարված՝
Ընկնում եմ խոտերի մեջ, փակում ձեռքերով դեմքս...
Ծիծաղում է ...
Նայում եմ, մեռակ եմ:
Դանդաղ կանգնում եմ, նայում,
Շարունակում ճանապարհս:
Նրանք սրտիս տակ են,
Որտեղ մութ-մութ է:
Բռունցքով պատին՝
Կքարանաս...
Դատարկ է...
Մի-քիչ կքաշվես...
Նորից բարակ թելն է կոկորդիդ:

* * *

Ամբողջ ճանապարհին, մինչև տուն,
Տեղում դադար չնստեց:
Ինչ-որ բան աչքն էր ընկնում,
Իսկ տանը
Հանկարծ սառեց:
Աթոռին նստած
Ստածում էր,
Նայում սկավառակներին,
Պատերի նկարներին,
Հետո շունչ քաշեց
Ու ծիծաղեց:

* * *

Երբ ես մահացա
Չկար ոչ մեկը,
Որ կարողանար ասել...

4

* * *

Ուղղակի որսորդը ոչ մի անգամ չի վրիպել,
Ուղղակի թռչունը թռչել է չի սովորել,
Ուղղակի ձեռքերը հոգնել են զենք բռնելուց,
Իսկ խմորը չորացավ շատ արագ:
Ուղղակի տրամվայը վերցրեց ու գնաց,
Ուղղակի պարանը անհետացավ,
Ուղղակի ամեն ինչ եղել է...
Ուղղակի մահացած մարդը
Սուտ չի խոսում:
Ինչ-որ տեղ կորցրեցին, ինչ-որ տեղ գցեցին,
Ինչ-որ տեղ չկերան, ինչ-որ տեղ չխմեցին,
Գնում էր ուրախ տարին պատերազմի:

* * *

Բառ՝ իմ նիհար ու տկար,
Ծնվեցիր դու այստեղ,
Ոչ սրանից, ոչ նրանից,
Իբրև հինգերորդ ոտքը կաղ շան,
Իհարկե հասկանալի է ինչից,
Միևնույնն է՝ արսուրդ է:
Եթե ոչ ինձ, ապա ուրիշներին՝
Կաղերին:
Հանգստացիր, ես լռում եմ,
Ես ներքևում եմ, կողքը,
Ես եզրում եմ, որտեղ լռում եմ,
Ես ամենաեզրում եմ...
Ինչ-որ տեղ եզր է, ինչ-որ տեղ դրախտ,
Ինչ-որ տեղ դժոխք, ինչ-որ տեղ չկա,
Որտեղ եզրն է, այնտեղ դժոխք է:
Գլխով պատին, դուռը փակիր, մի նայիր,
Ներքև կընկնես, եթե քամին ներսում է,
Եթե՝ ոչ, կլինես քար սարի տակ պառկած:
Ես չգիտեմ, կընկնեմ, կթռչեմ:
Թռչելու ուժ չունեմ, իսկ պառկել չեմ ուզում:
Կլինի գիշեր, կգոռամ, կշրջվեմ, կճոճվեմ,
Կջարդվեմ՝ միևնույնն է,
Մինչ առավոտ կծծեմ բոլոր դռները,
Կքայլեմ այն վայրերում, որտեղ մենք չկանք:
Հենց այնպես, միգուցե հանդիպեմ մեկնումների,
Կխոնարհվեմ մինչև հատակ:
Ծանր է այստեղ պառկած,
Եթե լիներ մի քիչ ուժ այստեղից գնալու,
Կամ էլ եզրից մի քիչ հեռանալու,
Գոնե մեկ մետր, կնստեի, կծխեի,
Միգուցե հոգին թողնեմ...
Հանգստացիր, միշտ չէ, որ ինձ հետ հեշտ է:
Ես այն մարդը չեմ, որ ես կամ...

Ես դեռ հեռու եմ...
Ես ներքևում եմ, ես կողքն եմ,
Ես ամենաեզրում եմ:

* * *

Կլինես դու լույս՝
Ծնված մթության մեջ:
Կամ էլ մթություն՝ ծնած լույս:
Կլինես կապույտ անձրև՝
Ընկած ձյան վրա,
Կամ էլ ամպերից մեկը:
Կլինես պինդ օղակ՝
Ոսկե շղթայում,
Կլինես դու հող հեռավոր երկրի,
Կամ էլ նա, ով այդտեղ քայլում է:
Կլինես փետուր արծվի թևին,
Կամ էլ հենց արծիվ...
Կլինես կաթիլ գինու կարասում,
Կամ էլ...

* * *

Ես վաղուց չեմ լացել,
Ես լացում ու երգում էի:
Հետո սկսեցի լսել,
Պարզվեց՝ տանը շատ ժամացույցներ կան,
Եվ ոչինչ չի լսվում:
Ես զարմացա:
Սիրտս բաբախում է առաջվա պես:

* * *

Լռության մեջ
Դեմքով ամուր սեղմված
Գիշերային պատուհանին
Ես շնչառությունս պահած
Բռնում եմ բառերը,
Ասված ցերեկը, որոնք օրորվելով թափվում են
Տաք հողին:

Գոհար Նիկողոսյան

Պտուղը հորինված տղերքի ու անհորին անձրևի ճամփին

Խնձո՞ր: Ի՞նչ խնձոր: Իսկը - արգելված: Ինչի՞... ուրիշ տեսակի է՞լ է լինում:

Տղերքից մեկն ինձ թերթից կանչեց: Անբավարարվածի մեկն էի՝ Հավատքի ճամփին չոչ անող մի զը՞ն էգ: Վեր կացա, պայուսակս հագա: Մեջը՝ աչքի ուլունքի տեղակ մի ընկուզաչափ խնձոր: Աչքս ինձ չկայչի: Գնացի: Իմացա: Որ

Ամուսնանալու

Համար

Պետք է հայտարարություն տամ – հայտարարություն վերցնեն: Ալամ աշխարհով մեկ խայտառակ լինեմ-մնամ: «Սիրո ստրատեգիա ու տակտիկա այդ ոճից չուլախ են, ժողովուրդ, չոփ-չուլախ: Ես կնգա սիրահարվող և գլուխը այգաբացներին զարկող տեսակն եմ: Հասկանու՞մ եմ»:

–Դու... սիրահարվե՞լ ես,– ասացի եսուես, ինձ ու ինձ: Միշտ պինգվին աշխատիր Սիրո չուլերում, ընդմիշտ հուսա՞... Սառուցյալ օվկիանոսից փախած ո՞վ թռչնակ:

Ու, ճարահատ, անձրև հորինեցի, մինչև մենությունս լոխ թրջվեցի: Վեր կացա (ինձ նստած չի սազում), թերթեցի լրագիր կոչվածը, ապա լուսանկարով տուժած տղուն նվիրելիք պատմվածքիս անդրադարձա, որ նախքան գրվելն ինձ խաբխբում էր, իբր, հեքիաթ է:

Իսկ: Համաձայն հեքիաթօրենքի՝ ես արքայադուստր եմ: Էդ դեպքում էլ... ինչի՞ եմ պսակվում որ... Գունարած - գերերջանիկ ամուսնություն, եթե վերջացող հեքիաթ է, երեք խնձորն էլ՝ վրեն, հանկարծ վերևից ընկնելիս վնաս-մնաս չտան...

Ուրեմն: Լրագրից պատմվածք տեղափոխվելիս պատմվածք չստացվեց, այլ՝ նման մի բան: Այրացա-զայրացա: Սեփական պատմվածքիցս մի հսկայական տողատակ քաշեցի ու ճիպոտ անվանեցի: Ծիպոտ անվանեցի և դաս քաղեցի: Դաս քաղեցի և ճիպոտը գրիչ անվանեցի: Գրիչ անվանեցի – քաշվեցի, քաշվեցի – ծանր նստեցի, ծանր նստեցի ու թեթև գրեցի:

–Երկու երեխա՝ հերախառը կես-ճամփիդ թողել, կանգնել ես հորինված անձրևի ու լավ տղերքի ճամփին ու չես էլ իմանում, որ անձրևը հորինված չի լինում, տղերքն էլ լավ ու վատ չեն ջոկում: Փոխարեն ինձ սիրահարվեն, սիրահարվում են «ճըլտի»*:

«ճըլտ»... մատնեմատովս քունքիս... սպառնացի:

–Ուշքի արի, Պեժյա, որ նորից ուշաթափվես: Հենց որ... ինձ սիրահարվողների պտուտահողմը բռնկվի, ես «ճըլտ» հավատացյալ կամ գրող կդառնամ: Եվ կամ՝ 2-ը միաժամանակ: Քանզի այս կյանքից լավ հոտ չի՞ փչում, թե խելք դնեմ անբավարարված-դժգոհ էլ կմեռնեմ: Ինձ... հարցնում են, ինչի՞ երեխաներիդ հորը չես վերադառնում: Չես ամուսնանում – ինչի՞: Գըստ: Նորի՞ց, նույն մարդու հետ:

Պատասխանում եմ.

–Երեխաներիս կողմից բարեկամ է, ո՞նց ամուսնանամ: Էն էլ՝ էդքան ակնանձրևից ես կողմ, էն էլ՝ նույն մարդու հետ: Ես...

ճըլտ...

Այսուհետև այնպես եմ գրելու, որ ինձանից մրսեն իրենց ամառանոցաբնակ կարծողները: Ու սպառնացի՝ թերթեցի տղուն.

–Ես քեզ... ես քեզ մի այնպիսի՞ նամակ կգրեմ, որ ինձանից մրսես ճշտախառը: Դու... կծիծաղես, իսկ ես – կարտասպեն հոնգուր-հոնգուր, լոքո-լոքո, գրամ-գրամ, որովհետև, արի ու տես, ես 100 կաթ արցունքից քամեցի այս խոսքը, որ երեկ առավոտ քո լուսանկարված-տանջված դեմքին մի ամբողջ ծիծաղ ուրվագծեց:

Ինձ այդպես թվաց: Ի՞նչ արած: Դու՞ր ես գալիս՝ ինձ: Ի՞նձ՝ ի՞նչ: Գրիչս քո ծիծաղի մեջ թաթախում և քեզանից վերջնականապես ազատագրվելու... դարդից քեզ նամակ եմ գրում: Թե չէ... առհասարակ, թե իսկական լինեիր, հենց՝ ծոցիս մեջ, ինչու՞ էիր փոխվելու, հը՞: Էլի՞ ինքնաթալանում, կողմնակի, թալանչիություն - եկամուտս չհաշված:

Դե՞, անշարժ պահպանվիր քո Լույս-նկարում, մինչև ավարտեմ, պաշտելու տեղակ, քեզ սիրահարվելու այս մենամարտը՝ լիովին: Կենսամարտը՝ դիցուք. այս տժտժագին:

Գրիչս... թաթախում ծիծաղիդ մեջ, վերջնականապես քեզանից ազատագրվելու դարդից քեզ նամակ եմ գրում,

6 արի ու տես: Եթե իմ մեջ հաստատվես, կրծքավանդակս անբողջովին կգրավես: Այնտեղ խնձորենի կա: Բետոնին արմատ ձգելու գործի վրա է: Դեռ – չի՞ ծաղկել, պտուղ չի տվել, ճիպոտ կսարքես, սիրտս կծաղկես: Զորինված խնձորս թաթախում եմ հորինված անձրևում, այն ցամաքեցնում եմ քո հայացքով, վերջակետից վերջակետ:

Սե՛ր իմ, պտուղն, ավաղ, քո ներսում անհետացավ... Տու՛ր ինձ իմ խնձորը և կամ էլ՝ կե՛ր:

– Ես սիրահարվել եմ, – ասացի ես ու ես, ինձուհինձ:

... Վեր կացա, իրական փողոցի մեջտեղում թթվեցի ու... ի՞նչ տեսնեմ... Կաթիլ-կաթիլ, փաթիլ-փաթիլ, թելիկ-մեղիկ հայացքներ, ժպիտներ, բառեր են թևթևում այս լույս աշխարհում: Իրական-իսկական-շոշափելի տղա՝ ինչքան ուզես: Տղե՛րք,

տղերք ու տղերք: Ասես - երկնքից են մաղվում: Թափվում են, տեղ-տեղ: Էդքան շատ տղա կար աշխարհքիս մեջ, ու ես չգիտեի՛...

Բա... ինչի՞ եմ մենակ մնացել: Առաջին անգամ եմ տեսնում-իմանում, որ գոյություն ունեմ: Անխտիր եմ՝ հաստատ: «Բայց»-ով եմ սկսվում:

Իսկ Դու

թափանցիկ ես:

Թափանցի՛կ ես այնպես...

Սիրտս... քեզ կպավ: Կպել քո հայացքին ու պոկ չեմ գալիս: Փակել միակ-հորինյալ խնձորս, փակվել ես նրանով: Տու՛ր ինձ՝ վերադարձրու: Ու կամ էլ՝ կեր: Կարող է՝ ռոմանտիկ եմ: Ա՛յ քեզ դժբախտություն: Անգին է այն, ոչինչ չարժե: Ի՛նձ տուր անգին խնձորս կամ էլ – մի՛ տուր:

Ես քեզ թերթից հանեցի: Մկրատս լավն է: Զանեցի-գրկեցի, կրծքիս պահեցի, սրտիս մեջ պահեցի, փոշմանեցի, էլի հանեցի, վալս պարեցի, վերջում համբուրեցի, ամենավերջում ծոցս դրեցի, նորից հանեցի ամենա-ամենա-ամենավերջում խելագարության լոգանք էլ ընդունեցի:

Խելագարության լոգանք

«Ինչու՞ ծանոթանանք: Եթե ծանոթանանք, իրար, ի վերջո, կկորցնենք: Ի պատասխան քաշեցիր, ինձ ջիջիլ զցեցիր քո՝ լուսանկարված սիրտը:

– Մի հատ է, իմն է – ասացիր: – Չեմ կարող քեզ տալ:

Զանեցի...

Սիրտս:

– Վերցրու, ասացի: – Ուրիշ մեկն էլ ունեմ, որ... հենց՝ քո մեջ է: Ախր... Դու՛, ամենքդ, հատ-հատ, պարտավոր էիք ինձ սիրահարվել, է՛...

Զենց այդ ասացի,

Դե լավ, թե որ այդպես է, իմ սիրտը քեզ՝ փեշքեշ: Վերցրու՛: - Ամաչեցի՞ր... Քո սիրտն իմ սրտով ծածկեցի: Մեջը սեր չկար, որ թաղեի: Զիմարություն: Թե չէ՝ Իրականությունն իմաստու՞ն է, հա՞: Տե՛ս՝ գալիս է իսկական, անհորին, երկնառաք անձրև: Ընկել - զգայական քունջերում, խռոչներում, ծակերում ենք փնտրում սերը: Ինչի՞, էդքան պստի՞կ է, հա՞:

Սերը

հայացքներում,

ոտնաձայներում,

հառաչներում,

Բառերու՞ն է պետք գտնել, փնտրելու պահերը՝ չհաշված: Փնտրեցի: Երկու սիրտ՝ իրարով փակված, ու մեջն էլ՝ սեր, չգտա՛:

Ես՝ հսկա,

Ես - անսի՛րտ աշխարհում:

Զիմի... հասկացա՞... Պտուղը՝ արգելվածը, ի՛մ սիրտն էր: Իմը... խնձորի չէր նման, քոնն էլ՝ տանձի, ոչ բանի էր նման ու ոչ - բանանի, այլ չրթած սերմի սոսկ՝ մեկ երեսակին»:

Խելագարության լոգանքն ավարտված է: Օճառի վրա անձրևս ցամաքեց: Է...հե՛յ... կսկծու՛ եմ գրում. խելագարության լոգանքում էլ եք նույնը, երազում էլ, կյանքում էլ, լուսանկարում էլ:

www.բնագիր.am

Է՞ր եք փչացնում մեզ: Ով՞ կույս՝ կուսությունից եք զրկում, ով էլ՝ զրկված՝ զրկու՞մ եք ձեզանից՝ երբեմն-երբեմն:
Փու՛չ աշխարհ: Քեզ դեռ կլցնե՞նք սիրով, առանց փակելու – թաղելու՞ առանց: Մենք դեռ կգա՞նք քու հախից:
Այս ինքնաբուխ անձրևը վկա, որ մաղվելիս արցունք է թվում, շխրտալիս՝ ծիծաղ, իսկ ցեխաջուր դառնալիս էլ

7

էն՝ մի ջուրն է, որ կա:

Պիղծ շաղա՞խ ենք,
Թե՞

Սրբազան թլիֆ, տեսնես...

1997 թ.

Սամվել Մկրտչյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՍԵԼԻՍ

Ես շատ կուզեի քեզ ատել
ու ես ինքս ինձ չեմ ներում
քո որդոց դու վաղուց քառատել՝
բայց կանչում ես տանջում ու գերում

Ես շատ կուզեի քեզ լքել
հեռանալ մոռանալ - թարսի պես՝
քո որդոց դու սովոր ես լլկել
հնամաշ վավաշոտ հարսի պես

Ես շատ կուզեի քեզ պահել
սրտիս մեջ անբիժ ու սիրուն
այլ ոչ թե մնալ մի ջահել
որն անհույս՝ մի բոզի է սիրում

ՈՐՈՎՅԵՏԵՎ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐՍ ԼԻ ԵՆ ԱԶՔԵՐՈՎ

14-րդ փողոցը

ան(որովհետև արցունքներս լի են աչքերով) հետանում է

Որովհետև միայն ճշմարիտ բաներն են միշտ
ճշմարիտ որովհետև չեն կարող լինել ճշմարիտ
է.է. քամինգս

չտեսանք, Էդգար Պո, սթափ երկինքը,
չտեսանք Գաղասադը էն սուրբ
կարդացինք ուշադիր միակ Գիրքը-
բույնը մնաց նույնը՝ սուրբ:

ու մեր բույնը մնաց նույնը՝ բարդակ
ճակատի մեր խարանը՝ գնչու
վարժվեցինք մենք գրել ու կարդալ-
չիմացանք թե ինչու

չտեսանք, չիմացանք թե որտեղ
Չարենցին խցկեցին հողի մեջ
(Էդրա Փաուլսոնը գտել էր մի դեղ
որը սուտ էր ու հեջ):

իսկ լալկան պոետները հերթով
երագում են մի զիլ շիրմաքար-
«աստ հանգչի հանճարեղ մի քերթող»-
(կամ գինու մի տակառ):

ՇԵՇՏԱՇԱՐԺ ՏՈՂԵՐ

մի թող ինձ անավարտ, թող՝ անչափելի
մատնացույց մի արա հանց 9 մմ տրամաչափ
առանց այդ էլ, իմ չքնաղ Անաբել Լի,
ինձ երես են տվել աղջիկները լաչառ
երես են թեքել ընկերներս քաչալ

մի թող ինձ անպարփակ, թող՝ չհասկացված
մի ասա թե քանի գույն ունի ծիածանը
նոր հանելուկ մոգոնիր, Տեր իմ Աստված,
ես գիտեմ՝ ինչ-որ տեղ վերջանում է կածանը
մի օր կրակում է պարապ հրացանը

մի թող ինձ անտերունչ, թող ինձ չափավոր
ես հասկացել եմ արդեն թե մատնիչը ով է
թե ուր է գնում անմեռել մի թափոր
թող բոլորը երգեն՝ ստամբուլն արյան ծով է
ու փռթկան: ոգու սով է:

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ

Լացեցի ես մի սուտ
ստեցի ես մի լաց
ապրեցի սուտմեռուկ
ու մեռա ես ձեռաց
հենց ձեռաց ապրեցի
շնչելով հենց էնպես
հենց ապրած պարպվեցի
անիմաստ, – ՊԱՐԶԱՊԵՍ:-
պարտվեցի անիմաստ
հաղթեցի ձեռի հետ
չբռնեց ոչ մի մաստ
չմնաց ոչ մի հետք
լռեցի ես մի ցավ
ցավացի լռություն
բռնացա ես անցավ
ցավալով բռնություն
ես իջա բարձունքներ
բարձրացա ես ներքե
քրքջացի արցունքներ
վայելեցի վերքեր
ես ընկա բարձր կյանք
բարձրացա ես՝ ընկած-
մենք ողջ ենք, դեռ կանք-
շիրմաքար իմ շան քած

IN MEMORIAM 2003

**ՄԻ ԱՆԳԱՄ, ԵՐԲ ՄՈՒԹ ՑԵՐԵԿ ԷՐ
ԳԼՈՒԽ 1**

մի անգամ, երբ մութ ցերեկ էր (ոնց հիշում եմ՝ հենց երեկ էր),
մեկ էլ՝ դուռն փակեց մեկը, մեղմ փակեց նա դուռն իմ տան
իմ Ագռավն է, – եկավ միտքս, – ախ կառնեմ նրան ես գիրկս
կպատմեմ ես անելիքս, որ հիշի ինձ հավիտյան
կբացեմ նրան ես սիրտս՝ հոն հրդեհ կա ոչ մատյան-
ընդամենը այդքան բան

ԳԼՈՒԽ 2

բացեցի ես իմ տան դուռը, որ անցնի սրտիս մրմուռը
մեկ էլ՝ ասես երկնքից էր - մի Չրեշտակ խուժեց ներս
մոռացած պատշաճ ողջույնը՝ նա կարծես մտավ իր տունը
ու էս խենթ խանդոտ խաթունը բազմեց խեղճիս առերես
ես խենթուկ խանդոտ խաթունը բազմեց խեղճիս առերես -
«մի քիչ գինի կբերե՞ս»

ԳԼՈՒԽ 3

այդուհետ սույն Չրեշտակը արեց էն նույն առաջարկը
(սիրուն դեմքը սպիտակ էր, տեսքն այնպես հանդիսավոր).
«արի տուն գնանք, – ասաց նա, – Չոր մոտ բարձրանանք, – ասաց նա, –
երկնքում է քո ճիշտ տեղը, դարձիր աստղ գիսավոր
երկնքում է բուժիչ դեղը, դառնանք աստղ գիսավոր»
ու էնքան հանդիսավոր

ԳԼՈՒԽ 400

«ինչ որ է՝ քո սուրբ անունը, ետ դարձիր դեպ քո անհունը
ետ դարձիր դեպ քո անդունդը՝ քո դրախտը ահավոր
չթողնես ճերմակ թեւերդ, ուտիճներդ ու դևերդ
մի խախտիր իմ մենությունը, թող իմ տունը մեմավոր
քո ժանիքն հանիր սրտիցս, թող իմ բույնը մեմավոր-
Չրեշտակը թե՛ EVERMORE:

«...Գործադիրին տեսնելով՝ երկու անտուն հարբեցողները, որ մեկնված էին շքամուտքի առաջ, դեպի պատը քաշվեցին, որպեսզի նրան տեղ տան՝ անցնի: Գործադիրն իրեն ստիպեց ժպտալ նրանց: Անտուները չտեսան ժպիտը, որի հայտնվելը նույնիսկ օրը ցերեկով էր դժվար նկատել գործադիրի ներս ընկած ու ծուռ շրթունքների պատճառով, ուր մնաց՝ այն խավարում, որ տիրում է մեր շքամուտքերում: «Կարո՞ղ աս մի հատ պապիրոս տաս», – ասաց անտուներից մեկը՝ համեմատաբար երիտասարդը, որի բերանում միայն վերևի կտրիչ ատամներն էին մնացել, ինչը դժվարամատչելի էր դարձնում նրա խոսքը զրուցակիցների համար: Գործադիրն ուզում էր չլսելու տալ և անցնել, սակայն այնուհետև չբացառեց, որ միգուցե իրեն հայիոյեցին: «Ի՞նչ ասիր, արա, կարգին խոսա՛ իմանանք»: Անտուները չհասկացան գործադիրին, որը բառերն արտասանում էր սեղմած ատամների արանքից, ընդ որում, ոչ միայն վեճի բռնվելիս, զայրացած վիճակում, այլև՝ ամենասովորական տրամադրության մեջ ևս, պարզապես խոսվածքն էր այդպիսին: «Կան տուր, կան էլ մի տուր. ի՞նչ ես բլբլում, է՛», – դժգոհեց երկրորդ անտունը, որը համարյա վաթսուն տարեկան էր և առհասարակ ատամներ չուներ: Գործադիրն ավելի կոպիտ հնչեղանգով կրկնեց իր խոսքերը, որոնց իմաստը հարբեցողները դարձյալ չըմբռնեցին: Այսուհանդերձ, նրանք այլևս չպատասխանեցին՝ խուսափելով գլուխ դնել տարօրինակ անձանոթի հետ, որը կաշուն մարդ դուրս եկավ, քանի որ երրորդ անգամ ևս նրանց ուղղեց նույն հարցը: Կտրիչ ատամներով անտունը, ջանալով հատ-հատ արտաբերել բառերը, երկրորդեց ծխախոտի խնդրանքը: Գործադիրն այս անգամ հասկացավ ասվածը, և տեսնելով, որ իրեն մեծ պահանջ չեն ներկայացնում, սկզբնական շրջանում ցանկանում էր այն բավարարել, ապա սթափվեց՝ կռահելով, որ իրեղեն ապացույց կթողնի դեպքի վայրում. իր սիգարետից միայն Նախագահի մտերիմ ընկերն ու պաշտպանության նախարարն էին ծխում ամբողջ Յայաստանում, և այդ փաստը լայնորեն հայտնի էր հանրությանը: «Ձեզ համար առեք-ծխեք, ես պարտավոր չեմ բոլորիդ սիգարետով ապահովել», – քթի տակ ասաց նա: Անտուները նրա քրթմնջոցից առավել ևս չկարողացան ոչ մի բառ ընկալել, և սոսկ բնագողը նրանց հուշեց, որ կտրուկ մերժում են ստացել:

Գործադիրը մտածեց, որ մինչև չորրորդ հարկ բարձրանալը, այնտեղ գործն ավարտին հասցնելն ու վերադառնալը հարկավոր կլինի կշռադատել և որևէ լուծում գտնել այս անտուների խնդրին: Անմեղ մի հանդիպում էր թվում, որը հնարավոր չէր որևէ կերպ կանխատեսել, բայց սրանք անպատեհ վկաներ էին, որոնք կարող էին վտանգել ամբողջ ձեռնարկի իրականացումը: Անշուշտ, դրական մի հանգամանք կար. մթության շնորհիվ իր դիմագծերը պետք է որ տարբերակած չլինեն: Բացի այդ՝ այս ուշ ժամին սրանք միշտ հարբած են՝ նույնիսկ մի քանի մետր հեռավորությունից էժանագին խմիչքի հոտը դիպավ գործադիրի ռունգերին: Մյուս կողմից պետք չէր մոռանալ, որ թերևս շրջմոլիկների աչքերը թափառական կյանքի երկար տարիների ընթացքում սովորում են տեսնել մթության մեջ կատուների աչքերի նման... Վատագույն դեպքում մի ելք մնում էր. գեները հետն էր, քանի որ երբեք չէր բաժանվում իր իսկ հրամանով իրեն շնորհած անվանական ատրճանակից, սակայն այն գործադրելը հղի էր անկանխատեսելի հետևանքներով. բրազիլական արտադրության հրազենը ևս հազվագյուտ մակնիշի էր:

Այդպես էլ որևէ եզրակացության չհանգելով՝ գործադիրը վանեց գլխից բոլոր ավելորդ մտքերը, երբ հայտնվեց առևտրի նախարարի դռան առջև, որին նա կենտրոնացած, խնամքով ամրացրեց պայթուցիկը: Դրսից ներթափանցող աղոտ լույսի տակ երևում էր, որ դուռն աչք ծակող շքեղությամբ չուներ, ընդամենը գորգ-մանրահատակ էր պատկերում, ինչը նորաձև էր տասնհինգ-քսան տարի առաջ, և հավանաբար խորհրդանշում էր, որ տուն եկողները կարող են նույնիսկ քայլել տանտերերի դռան վրայով: Աստիճանահարթակում այլևս անելիք չունենալով՝ գործադիրը պատրաստվում էր իջնել սանդուղքներով, երբ ներքևից անմարդկային աղաղակներ եկան: Առանց դույզն իսկ վարանելու նա վազեց վերև, դեպի տանիք, որի դռնակն իր բախտից բաց էր: Այստեղ փոքր-ինչ շունչը տեղը բերելուց հետո նա օդանցքներից մեկով դուրս եկավ կանգնեց տանիքի թիթեղների վրա, ապա տոտետոտ առաջացավ մինչև երկաթե ցածր բազրիքը և նայեց ներքև: Դիմացի խաչմերուկի անկյունադարձից թեքվելով, ձեռքերով փորը բռնած մոտակա այգու կողմն էր փախչում անտուներից մեկը, կարծես թե՝ ավելի երիտասարդը: Նրա հետևից, խոհանոցի մեծ դռան կողմն էր երկարահասակ, խոշոր անդամներով մի կին, հանձին որի գործադիրը ճանաչեց իր սոցիալական ապահովության նախարարին:

Վիրավորի տեսքը, արյան մուգ հետքերը, որ նա թողնում էր գետնին, հիշեցրեցին գործադիրին, որ արդեն մի

քանի օր է, ինչ արյուն չի ծծել: Կասկածելով հանդերձ, որ այդ անտուն-անտիրական հարբեցողի արյունը ժողովրդի արյան սովորական քաղցրությունը կունենա, նա հանկարծակի հիշեց, որ արտասահմանում կերել է ընտիր ճաշատեսակներ, որոնք ոգելից խմիչքների մեջ էին եփված: Մտածեց, որ վիրավոր թշվառականի դեպքում էլ միգուցե ալկոհոլը նույն ազդեցությունը գործած լինի: Չկարողանալով անսպասելի ծագած ծարավի վրա բռնանալ, նա տանիքի վրայով գնաց մինչև հաջորդ օդանցքը, որպեսզի այնտեղից իջնի մյուս մուտք և հետապնդի անտունին: Սակայն անմիջապես էլ ստիպված եղավ իր մտադրությունից հրաժարվել, երբ տեսավ, որ դիմացի հինգհարկանի շենքում լույսեր վառվեցին, և պատուհաններին մարդիկ մոտեցան: Ավելին, նրանցից երկուսը՝ վարդագույն գիշերանոցով հիսուն-հիսունհինգ տարեկան մեծակուրծք մի կին՝ հինգերորդ հարկից, և քառասունհինգին մոտ մի թավամազ տղամարդ՝ չորրորդից, կարծես ոչ թե փողոցի ուղղությամբ էին նայում, այլ՝ հենց գործադիրի: Վերջինս պագեց և դադարեց շարժվել, որպեսզի ուշադրություն չգրավի, և այդպես մնաց երկար, մինչև որ սկսեցին մարել գիշերային լռության մեջ տարածվող «վախ, վախ, մամա ջան» կանչերը, և վերևի հարկերի պատուհաններում լույսերը հանգրիմ:

Գործադիրը, շարունակելով պագած մնալ, զգուշորեն արեց այն մի քանի քայլը, որ իրեն բաժանում էր օդանցքից: Բռնվելով անտաշ, փշփշոտ շրջանակից՝ նա չկարողացավ անմիջապես կողմնորոշվել. ներքև ցատկի՝ այդպիսով իրեն ենթարկելով որևէ տեղը վնասելու վտանգին (ի վերջո բավականին ծանրաքաշ էր), թե պառնի տանիքին ու, ցած կախվելով, ոտքերը հասցնի վերջին հարկի առաստաղները ծածկող խճին: Այս դեպքում թանկարժեք կոստյումը կժանգոտվեր: Ընտրելով երկրորդը՝ նա իջավ: Բարեհաջող վայրէջք էր կատարել տանիքի տակ, երբ լսվեցին ոստիկանական ավտոմեքենաների ազդանշանները, ապա և շենքի առաջ արգելակելու ճռնչոցները: «Հիմա հանգուցյալներն էլ տեղներից վեր կթռչեն», – վշտացավ գործադիրը և քարացավ տեղում: Եթե ոտքերի տակ գտնվող բնակարանի բնակիչները մինչև այս պահը չէին էլ արթնացել, ապա այժմ խուճապահար կլինեին, և հենց որ խճի վրա քայլեր, անպայման կիմանային, որ տանիքում մարդ կա: Գործադիրը, որ «տանիք» էր շատերի համար, բազմաթիվ ուրիշներ էլ երազում էին, որ այդ բախտին արժանանային, հիմա դատապարտված էր ինքը՝ ապաստանելու սովորական մի հինգհարկանի շենքի տանիքում:

Ամեն ակնթարթը մի ամբողջ հավերժություն էր թվում: Այդպես անցավ տասը-տասնհինգ րոպե:

Դրսում գիշերային անդորրի ժամերին ոչ հարիր ժխտր էր: Ոստիկանները հարցաքննում էին մարդկանց, սակայն կարծես թե տարեց թափառաշրջիկի խռպոտ ձայնը այդպես էլ բնակիչների ձայներին չխառնվեց: Ըստ ամենայնի, նա կամ սպանված էր, կամ վախեցել-փախել էր մինչև ոստիկանության ժամանելը: Գործադիրը մտածեց սոցիալական ապահովության նախարարի մասին: Ի՞նչ էր նշանակում այս ամենը. պատահաբար անցնելիս է եղել, շրջմոլիկները փորձել են պայուսակը խլել, և նա ինքնապաշտպանությամբ է դիմել: Բայց՝ փողոցում, այսքան տարածամ, մենակ... Ի՞նչ գործ ուներ կինը, այն էլ կին-նախարարը: Իսկ միգուցե, այս աղքատ երկրում հատկապես անողորք քննադատությունների թիրախ հանդիսանալով, որոշել էր մուրացկանների ու անտունների սպանելու միջոցով կրճատել նրանց քանակը... Գործադիրի մտքերի թելը կտրեց հզոր պայթյունը, որն, ըստ նախնական ծրագրի, պետք է հնչեր վաղ առավոտյան:

«Մեկ միլիոն», – թեթևացած հոգոց քաշեց նա և իրեն ժամկետ տվեց մի ամսում գլուխ բերել նոր նախարարի նշանակումը... «Ի՞նչ բան է մարդկային ազահությունը», – սա էր նրա հաջորդ խորհրդածությունը, երբ հիշեց երկրի ամենահարուստ գործարարներից մեկին: Նրան այնպես էր քունուղադարից զրկել առևտրի նախարարի պաշտոնը, որը շուկայական հարաբերությունների պայմաններում դեռ մինչև վերջերս ավելորդ էր թվում, որ մեկ միլիոն կաշառքը համարյա բացահայտ առաջարկեց: Մինչդեռ այժմ արդեն նախկին նախարարից, ճիշտ է՝ իր կուսակցից և ամենահավանական թեկնածուից, գործադիրը այդ տեղը հատկացնելու համար այդ գումարի ընդամենը մեկ քառորդն էր վերցրել, այն էլ՝ մի մասն անշարժ գույքի ու ծառայությունների տեսքով:

... Այ թե աղմուկ կբարձրանա՞, միգուցե նաև ցույցեր կազմակերպվեն իրենց շենքի առաջ: Մի տարում երրորդ նախարարն է սպանվում... Ոչ մի բացահայտում: Ոչ էլ նույնիսկ կասկածյալի անուն կամ լուրջ վարկած է հրապարակվել նախորդ դեպքերում: Կպահանջեն նախագահի, իր՝ Վարդգես Ջարգարյանի ու ներքին գործերի նախարարի հրաժարականը: Նախագահն իրենից չի հրաժարվի. գործադիրը չգիտե, լրիվ չի հասկանում, թե՛ ինչու, բայց վստահ է... Ինքն էլ՝ ՆԳ նախարարից չի հրաժարվի, որովհետև սրա նմանն հետո որտեղից գտնի: Եթե ավելի խելոք եղավ, մեկ էլ տեսար՝ կասկածեց... կամ ջրի երես դուրս բերեց ամեն ինչ... Հիմար եղավ, կսկսի շանտաժ անել:

Այս միլիոնը շատ էր պետք գործադիրին: Առաջ էր, որ նա չէր հասկանում, թե լավ ուտել-խմելուց ավելի փողն

12

ինչին է պետք, հիմա դժվարությամբ էր պատկերացնում, թե ինչպես էր բավարարելու իր և ընտանիքի պահանջները, եթե այս գործարքը չլիներ: Հանկարծ գործադիրին շամփրեց այն միտքը, թե միգուցե առևտրի նախարարն անձամբ չի բացել դուռը, այլ իր երկու տղաներից մեկը կամ կինը... Կամ... գուցե նա առհասարակ այստեղ չի գիշերում, այլ՝ ուրիշ կնոջ մոտ: Եվ միայն օրինավորության պատրանք ստեղծելու համար է, որ խնդրել էր գործադիրին ընտանեկան հրավերքի՝ տղաների մկրտության առթիվ այս հասարակ բնակարանը պատվել իր ներկայությամբ:

Գործադիրի մտապատկերում հայտնվեց մեկ միլիոնով լեցուն պայուսակը, որը դեպի հորիզոնի կապույտ գիծն էր ճախրում՝ նուրբ թռչնային թևիկները թափահարելով. նման մի բան կարծես թե ինչ-որ մուլտիպլիկացիոն կինոնկարում էր տեսել: Վարդգես Ջարգարյանը ոտքից գլուխ ողողված էր սառը քրտինքով, երբ տանիքի անցքից, որն իջնում էր առևտրի նախարարի մուտք, խոսակցություն լսվեց:

–Ներքին ձայնս ինձ հուշում է, որ եթե այստեղ լավ լուսավորենք ու խուզարկենք, – ասաց բարակ ձայնով ինչ-որ մեկը, – ահաբեկիչին գտնենք:

–Առավոտ լուս աչքով կնայենք, – պատասխանեց մյուսը, – հո ապու՞շ չի ռումբ դնողը, որ կռիշում պահ մտնի, – ով որայա, ահագին փող ա առել՝ նախարար ա սպանել. պրոֆեսիոնալ կըլնի մարդը: Պատահական հետք թողած ըլնի՝ ուրիշ:

–Ի՞նչ իմանաս՝ պրոֆեսիոնալն ինչ կմտածի, գուցե մեզ շփոթեցնելու համար ճիշտ հակառակը անի:

–Ես մութ տեղը որ լույսը զգենք, ինքը՝ մի գերանի հետևը կանգնած, լավ զենքը՝ ձեռքը, երկուսիս էլ կգյուլլի... Թող լուսը բացվի, կերևա՝ ինչ ենք անում, էլի: Մեր գլխին ղեկավարություն ունենք, չէ՞՞ ոնց ասեն, ընենց էլ կանենք: Բոմբերից մեկը կենդանի է, կամաց-կամաց ամեն ինչ դուրս կքաշենք:

Ոստիկանները հեռացան, սակայն դեռ բավականին շատ ժամանակ պահանջվեց, մինչև գործադիրը ցած կախեց ատրճանակը բարձրացրած ձեռքն ու սկսեց ազատ շնչել, որի ընթացքում փնչոցի նման ձայն էր արձակում: Իսկ կանգնած տեղից շարժվեց միայն լուսաբացից հետո: Աշխատելով այնպես քայլել, որ ոտքերը բնակարանների հիմնապատերին դնի, առևտրի նախարարի մուտքից հաշված երրորդով նա իջավ ներքև ու առանց ոստիկանների կամ հավաքված ժողովրդին նայելու գնաց Մաշտոցի պողոտայի կողմը: Հուրախություն իրեն, ոչ ոք ուշադրություն չդարձրեց վրան ոչ միայն այստեղ, այլև՝ մարդաշատ փողոցում: Կոստյումն էլ չէր մատնում գիշերային արկածախնդրության մասին, քանի որ մուգ ժանգագույն էր: Ահա թե երբ է պետք գալիս աչքի ընկնող արտաքին չունենալը. պինդ կազմվածքով, կլորիկ փորով միջահասակ ճաղատ մարդիկ այնքան հաճախ են պատահում, որ ամբողջ կառավարությունն էլ առանց թիկնապահների լցվեր փողոց, ոչ ոք չէր նկատի... Թեև ինչ-որ վիրավորվածություն էլ զգաց. կարծես ամեն օր այդ ժամին գործադիրը մենակ զբոսնում էր ոտքով... Ոչ ոք չդիմեց օգնության, բնակարանի, աշխատանքի, ամենահասարակ արդարության խնդրանքով, և միայն ուսանողուհու տեսքով մի աղջիկ, որը Տերյանի ու Թումանյանի անկյունում ասաց՝ բարև, ժորա ձյաձյա:

Կառավարության միստին գործադիրն աչքի պոչով անընդհատ հետևում էր սոցապ նախարարին: Կինը շատ անհանգիստ էր, առանց այն էլ անտաշ նրա շարժումներն ավելի կոպիտ էին թվում: Բոլորին հայտնի էր, որ նա ու առևտրի նախարարը չէին սիրում իրար: Վերջինս դժգոհում էր, թե մինչ մայրաքաղաքի խանութներն օրեցօր գեղեցկանում ու ճոխանում են՝ երկիր հրապուրելով ավելի շատ սփյուռքահայերի ու զբոսաշրջիկների, զուգահեռաբար աճում է անտունների ու մուրացկանների թիվը, որոնք հակառակ ազդեցությունն են գործում բոլորի վրա: Սոցապ նախարարի փաստարկներին, թե բյուջեով նախատեսված փողը բավական չէ աղքատության մակարդակը քիչ թե շատ նվազեցնելու համար, առևտրի նախարարը պատասխանում էր, որ իրենց նշանակել են, որ լավացնեն վիճակը՝ անկախ բյուջեի հնարավորություններից, օգտագործելով ընկերական շրջապատն ու կապերը: Մեկ րոպե լռությամբ միստի սկզբին հանգուցյալի հիշատակը հարգելուց հետո, մի քանիսը առևտրի նախարարի հենց այդ խոսքերը հիշեցին՝ որպես մարդկային ու կազմակերպչական շնորհքի և անձնվիրության արտահայտություն: Գործադիրն ինքը հանգուցյալի հասցեին գովեստներից ավելի կշտամբեց ՆԳ նախարարին, որի վատ աշխատանքի պատճառով կառավարության անդամները հայտնվել են մահապարտների վիճակում և միայն ժողովրդի ճակատագրի հանդեպ պատասխանատվությունն է ստիպում նրանց չլքել իրենց դիրքերը: ՆԳ նախարարը սովորականի պես ասաց, որ կառուցվածքային փոփոխություններ է պատրաստվում կատարել, որից հետո ոստիկանությունն ավելի արդյունավետ կգործի: Նա նույնիսկ պնդեց, որ եթե դրանց համար բյուջեում ժամանակին փող նախատեսված լիներ, այսօրվա ողբերգությունը տեղի չէր ունենա:

Նույն պահին բարակ ձայնով, կարճահասակ, ոստոստուն քայլվածքով երիտասարդ, խոստունմալից քննիչ

Բակունցը, առանց իր վերադասին զգուշացնելու, վերադարձել էր սպանության վայրը, բարձրացել տանիք և ուսումնասիրում էր հետքերը, որ թողել էր գործադիրը»:

Չակորը լսում էր՝ արմունկները ծնկներին հեռած, ձեռքերով դեմքը փակած: Երբ Դիանան վերջացրեց կարդալը, նա իրարից աննշան հեռացրեց մատները, որ տեսնի իմ վերաբերմունքը: Ես գլուխս կամաց վարուվեր արեցի: Նա առանց շտապելու ուղղվեց ու իջեցրեց ձեռքերը.

– Դիանա Գևորգյանի «Ժողովրդից կտրվածները» վեպի սկիզբը խոստումնալից է: Ճիշտ է, զգացվում է, որ հեղինակը լրագրող է, – իր կողմից ավելացրեց նա՝ չճշտելով, թե ինչից է զգացվում Դիանայի մասնագիտությունը: Ապա ավելի հեռուն գնաց՝ ինձ զարմացնելով: – Իհարկե, այն, որ առաջին իսկ էջերից իմանում եմք, թե ովքեր են մարդասպանները, կարող է պակասեցնել ընթերցողի հետաքրքրասիրությունը... Բայց ես իմ դիտողություններն ամբողջությամբ կարտահայտեմ, երբ դուք, որպես Դիանայի դասընկերներ, ձեր կարծիքներն ասեք...:

(Չատված վեպից)

9. Գրիգորի

Ես ռուսական կրթությամբ եմ, ռուսախոս ընտանիքից, հայրս էլ կես ռուս է: Բայց ես իմ բանաստեղծությունները գրում եմ հայերեն, քանի որ գրում եմ իմ մասին և մեր հայ իրականության մասին: Ու չնայած ռուսերեն գրելն ինձ համար ավելի հեշտ է, բայց շատ արհեստական ու գրքային է ստացվում, երբ ես նույն բաների մասին գրում եմ ռուսաց լեզվով: Ես պրետենզիաներ չունեմ հայ բանաստեղծների շարքը մտնելու, բայց ես սիրում եմ պոեզիա, շատ եմ կարդում մեր հայ բանաստեղծներին և, թեև տառապիսալներով ու ռուսաբանություններով, մեկ-մեկ գրում եմ ոտանավորներ:

Տղամարդ շինել

Մեծ եղբայրս ասում էր.
«Կզնաս բանակ, տղամարդ կդառնաս:
Քեզ տղամարդ կշինեն ընդեղ»:
Եղբորս ի՞նչ կա:
Ինքը մամայի կողմին է քաշել՝ սև ու մագոտ:
Նա ծառայեց սովետական ալ ու ալվան բանակում,
Ռուսական ստեպներում,
Որտեղ ամեն օր танцы կար,
Ու ինքն էլ չգիտի քանի չուվ է разтоможка արել:
Իսկ ես պապայի կողմին եմ քաշել՝ белый и пушистый:
Ու ես ծառայեցի մեր ազգային բանակում,
Հայրենի լեռնաշխարհի չուլերում,
Շրջապատում իգական սեռի ոչ մի մարդ կամ անասուն չկար,
Ու ես համով պատառ էի մեր սեքսատված, սեքսածարավ ոհմակի համար
Իմ կարմիր շրթունքներով
Ու չորս անմազ թուշերովս:
Եվ շինեցին, եղբայր ջան, տղամարդ շինեցին ինձ:
Տղա էի, դարձա տղամարդ:
Դու շատ ճիշտ էիր:
Ինձ(նից) շինեցին տղամարդ մեր բանակում:

Երագ և իրականություն

Իմ պատանեկության երագներում
Իմ կրթերի օբյեկտները դեմք չունեին:
Ինձ շատ էր դուր գալիս Յուրիկ Վարդանյանը:
Բայց նա ազգային փառք էր,
Եվ ես չէի համարձակվում նրան կոնկրետ պատկերացնել
Իմ բաց և անամոթ երագներում:
Բայց աշխարհի չեմպիոն Դավիթ Համբարձումյանը,
Որ նույնպես ազգային փառք էր,
Իմ անուրջների ամենամեծ օբյեկտն էր,
Ու իմ շունչը կտրվում էր նրան նայելիս,
Ես մի ձեռում պահում էի նրա նկարը՝
Կտրված «Հայաստանի ֆիզկուլտուրնիկ» թերթից,
Իսկ մյուս ձեռով երագում էի նրա մասին:
Երբ տարիներ անց նա մահացավ,
Կյանքունս առաջին անգամ բարձրաձայն լաց եղա

Իսկական, խոշոր կաթիլ արցունքներով:
Իսկ երազներից դուրս քուչի ու դպրոցի անկապ տպերն էին,
Լոշտ, Գոնչ, Պոնչ ու նման ածականներով,
Որոնք շատ էլ լավ կուզեին ինձ հետ անել այն,
Ինչը որ ես երազում էի անել իմ երազների առարկաների հետ:
Եվ երբ մի կիրակի գիշեր ես անցա Ռուբիկոնը,
Ինձ մնաց մենակ ամենախոր հիասթափություն
Եվ հոգեկան ու ֆիզիկական ցավեր:
Ինչքան տարբեր էր իրականությունն իմ երազից:

Բոքսի հայաթ

Աշխարհի ուրիշ ոչ մի բակում
Չէիր տեսնի եղբան սիրուն տղա,
Պարապմունքի գնացող, պարապմունքից էկող,
Ավտո լվացող, պուլպուլակից ջուր լցնող,
Չենց-ընենց վեր ընկած,
Քեզնից անկապ տեղը ժամ հարցնող,
Քեզ աչքերով իշմար տվող,
Քեզ կապել ուզող...
Աշխարհի ուրիշ ո՞ր մասում ես կգտնեմ
Եսպիսի մեկը մեկից լավ արմեններ, կարեններ, խչոներ...
Երևանի սիրուն տղաներ,
Ձեր պատճառով է, որ չեմ թքում ամեն ինչի վրա
Ու շառս քաշում հայրենի քաղաքից:
Չմայած որ չեմ սիրում ձեզ պես բիսետկում նստել ու բլոտ խաղալ:
Ու չեմ պատկերացնում ոնց կարելի է տղաներով գնալ սաունա:
Ու չեմ կարող ձեզ պես հանգիստ նստել կիսամերկ սիրուն տղայի դիմաց ու զրուցել քաղաքականությունից:
Ու տանել չեմ կարող, երբ տղերքով գնում եք բոզի:
Ու չեմ դիմանում, երբ խոսում եք ձեր սեքսուալ արկածներից:
Ու զզվում եմ, երբ կատակում եք մասկիների թեմաներով:
Ու չեմ ուզում լսել, երբ ասում եք «վայ մերը ք...»:
Ու նման շատ բաներ:
Բայց ինչքան էլ ներքնապես ու արտաքնապես տարբեր լինեմ ձեզանից՝
Դուք իմն եք, ես էլ ձերը:
Ապրում ենք, կապրենք էսպես:

Փնփնթան բանաստեղծություն

Շատ վատ է, որ ծնվել եմ Չայաստանում:
Շատ լավ է, որ չեմ ծնվել Թուրքմենստանում
Կամ Աֆղանստանում:
Չեմ ասում, թե ծնված լինեի Չոլանդիայում:
Ինձ բավական կլինեի Պարագվայը,
Եթե ոչ Ուրուգվայը:
Իմ կյանքով հանգիստ կապրեի ինձ համար,
Առանց թաքցնելու՝ թե ում ինչն եմ սիրում էս կյանքում:
Մի ծովափնյա պիցցայանոցում
Պիցցա կթխեի, սալսա կպարեի ու գեյ ակումբում
Օրը մեկ պարտնյորներիս կփոխեի:
Բայց ես Չայաստանին բաժին ընկա,

16

Ու խելոք դենքով ժողովներ են վարում
Ու մեծ-մեծ հարցերից խոսում:
Հա, էստեղ էլ շատ վատ չեն զգում ինձ,
Պաշտոն ունեն, ավտո ունեն, сотовый ունեն (ինչպիսի քաղքենիություն),
Առանձին բնակարան էլ ունեն, որտեղ ժամանակ առ ժամանակ
Տանում են սիրեկաններին ու երկու սեռի սիրուհիներին:
Երևի մի օր էլ ամուսնանամ, չլսելու համար ազգուտակիս քարոզը՝
«Բա քեզ նման սիրուն տղեն էրեխեք չունենա՞, դու հո գյո՞թ չես»:
Բայց ո՞նց բացատրեմ ես իմ բոլոր բարի կամեցողներին՝
Հա, սիրելիներս, գյոթ եմ, գյոթ եմ, գյոթ եմ...
Հոգնել եմ ես խաղը խաղալուց:

Կրկնակի մորալ

Հայ տղաներ ջան,
Ձեզ էլ չեն հասկանում:
Մի կողմից տալիս-սպանում եք գալուբոյներին,
Մյուս կողմից ձեզ պահում եք նրանց նման,
Հանդիպելիս մի լավ գասվում եք իրար հետ,
Լավ տղայի մասին ասում եք «պլորը ուտելու տղա»,
Տեղն էկած տեղն էլ՝ բանակում կամ բանտում,
Լավ էլ ապրում եք էդ կյանքով,
Ու որ մեկիդ կենսագրությունը քչփորենք՝
Պարզվում է՝ գրեթե բոլորդ էլ էդ գործում շատ թե քիչ եղել եք:
Դրա համար է որ էդքան հեշտ Հոլանդիա եք գնում ու ասում,
Թե՛ մենք գալուբոյ ենք, Հայաստանում մեզ ճնշում են:
Թքել եմ ձեր էդ կրկնակի մորալի վրա:

Ոտանավոր Արմենի մասին

Արմենը սովորական, շարքային մի Արմեն է:
Ինչպես երևանցի բոլոր Արմենները,
Որ ծնվում են Երևանում,
Որի համար ողջ ազգուտակը խելագարվում է,
Որին նկարում են մորթիների վրա տկլոր պառկած,
Որն ավարտում է որևէ ռուսական դպրոց,
Որ զբաղվում է ինչ-որ սպորտով,
Որ սիրում է, բոյով, մազոտ և մի քիչ լիքոտ:
Միայն թե այս Արմենը, ի տարբերություն շատ արմենների,
Սիրում է
Տղաների հետ էն բանից անել:
Ես Արմենին երեք անգամ եմ տեսել,
Ինտերնետով նա գտավ ինձ,
Երկար-բարակ գրեցինք իրար,
Հետո հանդիպեցինք, նստեցինք կաֆեներում:
Ես իրեն շատ հավանեցի, նա ինձ՝ քիչ,
Բայց և չբացառեց ինձ հետ թեկուզ մի անգամ
Էն բանից անելը:
Մեր երկրորդ հանդիպումից 16 օր հետո
Մենք առանձնացանք Մոսկվայում ապրող

Իր մորաքրոջ թե հորաքրոջ
Երևանի կենտրոնի բարձրահարկերից մեկում գտնվող բնակարանում:
Ինձ նա լրիվ դգեց, ես իրեն՝ ոչ,
Եվ պատմական հանդիպումից վեց օր անց ինձ գրեց.
«Ն չիձե, ÷ծի իձæծօ իձիè իè÷ձձի իձ իիæծօ ձնծն...
իձ թծծաձաé, ý իձ չըձեօæèաըp ýծիօ...
իձիւնձé...»:
Թե ինչ էր նա հատուկ սպասում՝ ես չհասկացա,
Գուցե դա մի պատրվակ էր,
Գուցե նա բոլորի հետ էր այդպես վարվում,
Կամ ինչպես Շերմ է ասում,
Maybe I was too cool for him:
Ինչևէ, Արմենն ինձ համար մնաց
Որպես մի одноразовый шприц:
Նա ինձ մոռացել է,
Ես էլ երևի թե մոռանայի իրան,
Թե այս ոտանավորը չգրեի...

18

Գագիկ Կիլիկյան և Միեր Բեյլերյան

Փնտրվում է

Միեր - Ինչացո՞ւ է:

Գագիկ - Բարդ հարց է:

Մ.- Ինչո՞ւ է փնտրվում: Իրեն ի՞նչ է եղե՞լ որ:

Գ.- Ամեն կորած փնտրում է:

Մ.- Տրամվայից չի իջե՞լ:

Գ.- Չգիտեմ ինչու մի ֆիլմ հիշեցի. «Ուժասպառ ծիերին սպանում են...»

Մ.- Մեղա, մեղա: Ուժասպառ ծիերն ի՞նչ կապ ունեն:

Գ.- Մի ժամանակ ծիերն էին տրամվայ քաշում:

Մ.- Փնտրվողը ձի է՞:

Գ.- Իսկ ինչո՞ւ՝ ոչ:

Մ.- Լավ, գոնե անուն ունի՞:

Գ.- Ասենք՝ Քերոբ:

Մ.- Դա ավելի շուտ գողական տիտղոս է:

Գ.- Ուրեմն՝ Սերոբ... բայց հաջող չի:

Մ.- Էնպիսի անուն է պետք, որ մարդիկ հավատան:

Գ.- Արմեն Խաչատրյան:

Մ.- Ո՞ր մեղքի համար:

Գ.- Արմեն Մահտեսյան:

Մ.- Իսկ մարդը չի՞ կարող մարդավարի անուն ունենալ:

Գ.- Հակոբ Հակոբյան:

Մ.- Հո Ասսալայի ղեկավարը չի՞:

Գ.- Արմեն Շմավոնյան. ընկերոջս անունն է:

Մ.- Չի նեղանա՞:

Գ.- Բա ի՞նչ կանի: Վիլիկ Շմավոնյան:

Մ.- Այդ դեպքում հայրանուն էլ պիտի ունենա:

Գ.- Վիլիկ Ռաֆիկի Շմավոնյան:

Մ.- Իսկ ինչո՞ւ ոչ Արմենի:

Գ.- Սերնդային իմաստով սխալ կլինի:

Մ.- Վիլիկ Ռաֆիկի Շմավոնյանը՝ ծնված... ծնվել է, չէ՞:

Գ.- Բա ո՞նց:

Մ.- Էդ ե՞րբ:

Գ.- Հիսունութ թվին:

Մ.- Քո ծննդյան թիվն անպայման պիտի մեջտեղ գցեիր: Որտե՞ղ:

Գ.- Երևանում:

Մ.- Ինչի ուրիշ տեղ չկա՞:

Գ.- Բաթումի:

Մ.- Ո՞նց է կորել:

Գ.- Տանից դուրս է եկել և չի վերադարձել, Խաչատուր Աբովյանի պես...

Մ.- Ասենք՝ սույն թվի ապրիլի 13-ի առավոտյան:

Գ.- 13-ը լավ թիվ չի:

Մ.- Ապրիլի 11-ին, ինն անց երեսունյոթ թույն...

Գ.- Ինն անց երեսունի սահմաններում:

Մ.- Վերջին անգամ տեսել են...

Գ.- Մի թույն: Նախ պետք է ճշտել, թե ի՞նչ սոցիալական կարգավիճակ ուներ տուժողը:

- Մ.- Ի՞նչ կապ ունի:
Գ.- Յենց էնտեղ էլ կորել է:
Մ.- Մարդը չի կարո՞ղ հենց էնպես կորել:
Գ.- Փորձը ցույց է տալիս, որ ոչ: Սոցիալական տարբեր խավեր անհետանում են համապատասխան վայրերում:
Մ.- Էդ ո՞նց:
Գ.- Շատ պարզ: Հարուստը Պոռոչյանի վրա, մտավորականը՝ կինո Նաիրի, մնացածը՝ Գում:
Մ.- Չի ասվի: Մարդ կարող է էնպիսի տեղում կորի, որ ինքն էլ չէր սպասում ու էնպիսի տեղում գտնվի, որ...
Գ.- Երևանցիները կորում են վերոհիշյալ երեք վայրերում:
Մ.- Ենթադրենք՝ մտել է Բարեկամության անցումն ու մյուս կողմից դուրս չի եկել:
Գ.- Բարեկամությունը կոմունիստական է, թող Երիտասարդականի անցումը լինի:
Մ.- Թող լինի, չնայած դա էլ կոմերիտական է: Իսկ ո՞վ է նրան տեսել:
Գ.- Նա, ում վրա ամենից շատ կասկած կա: Սիրուհու ամուսինը:
Մ.- Ո՞նց, Վիլիկն ամուսնացել է՞:
Գ.- Համ էլ բաժանվել է:
Մ.- Բա երեխե՞քը:
Գ.- 58 թվի տղեն կամ ամուսնացած պիտի լինի, կամ...
Մ.- Գրում ենք՝ ամուսնալուծված:
Գ.- Վերջին անգամ իրեն տեսել են Երիտասարդականի անցման և Գումի մոտ միաժամանակ:
Մ.- Նույն օրը, նույն ժամի՞ն:
Գ.- Բա ո՞նց:
Մ.- Վայ թե չհավատան: Վերջը շուն, թե գել քաղաքի տղա է...
Գ.- Էդ հլա հարց ա: Մնաց մասնագիտությունը: Կորելու տեղը դրանից է կախված:
Մ.- Ժեկի աշխատող:
Գ.- Հո չասիր:
Մ.- Լույսի մարդ:
Գ.- Էլեկտրիկն էլ մի բան չի, տեղամասի պետը զգվելի է: Վարսավիրանոցի տնօրեն:
Մ.- Հանճարեղ է: Քանի՞ աշխատող ունի:
Գ.- Երեք կին:
Մ.- Երեքին էլ անու՞մ է:
Գ.- Ինչու՞ ոչ:
Մ.- Վարսավիրանոցում զոնե մի տղա չի լինի՞:
Գ.- Տղային անի՞:
Մ.- Երկու տղա, մի կին:
Գ.- Երկու կին, մի տղա:
Մ.- Լավ, բա երկու տեղ ո՞նց են տեսել:
Գ.- Մի տեղ սիրուհին է տեսել, մի տեղ՝ սիրուհու ամուսինը:
Մ.- Այսինքն մեկը սուտ է ասում:
Գ.- Երկուսն էլ:
Մ.- Վայ թե՞ գլուխը կերած լինեն:
Գ.- Էս երկրում ըտե՞նց բաներ են կատարվում:
Մ.- Ո՛չ յարին է պետք, ո՛չ կնոջը՝ բա հայտարարությունն ո՞վ է տալիս:
Գ.- Տղան:
Մ.- Ո՞ւմ է պետք էդպիսի հայրը:
Գ.- Աղջկան:
Մ.- Աղջկա՞ն չի լքել:
Գ.- Աշխատանքը կորցրել է, կինն էլ բաժանվել է՝ մեղ դնելու չի:
Մ.- Թող վարսավիրանոցի կոլեկտիվը հայտարարություն տա:
Գ.- Հայ ազգի մեջ հայտարարությունը պիտի հարազատը տա:
Մ.- Ուրեմն՝ սիրուհին:

20

Գ.- Սիրուհին էլ թասիբ ունի: Հայտարարությունը աղջիկն է տալիս, բայց սիրուհու թելադրանքով:

Մ.- Արտաքինը նկարագրում ե՞մք:

Գ.- Ոչ ցայտուն արտաքինով:

Մ.- Հո չասիր, թող հայի թթով լինի:

Գ.- Քիթը փիլիսոփայական կատեգորիա չէ, համ էլ Սիրանո դը Բերժըրակը հայ չի:

Մ.- Պետք էլ չի: Գտնողն ո՞ւր գանգի:

Գ.- Ըստ պատկանելիության:

Մ.- Կոնկրետ:

Գ.- Ջհանդամի գյոռը:

Մ.- Քաղմաս: Գունարի հարցը ո՞նց է:

Գ.- Քաղմասը փող տա՞:

Մ.- Ձրի ոչ ոք չի հայտնի:

Գ.- Ինչն է շատ՝ հայտնողը:

Մ.- Վերջում գտնվո՞ւմ է:

Գ.- Չի ասվի: Կարող է գտնեն, բայց պարզվի՝ ինքը չի:

Մ.- Կամ միանգամից մի քանի հոգի գտնեն:

Գ.- Ու ոչ մեկը վարսավիր չլինի:

Մ.- Կամ վարսավիր լինի, բայց տղա չլինի: Անունն ի՞նչ է:

Գ.- Եթե վարսավիր է ու կին, ուրեմն Ստելա: Սանթրոսյան Ստելա Հաբեթնակի:

Մ.- Տարիքը...

Գ.- 28-ի կողմերը, որ համ շատ ջահել չլինի, համ էլ հլա դնգելու ապրանք լինի:

Մ.- Մեծ կրծքերո՞վ:

Գ.- Չէ, երկար ոտքերով:

Մ.- Կրծքերը մեծ ե՞մ:

Գ.- Հարմարին:

Մ.- Չեն հիշի: Ամուսնացա՞ծ է:

Գ.- Ամուսնացած կինը հասարակության համար կորած է:

Մ.- Տուն չի վերադարձե՞լ:

Գ.- Իսկի գործի էլ չի ներկայացել:

Մ.- Շեֆի հետ պոկվել են Լոս կամ էլ Տագանրոգի կողմերը...

Գ.- Դարձրի հնդկական կին: Կարող է սեպտեմբերի 11-ին սխալ ինքնաթիռ են նստել: Մի երկու հայ չի լինի՞

եղբան զոհի մեջ:

Մ.- Բրազիլական սերիալ: Որ չմեռնեն, չի լինի՞:

Գ.- Թե կորել են՝ չպիտի գտնվեն:

Մ.- Երկուսից մեկը թող ողջ մնա...

Գ.- Թե կին ու տղամարդ են, ուրեմն՝ Ռոմեո և Ջուլիետ: Երկուսն էլ պիտի մեռնեն:

Մ.- Ստելայից ի՞նչ Ջուլիետ:

Գ.- Գոնե Տրիստան և Իզոլդա:

Մ.- Օրինակ, ես չեմ կարդացել:

Գ.- Ես կարդացել եմ, չեմ հիշում: Ծայրահեղ դեպքում՝ Լեյլի և Մեջնուն:

Մ.- Մեջնունը՝ հեջ: Խեղճ Ստելայի՞ն ինչու են խփում:

Գ.- Ձեռի հետ: Կարևորը մեռնեն, թե ոնց՝ հետո կերևա:

Մ.- Բեր պսակենք քիլերի հետ:

Գ.- Հնդկական կին...

Մ.- Բրազիլական սերիալ...

Տեղեկությունների համար դիմել հետևյալ հասցեով. www.bnagir.am

Տեղեկանք առ այն...

ԳԱԳԻԿ - Ուրեմն հանդիպում ենք ժեկ-ի մուտքի դիմաց:

ՄՅԵՐ - Պարզվում է՝ երկուսս էլ նույն տեղեկանքի համար ենք եկել:

Գ. - Լավ, դեսից-դենից խոսեցինք, մտանք դրանց անվա միջանցքը:

Մ. - Դուռը բացեցինք ու ի՞նչ տեսնենք:

Գ. - Ի՞նչ:

Մ. - Ի՞նչը՝ ինչ:

Գ. - Լեն-բոլ կրծքերով տիկին, ժեկի կլասիկ աշխատող:

Մ. - Ի՞նչ է անում:

Գ. - «Պեռեռիվ»: Մածունով-բանով:

Մ. - Սուրճ է եփում:

Գ. - Ճաքած բաժակով:

Մ. - Ասում ենք՝ տեղեկանք տուր:

Գ. - Ասում ա՝ մի պաշկա կոֆե բերեք, կտամ:

Մ. - Որտեղի՞ց:

Գ. - Դիմացի սենյակից: Դուռը բացում ենք ու հայտնվում չնթրիկ բուտկայում, որտեղ հիմնականում «պաշկով կոֆե» են վաճառում:

Մ. - Փողի փոխարեն վերցնում են միայն տեղեկանքներ:

Գ. - Մոտս մի հատ կա, առ այն, որ երկրորդ խմբի հաշմանդամ են: Կոֆեով հետ ենք գալիս, բացում ենք առաջին դուռը ու մտնում ենք: Ստրիպտիզ կլուբ է:

Մ. - Հսկիչն ասում է՝ ո՞վ եք: Վախից ասում ենք՝ կոֆեն ենք բերել:

Գ. - Մի քիչ մտածում, ասում է՝ տարեք Գուգոյին:

Մ. - Գուգոյին ենք հարցնում:

Գ. - Բա ստրիպտիզորչա՞ն:

Մ. - Իրա համար տրուբա ա ծռում:

Գ. - Հավաքվածներն էլ տռուսիկի մեջ տեղեկանքներ են խոթում:

Մ. - Մոտենում, ասում ենք՝ կյանք, տեղեկանքի համար ու՞մ պիտի դիմենք:

Գ. - Տռուսիկը բացում է, մթով՝ որն ուզում եք, հանեք:

Մ. - Լավ քչփորում ենք, բայց մեր ուզածը չենք գտնում:

Գ. - Դու չես գտնում, ես հո գտնում եմ:

Մ. - Լավ, շատ չխորանամք:

Գ. - Բա ի՞նչ անենք:

Մ. - Գնանք մեր տեղեկանքի հետևից:

Գ. - Մի թուփով զուգարան մտնեն՝ նոր, դուռը բացում ենք ու հայտնվում ենք վիրահատարանում:

Մ. - Բժիշկը արյունոտ լանցետը ձեռքին մեզ է նայում:

Գ. - Ասում է՝ սրանց ո՞վ է ներս թողել, ստերիլ չեն:

Մ. - Մանթոյից ասում ենք՝ տեղեկանքի համար ենք եկել:

Գ. - Բժիշկը հիվանդին թողնում է սեղանին ու սկսում է ոգևորված բացատրել, թե որ տեղեկանքի համար ուր պիտի դիմենք, ինչքան պիտի տանք:

Մ. - Ասում ա՝ կողքի սենյակում սպասեք, վիրահատությունս վերջացնեն՝ միասին կգնանք տեղեկանքի հարցերը կլուծենք:

Գ. - Էն էլ հենց դուրս ենք գալիս, մեզանից զոռով արյուն են վերցնում, ասում են՝ փող տվեք, որ առողջի տեղեկանք տանք: Թե չէ կգրենք՝ սպիդ եք:

Մ. - Հանում հարյուրնոց ենք տալիս, ասում են՝ չենք դիմացի սենյակում ա, խուրդվեք՝ էկեք:

Գ. - Չենցում էլ գժի թղթերը սպիդի տեղեկանքների հետ են փոխում:

Մ. - Չզույժ մնա արանք-արանք կեղծ տեղեկանքներ են սաղացնում:

Գ. - Էդ ո՞նց:

- Մ- Մի կերպ հասնում ենք «Վիլիսին», մտնում ու հայտնվում միջնացքում:
Գ- Դեմներս ո՞վ հելնի, որ լավ ըլնի... կոֆեի պաչկան շարտում է վրադ:
Մ - Էն էլ ես կռանում եմ, քեզ է կպնում...
Գ.- Դալալ ա քեզ..
Մ. - Բա հո մի օրվա ընկեր չենք:
Գ. - Լավ, ես էլ եմ կռանում...
Մ. - Մի խոսքով, կտրոնը ձեռքն ենք խոթում:
Գ. - Կամ կրծքների արանքը...
Մ. - Ասում է՝ էս ինչ է, կաշառու՞մ եք:
Գ.- Գլխով ենք անում:
Մ.- Կաշառելուց գոնե կարգին կաշառեք:
Գ. - Ինչ ունենք, տալիս ենք, ասում ենք, մենակ մեր ուզած տեղեկանքը տուր:
Մ.- Նայում ասում է՝ ձեզ խաբել Սադախյոյում վրացական տեղեկանք են սաղացրել, սրանցով կարաք մենակ...
Գ.- Մի խոսքով չի վերցնում, անիծում ա, ու ընկնում ենք դժոխք..
Մ. - Մեղա Աստծո...
Գ. - Դա, ինչու՞ չէ: Էնտեղ մեզ մեր մեղքերը հավաստող տեղեկանք են տալիս:
Մ. - Չէ, ախպեր, գոհ ենք, ժեկն ավելի լավ է...
Գ. - Նայած ում համար՝ ոնց, բայց դու գիտես:
Մ. - Դուրս ենք գալիս, միջանցքի դռներից մեկը երեք անգամ ներսից թակում են, բացում ենք ու...
Գ. - Դազաղը ներս են բերում: Մի հսկայական թափոր, բոլորը մեզ ցավակցում են:
Մ. - Ասում են՝ էն նեղ օրով էլի դուք էիք իրան հասնում...
Գ. - Ամոթու հետները երկար-բարակ գնում ենք, թափորի հետ հազար ու մի սենյակ ենք մտնում:
Մ. - Բայց դազաղի մեջ մենակ տեղեկանքներ են:
Գ. - Առ այն, որ հանգուցյալն ունեցել է 1 մետր 74 սմ հասակ:
Մ. - Եղել է ընկերությանը նվիրված տղա...
Գ. - Մի խոսքով, հանգուցյալի կենսագրությունը՝ տեղեկանք առ տեղեկանք...
Մ. - Ընդհուպ միևնույն նրա երբևէ գնած ապրանքների կտրոնները:
Գ. - Բայց հաստ ծծավորը դռը դեմ ա տալիս, թափորի ճանապարհը փակում ա...
Մ. - Թե՛ առանց թաղման տեղեկանքի ոչ մի տեղ չեք գնա:
Գ. - Մեզ են առաջ գցում:
Մ. - Թե՛ դուք օղորմածիկին եղբոր պես էիք, տեղեկանքի հարցն էլ դուք լուծեք:
Գ. - Դիշու՞մ եք, թե ծովում ձեր կյանքը ոնց փրկեց...
Մ. - Թե՞ արդեն մոռացել եք...
Գ. - Ուրացել եք...
Մ. - Ու առաջ են հրում:
Գ. - Մի կերպ ծկում, մեզ գցում ենք մի սենյակ:
Մ. - Տեսնենք ծովափ է՝ հանգստացողներով լիքը...
Գ - Ու բոլորը տեղեկանք են... էն էլ ինչ տեղեկանք:
Մ - Օրինակ, մեկի վրա գրված է հանգստացողի կրծքի ու հետույքի չափերը...
Գ - Վերջում էլ գինը, գինը վերջում են գրում, որ մնացածը կարդաս:
Մ - Տեղեկանքներից մեկին կապում ենք...
Գ. - Ասում է՝ էս ո՞ւր էիք կորել, յուժնի տղեք:
Մ. - Տանում ենք քյաբաբնոց...
Գ. - Բայց շշերի վրա մենակ մսի որակը և համը հաստատող տեղեկանքներ են...
Մ. - Ասում ենք՝ լողնանք նոր ուտենք...
Գ. - Ասում է՝ պրոբլեմ չունեք...
Մ. - Մտնում ենք փոխվելու խցի մեջ ու հայտնվում ենք միջանցքում:
Գ. - Սենյակներից մեկում հեռախոսը զանգում է:
Մ. - Վերցնում ենք, ինչ-որ մեկն ասում է՝ ձեզ մի սենյակ մնաց:

24

Գ. - Մտնում ենք հաջորդ սենյակը...

Մ. - Քարտուղարուհին ասում է՝ ու՞մ եք ուզում...

Գ. - Ուտքը ոտքին է զցում...

Մ. - Կրծքերը շտկում ու քեզ աչքով է անում...

Գ. - Չէ, քեզ է անում, դու ջահել ես...

Մ. - Բայց աչքի տակով քեզ էլ անայում...

Գ. - Սիրում աչքերիս համա՞ր...

Մ. - Ինչու՞ ոչ:

Գ. - Մենակ աչքերս են մնացել...

Մ. - Էլ մի համեստացի...

Գ. - Մի խոսքով, մեր բոլոր տեղեկանքները, որ հավաքել ենք բոլոր սենյակներից, դնում ենք քարտուղարուհու

դիմաց:

Մ. - Ասում ենք՝ տար շեֆիդ:

Գ. - Թե՛ շեֆը տեղում չէ:

Մ. - Բայց հո հարիֆ չենք, անցնում ենք շեֆի սենյակ:

Գ. - Շեֆը բարկանում է՝ ձեզ ով ներս թողեց...

Մ. - Քարտուղարուհին սկսում է արդարանալ...

Գ. - Ալֆրեդ հաչիկովիչ, իրենք մտան:

Մ. - Ասում է՝ լավ, ի՞նչ եք ուզում:

Գ. - Ասում ենք՝ տեղեկանք:

Մ. - Ի՞նչ տեղեկանք:

Գ. - Ասում ենք՝ ձեր ժեկը ամբողջ օրը ոտքի տակ տվինք, պտի տաս:

Մ. - Ասում է՝ այ մարդ, ասեք՝ ինչ է պետք, ստորագրեմ տամ:

Գ. - Ի՞նչ տեղեկանք էր պետք:

Մ. - Ի՞նձ ես հարցնում:

Գ. - Բա ջահելը դու ես:

Մ. - Դու էլ ոչ բարով տարիքովն ես, էսքան նեղություն տեսանք, ակոպներում քիչ էր մնում խփեին, բա դա

մոռանալու բան է:

Գ. - Իբր թարմ ուղեղն էլ դու ես, հիմիկվա ջահելության գլխի մեջ թեփ ա:

Մ. - Էդ թեփը ժառանգական ա:

Գ. - Հիմի էս մարդուն ինչ ասենք...

Մ. - Հեչ, պիտի ասենք՝ հաջող, գնանք տնեցիներից ճշտենք, էգուց էլի գանք:

Գ. - Ես էլ ներվեր չունեմ, ես երկրորդ խմբի հաշմանդամ եմ:

Մ. - Ուրեմն ճակատի գիր ա:

Արժուի

ԿԱՐՏ ՇԱԼՎԱՐ

(շարք ինքնակենսագրական)

Ծննդյան օր

Իմ կենսագրությունը սկսվում է
1988 թվականի օգոստոսյան այն օրը,
երբ ես՝ նորաթուխ ուսանողս,
հետևում թողած դպրոցական տարիների մոռացված
և ազգային զարթոնքի շնչով համակված,
անտեսելով վարքուբարք ու աղաթներ
և այն, որ վաղուց արդեն մեծ եմ՝
մկրատի երկու հարվածով իմ երկար շալվարը
ենթարկեցի սքանչելի մետամորֆոզի...

Ռահվիրա

Բայց երևան կոչվող այս հրաշեկ թավայում
համերաշխ տապակվող բախտակիցներս
1980-ականների վերջին, 90-ականների սկզբին
անհանգստացան,
երբ ես, Ջոնաթան Լիվինգսթոն ճայի պես,
որոշեցի մի քիչ խելոք տապակվել:
Չէ՛, Արկադիո Բուենդիայի պես
ամենամեծ հայտնագործությունն ինձ համար
սառույցը չէր (տվյալ դեպքում նույնպես փրկարար,
սակայն դժվար կիրառելի),
այլ մի պակաս ռոմանտիկ բան՝
ԿԱՐՏ ՇԱԼՎԱՐԸ:

Տապակվող բախտակիցներիս անդորրը խախտվեց,
և սկսեցին բարոյախրատական ճառեր կարդալ
ինձ՝ բազմամեղիս,
որ խախտում եմ հայ տղայի ավանդական կերպարը,
որ թքում եմ Վարդան Մամիկոնյանի հիշատակին,
և որ ինձ վերջապես սխալ կհասկանան, ու նման բաներ...
Իսկ քիթ-մութս ջարդվելու բախտին չարժանացավ՝
հավանաբար ռուս նախապապիս գեների շնորհիվ,
բայց իմ մշտական ուղեկիցը փողոցում դարձան
զանազան անհողաբաշխ և հողաբաշխ բացականչություններ՝
«Ապե, հայ ե՞ս... բա էս ի՞նչ ա վիճակդ»,
«Չի դգում երևանում շորտերով ֆռֆռալ...
բա մեր մայրերը, մեր քույրերը...»,
«Ալլո՛, Մայքլ Ջեքսոն», ու նման բաներ...
Իսկ ես անընդհատ հիշում էի, որ
«Աղվոր կուրծք մը չունեցողները միայն
decolleteին թշնամի են» (Գրիգոր Ջոհրապ):

26

Անցան տարիներ:

Ինձ ռազբիրատի կանչող ապերո դը բուլոները հիմա իրենք են
ամեն ռանգի, զանազան ու զարմանազան կարծ շալվարներով
իրենց մայրերին, իրենց քույրերին ու իրենց կանանց
շռայլորեն ի ցույց դնում իրենց ծուռ ու փրչոտ զիստերը:

Իսկ ես ամեն ամառ ինձ են վերապահում
իր յուրի մեջ տապակվող մեր էս թավա-քաղաքում
գոնե ինչ-որ մի բանի ռահվիրաներից մեկը
լինելու հաճույքը վայելելը...

Խաղաղադարին

Կոտրված, և անհույս, և ցամաքած,
ամայացած հոգով և ծամծամված սրտով,
կերած կյանքի հերթական ապտակը,
խմած ախորժակիս հրամցված հերթական քացախը,
ահա կրկին նստած եմ ես
իմ կործանված երազաշեն դոյակի ավերակների մեջ
որպես մի նոր «Մայր Հայաստան»:

Բայց հյուսքեր չունենմ, որ թափեմ,
ոչ էլ արցունքներ, որոնք դեֆիցիտ են և վերջացել են,
ծայնալարերն անգամ հրաժարվում են հնչել,
իսկ արյունս ասես հոսում է միայն մեկ ուղղությամբ:

Մի քիչ էլ... և աղավնիները համարձակ կնստեն գլխիս,
իսկ անցորդները գուցե ծաղիկ կդնեն պատվանդանիս,
զբոսաշրջիկները կլուսանկարվեն կողքս, քանի որ
կարծ շալվար հագած արձան չեն տեսել...

Աբովյանի պես դուրս գալ-չվերադառնալու չափ
ես ռոմանտիկ եմ անշուշտ,
բայց չէի ուզի հեռուստաէկրանից դեմքս երևար՝
«02» հաղորդման չարագուշակ նվագի ներքո:

Կամուրջներ՞... վաղուց դադարել են գայթակղիչ լինել:
Կախված օրորվե՞լ... բա շլինքս կցավի, է՞:

Մնում է նորից հաշտություն կնքել
Կյանք կոչվող այս պատիժ-նվերի հետ,
Եվ մի քիչ բալ, մի քիչ էլ գիլաս առնելով՝
Վերադառնալ ընտանիքի գիրկը՝
Շարունակելու խաղալ կարճատև (բարեբախտաբար) խաղը
Կյանք կոչվող այս պատիժ-նվերի...

Երբ բիծայանամ

Երբ բիծայանամ,
լրիվ քավթառանամ,
լրիվ քաջալանամ,
իմպոտենտանամ,

վերջապես հանգիստ շունչ կքաշեմ,
ինչքան էլ բանաստեղծն ասի, թե
«ծերանում ենք, սակայն խելքի չենք գալիս»:

Էլ փողոցում չեմ նայի այստեղ-այնտեղ,
չեմ փնտրի նոր ու չճաշակած հաճույքներ,
չեմ փորձարկի ատամներիս և մյուս անդամներիս ուժը,
չեմ երազի Իսլանդիայի և Օվկիանայի մասին,
հանգիստ շունչ կքաշեմ և գուցե վերջապես
ի գորու կլինեմ թափանցել
կյանքի իմաստի, հոգու հավերժության ու նման բաների մեջ:

Միայն երկու բան չեմ խոստանում չանել:
Երբ բիծայանամ,
մեկ է, կարճ շալվար հագնելու եմ
և գրելու եմ էս տիպի ոտանավորներ...

Սպիտակ ագռավներով

*Եթե աշխարհի ողջ երիտասարդությունը...
Հանրահայտ լողունգ*

Եթե մեր էս երկրի բոլոր սպիտակ ագռավները
հավաքվեին, մի մեծ բանակ կազմեին՝
ինքնաբերաբար կռուողը կվերածվեր գեղգեղոցի...

Ի՞նչ գեղեցիկ համերգ կլինեին:

Եթե մեր էս երկրի բոլոր սպիտակ ագռավները
հավաքվեին, մի մեծ երան կազմեին
(բայց ոչ չվելու, ագռավը չի չվում՝
լինի սև թե սպիտակ)
և մեր էս երկրի բոլոր սև ագռավներին
սովորեցնեին ճիշտ թռչելու ձևը...

Ի՞նչ գեղեցիկ երկիր կլինեին մերը:

Երևան

Բարի,
քարի,
դիմաց սարի,
քաղաքը այս՝
անմարմին գլուխ,
մեր մայրագյուղ:

Փոշոտ,
փշոտ
ու փիփիշոտ,
քաղաքը այս՝
տուֆի մեծ կույտ,
տուֆե ձանձրույթ:

28

Թքով կպցրած,
դգած-փչած,
քաղաքը այս՝
շեն ու ավեր,
և լույս, և ստվեր:

Եվ հուսահատ ու հուսավառ,
թե սիրելի, թե ատելի,
քաղաքը այս՝
վանող անվերջ...
ծգող անվերջ...

Վատ բառ (հուշ-պատահիկ)

Նոյի թվին (կամ Նոյի կին Նոյենզարի)
երբ դեռ գիսախռիվ և անմեղ մի տղա էի,
մի անգամ բոլորի ներկայությամբ ասացի «բոզ»:

Եթե a la Ջիզըս Քրայսթ կամ Ռենեդիոս Գեղեցկուհի
օդ համբարձվեի՝
այդպիսի ատոմային ռումբի տպավորություն չէի թողնի:
Տիկիներն հայացքն ասում էր՝
«Եվ դո՞ւ, Բրուտոս ջան»:
Աղջիկների հայացքն ասում էր՝
«Էսպես գնա՞ դու կոֆե էլ կխմես»:
Տղաների հայացքն ասում էր.
«Բարով էկար մեր շարքերը»:

Իսկ ես ընդամենը մի քրջոտ անեկդոտ էի պատմել...

Բայց այդ հայացքները մնացին ինձ հետ,
և դրանից հետո
ես ոչ բոզբաշ էի ուտում
և ոչ էլ տալիս էի նույնիսկ
իտալացի դերասանուհի Լուչիա Բոզեի անունը...

Մի աղջկա օրագրից

«Այսօր վերջապես գնացի,
առանց հստակ իմանալու, թե ինչ է ինձ սպասում:
Երկուսն էին նրանք,
երկուսն էլ ջահել և առնական,
մեկը խաժակ, մյուսը սև, մուշ աչքերով,
մկանուտ, հաղթանդամ, մարզված մարմիններով,
երկուսն էլ ուժեղ, որ ինձ կիսապառկեցրին
և սկսեցին իրենց գործը...
Կարծում էի, թե հարցերս միանգամից կլուծեն:
Մինչդեռ չգիտեմ՝ մե՞կ ժամ տևեց, երկո՞ւ, երե՞ք...
Նրանք չէին շտապում,
անընդհատ տնքացնում էին ինձ,

երկուսով ընկել էին վրաս
և ես զգում էի նրանց մարմնի ջերմությունը, ծխի և օժանելիքի բույրը
և ստիպված էի քթով շնչել,
քանի որ ստիպում էին բերանս կիսաբաց պահել:
«Չանգի՛ստ... լավ է, մի՛ լարվիր, թուլացի՛ր»:
Ես երբեմն փակում էի աչքերս,
բայց և բերանիս մեջ զգում էի նրանց թաց և պիրկ գործիքները,
որ բանեցնում էին մեծ հաճույքով...
«Մի քիչ էլ... հիմա կավարտենք... լավ է, չէ՞»:
Ինչևիցե, ավարտեցինք, ոտքի ելա,
բայց սուտ կլիմի, թե ասեմ,
որ շատ գոհ մնացի նրանցից
(նաև փողի տեսանկյունից):
Ու այդժամ ես երդվեցի ինձ,
որ երբեք նորից ոտք չեմ կոխելու
այդ երկու ջահել տղաների
ատամնաբուժարանը...»:

Շարքային մի օր, որ չէր հիշվի, եթե չփորձեի վերածել բանաստեղծության

Արթնացա դեմքիս վրա թրմփոցից:
Իմ 2,1 տարեկան որդին էր, որ
աչքերիս և ատամներիս վրայով
զնայց մոր մոտ:
Չնախաճաշեցի, ժամանակ չկա:
Ինձ մի կերպ զցեցի երթուղային տաքսին
և բաժնի պոզայով հասա աշխատավայր:
Staff meeting-ին մեր դյուրագրգիռ (բոլոր իմաստներով) շեֆուհին
խմբակային կլիզմա արեց ամենքիս՝
մեր գործած, չգործած և հատկապես՝ գործելիք
բոլոր մեղքերի համար:
Շարվեշարան եկան այցելուները:
Ինչպես միշտ՝ ինչ ռանգի մարդ ասես չեկավ մոտս.
պետական չինովնիկներ և գեներալային տիկնայք,
չկայացած արվեստագետներ և նախկին կուսաշխատողներ,
ավանգարդիստ աղմկարարներ և դզդնած պառվաբոզեր,
իրար հակակրող վրացական միությունների ակտիվիստուհիներ,
Եհովայի վկայուհիներ և անխոնջ մանկապարտիզպանուհիներ,
քծնողներ և արհամարհողներ, օրհնողներ և մտքում անիծողներ...
Բոլորը հանճարեղ ծրագրեր ունեն և բոլորը փող են ուզում:
Լանչն անցավ մի քիչ լարված,
բայց վերջում էլի միրգ խեղդեցի Քրիստիկի հետ,
մի քիչ ծիծաղեցի Գոհարիկի հետ,
մի քիչ լազվեցի Արմուշիկի հետ,
և հայդա՛՛ էլի եկրանի առջև ճկռելու...
Մութն ընկավ, եկա տուն, ճամփին իսկի չշեղվեցի:
Ճաշեցի մենակ, հիշելով չամուսնացած ընկերուհուս խոսքը,
որ մենակ ուտելը մենակ քնելուց դժվար է:

30

Չիք տրամադրություն

կարդալու, գրելու և նույնիսկ երաժշտություն լսելու:

Կողակցիս հետ խոսեցինք անցած օրվանից, կյանքի դրվածքից,

Հայաստանի բախտից, դիտա պահելուց և վաղը սպասելիք ճաշից:

Եվ պառկեցի քնելու, ավելի ճիշտ՝ քնել փորձելու:

Այդ պահին մի ծանոթ տիկին գանգեց՝

իր մի պրոյեկտի մասին գիշերվա հազարին ինձ տեղյակ պահելու:

Բարեբախտաբար գիծն անջատվեց...

Սովորական մի օր:

Ոչ մի ցնցող բան չպատահեց:

Ոչ մի հրաշք չկատարվեց,

որքան էլ որ սպասում եմ այդ անորոշ հրաշքին ամեն օր,

ու թերևս այդ հրաշքի սպասումն է

փոքր-ինչ իմաստավորում այս անիմաստ կյանքը,

թեկուզև այն համառորեն չի գալիս...

28.06.1999

Անկապ երագներ բաջանադային թեմայով

Ավադ,

ես չունենմ բաջանադ:

Բայց ինչ լավ կլիներ, թե ունենայի

ալիքածև մագերով և երկնագույն աչքերով մի բաջանադ,

որը լիներ, ասենք, բալերոն, կամ իտալերենի թարգմանիչ,

և կամ, լավ, գոնե ֆագոտահար:

Միասին կգնայինք ծուկ բռնելու,

քռչի բազարից հազվագյուտ իրեր գտնելու,

փետրագնդակ (բաթմինդոն) խաղալու,

էրոտիկ շոուներ դիտելու,

և բարի օյինբազուքյուններ կանեինք մեր ընդհանուր զոքանչի գլխին:

Բայց ավադ,

ես չունենմ բաջանադ:

Դրա համար երբեք չեմ գնում ծուկ բռնելու,

քռչի բազարում հազվագյուտ իրեր չեմ գտնում,

երբեք փետրագնդակ չեմ խաղում,

էրոտիկ շոուներ չեմ դիտում

և ոչ մի օյինբազուքյուն չեմ անում զոքանչիս գլխին:

Որովհետև, ավադ,

ես չունենմ բաջանադ:

Հ.Գ. – Ու չեմ էլ կարող ունենալ:

Նարեկ Նիկողոսյան

Վիժված սեր

Առավոտ էր: Սերը արթնացավ կեղտոտ անկողնում: Սերը հոգնած էր ու փնթի տեսք ուներ: «Փողո սեղանին ա», – ասաց Մարդը ու գնաց իր գործերով: «Տեսնես ինչքա՞ն ա թողել», – սկզբում մտածեց Սերը, հետո հիշեց գիշերը, ժպտաց զգվանքից, բայց ոսկորները ցավում էին, – փոխվել են»: Հոգոց հանեց. «Երևի սոված եմ: Գիշտ ա, շատ եմ ուտում, մարմինս տծևացել է, թևերս հագիվ են ինձ բարձրացնում, բացի այդ ոջլոտել են», – քորեց թևերի սևացած բմբուկները ու նայեց խոհանոցի կողմը. օրերի զագօջախի վրա դրված էր ժանգոտած ուղեղ կաթսան, որի տակ սեքսի նստվածք կար, իսկ կողքերին անմեղ սիրո, իսկական սիրո արյուն էր թափվել՝ եռացել ու վառվել էր, ու այդ ամենից անորոշության հաճույքի ահավոր հոտ էր գալիս: Սերը գխկաց - բերանից սիրո սուտ խոսքերի համ էր գալիս, իսկ բերանի կողքերին անսեր համբույրի թթի մնացորդներ կային, զգաց այդ. դեռ գիշերը իրեն ուրիշ տեղից գնդակահարող հաճելի, բայց ցավոտ ճշմարտությունը շարժող ձեռքի ժամեր հաշվող ու թաղող մատներով մաքրեց դրանք: Սերը մի կողմ շարտեց ներսի կողմից շատ կեղտոտված ամոթխածության վերմակը, որով փաթաթվել էր ու մերկ մարմնով ու զգզված թևերով կանգնեց առօրյա կյանքի նման խառնաշփոթ ու կիսամութ սենյակի մեջտեղում՝ արդարացում հայելու առջև: Սկզբում դողաց, բայց դա էլ մերկ լինելու հաճույքից չէր, նա մրսում էր վերջին մոտիկ լինելու քանուց. տեսավ, տխրեց. իր վրայի սպիտակ շատացել էին՝ ամեն անգամ, երբ ինչ-որ մեկը սիրո պատճառով ինքնասպանություն էր գործում, նրա վրա նոր սպիներ էին ավելանում, բայց Սիրոն թվում էր, թե դրանք իր որձի՝ սեր խաղացողի նման ծանր ձեռքի հարվածներից է: Սերը ուզեց զրուցել իր արտացոլանքի հետ, բայց ոչինչ չստացվեց՝ նա չէր հասկանում իր խոսքերը, էն խոսքերը, որ չեն ասվում: Նա ինչ-որ ցավ զգաց փորում. Սերը հասկացավ, որ ինքը հոդի է. նա պիտի ծներ վերջապես. հասկացավ ու վերջի ցավը ոռնաց նրա մեջ՝ Սերը դառել էր բոզ, իսկական Սերը մեռել էր էն գիշեր, երբ ինչ-որ մեկի Դու-ն նրան ասել էր, որ չի սիրում, երբ ինչ-որ մեկի Դու-ն ուրիշի մեջ էր փնտրել նրան, երբ ինչ-որ մեկի Դու-ին պոկել էին նրանից, երբ ինչ-որ մեկի Դու-ն Սիրո նման հղիացել էր ուրիշից և երբ ինչ-որ մեկը սպանել էր և՛ իր Դու-ին, և՛ իրեն, որ իր Դու-ից ո՛չ աշխարհի վրա, ո՛չ էլ իր սրտի մեջ չլինի: Պետք էր, որ նոր սեր ծնվեր... Բայց...

Բայց հոդի, փնթի, զգզված-բոզ Սերը, էն հինը, նստեց անհասկացության, եսասիրության, ես արտաթորելու համար ծակված աթոռին ու սկսեց ծալվել ու ուղղվել, ծալվել ու ուղղվել, ծալվել ու ուղղվել: Ծալվել ու ուղղվել ու մտածել. «Չէ՛, չէ՛, չեն ուզում, ինչ պիտի անի իմը՝ Մարդը, այս նոր Սերիկը, ինչպե՞ս պիտի պահի նրան, առանց այն էլ նա մի կերպ հավատ, ողորմություն խնդրելով է ապրում, – ծալվում էր ու ուղղվում, – ես կսպանեմ ու ես էլ կմեռնեմ, իմ աշխարհ Մարդուն սեր պետք չի, ես ծերացել եմ, նա՛՛ զբաղված է, ես էլ չեմ կարողանում բավարարել աշխարհին՝ իմ Մարդուն, ես տծևացել եմ, ես իմ ու իր թաքուն ասվող խոսքերը չեմ լսում... Ես սովորական բոզ եմ ու վերջ. մի՞թե սկզբում ես ուզում էի այսպիսինը լինել, չէ՛, չէ՛, չեն ուզում, – ծալվում էր ու ուղղվում ու երգում էր իր վերջին երգը՝ նվոցը, – Ա՛...»:

Ծալվում էր ու ուղղվում, որ վիժի...
 Վիժված Սերը ծորաց ներքև, իսկ ես ու Դու խեղդվեցինք դրա մեջ...

Լղողված վերջը

«Ինձ տանում են կախելու, կամ վառելու, կամ պատի մեջ ողջ-ողջ թաղելու, կամ գնդակահարելու կամ էլ ինձ կխղճամ՝ արդարացնելով կաքսորեն: Ուրախ եմ, որ ինձ մահվան են դատապարտում, որովհետև միայն հիմա եմ զգում, որ ես դեռ ողջ եմ: Բայց ես չեմ ուզում կախվել. եթե ինձ կախեք, հենց որ աթոռը ոտքիս տակից քաշեք, կոկորդս կպայթի, ու նրանց ականջները, նրանց ուղեղի և մնացած մասերի նման, ավազ կդառնան չասված խոսքերի ճշմարտությունից... Այդպես կլինի, որովհետև այդ բաները չեն ասվում, դրանք պիտի թքվեն կամ կուլ գնան, իսկ դու ինձ կախելով ասում ես՝ ասա՛: Բայց, խոստանում եմ, դու դրանք մի օր կլսես, դու դրան ես սպասում: Ուզում եմ ինձ վառել, որովհետև ասում եմ, թե իբր ինչ-որ բաներ մոխիրի նման չեն վառվում... Չէ՞-հա... Ես էլ եմ նրանց նման պտտվող ու կլոր բաներ հայտնագործել, որ վաղուց վաղը հայտնագործում եմ, բայց նրանք ինձ այսօր չեն ուզում վառել, ու ստիպված եմ ինքս այդ անել, որ ստացվի: Ինձ կվառեն իմ վաղուց արդեն չորացած երագների

32

ցախով. ուժեղ ծուխ կլինի, ու զգվելի հոտ կգա՝ գոլորշիացող արցունքների ծխի ու ինքնակատարելությունից ներսից փտող մաշկի հոտ... Դու իմ ինքնահրկիզումը հեռուստացույցով կդիտես ու կմտածես՝ երևի ինչ-որ բանի համար է այդ անում՝ չես հասկանա:

Ուզում եմ ինձ պատի մեջ ողջ-ողջ թաղել, որովհետև այդ պատը ավելի ընդարձակ է, քան լինելուներ: Ասում են՝ մեռած աչքերին մնում է նրա կյանքի վերջին վայրկյանին տեսածը. երբ քանդեն մութ պատը, որ իմ դիակը հանեն, ուրիշին մտցնելու համար, իմ աչքերին կտեսնեք մի ամբողջ միջակ կյանքի աղոտ լույսը. փոշու շորով այդ կսրբեն ու աչքերս կփակեն: Դու պատից ներս կնայես ու կտեսնես միջակ մարդու կյանքը, իսկ հետևի կողմից պատին ճանկոտոված կտեսնես «առօրյա» բառը: Կողքինդ կասի՝ սովորական մարդ չէր, չես հավատա, կամ...

Ինձ տանում են գնդակահարելու, որովհետև ուզում եմ, որ երրորդ աչքս բացվի: Որ տեսնեմ վերջապես: Ասում են, ամեն ինչ սկսվում է մահից: Իմ սկիզբը տեսել եմ, գուցե այդ ժամանակ կհասկանամ՝ ինչի համար է այս ամեն ինչը: Նրանք կյանքի շորերը կհանեն վրայիցս, իսկ ինձ կզցեն նախապես իմ նմանների համար փորված մեծ փոսի մեջ, մեզ՝ եռաչքանիներիս հեռվից մատով ցույց կտան, բայց մենք այդ ժամանակ մեր երրորդ աչքով ուրիշ կողմ կնայենք: Իսկ դու, դու գիտես, մի օր այդ փոսը կլցվի, հողով կծածկեն, վրան ինչ-որ բան կաճի, կքաղես-կքաշես մի պահ դու էլ կտեսնես:

Հիմա ամենաշատը ուզում եմ ինձ արդարացնել, որովհետև առանց այն էլ այնքան շատ են անմեղության դերասանները, որովհետև բոլորը մեղավոր են: Այդ ժամանակ ես կասեմ քո ու նրանց ուզածը՝ այն, ինչը երբեք դեռ չի ասվել: Խոսքերը կամուրջ կսարքեն ու առաջինը ես իմ գործերով կանցնեմ նրա վրայով, ու եթե ամուր լինի, դիմանա, կփրկվեն նրանք՝ նրանք ովքեր միայն կարողանում են կամուրջների տակ ապրել: Դու այդ ժամանակ արդեն չես լինի, բայց այս ամենից գոհ կժպտաս քո սպիտակ, գանգային ժպիտով):

Կգա՞ս...

–Արի՛, քո հետ չե՞մ...

–Ի՞նչ...

–Արի՛, ժամանակն ա...

–Էս վերջն ա...

Իսկ սա մահապարժի ենթարկվածի խցում արյունոտ քթի պատճառով լղոզված հատակի խոսքերն են:

(Լույսի տատանում - էլեկտրական աթոռ):

Հաբեթ Սուրադյան

Փշե պսակ

(Կատարսիս)

Հիմա ո՞ւր տանեն ինձ,
այս հոտած լեշս ո՞ւր քարշ տամ,
ու՞մ տամ, ո՞ւմ նվիրեն ժանտախտի այս բույնը,
լքվող մանկանս ո՞ւմ դռանը թողնեն,
սարսափելի այս պարզահին ո՞վ է արժանի,
ո՞ւմ բախտն է, որ չպիտի բերի...

Պատասխան չունեք;
հեռանում եք հապշտապ,
անտեսելով, չտեսնելու տալով ճողոպրում եք,
ցաքուցրիվ, դատարկում փախչում, խույս եք տալիս,-
դուք այդ ո՞ւր եք...
այդ ինչո՞ւ եք խույս...

Չէ , ճիշտ որ,
ի՞նչ ունեք գլխացավանքի հետ,
պատուհասի,
անեծքի ու անիծվածի,
հետին աղտեղության հետ ի՞նչ կապ ունեք դուք.
ձեզ ի՞նչ,
ու՞մ ինչ,
թե մեկը փտում հոտում է գետնատարած,
թե սալահատակի վրա մեկն իր ճակատագիրն է
փսխում
ի տես բոլորին.
դուք չէ՞ որ չեք կարող նայել,
դուք չէ՞ որ համոզված եք, որ դեռ սեր ու ճանապարհ
ունեք,
աշխատանք, ընտանիք.
ուրեմն և ապահով պատյան,
անխոցելի զրահ,
ուր աղտեղությունը չի թափանցի,
ուր վարակը մուտք չի գործի –
ճանապարհ, ապագայի ուրվագիծ, համոզմունք ու
սկզբունքներ
և արժանավայել էլի շատ բաներ՝
զրահի պես կուռ, բերդապարսպի պես ապահով,
ամրությունների պես անխորտակ...

Իսկ ես,
ես արդեն իջել ու հավասարվել եմ ցեխերին,
փոշու պես մանրացել, ցածրացել, լպրծուն սողացել եմ
գարշ,
կոշիկների տակ գնացող - եկողի մաշվել թավալզւոր,

կարծրացել, կավ եմ դարձել, անհույս կպել եմ գետնից,
գլորվել միշտ վար ու վար,
դեպի ներքև շարունակ, անվերջ հատակը դեպի,
անդունդը,

ընկել ու ընկել եմ.
և անկունս իմն է եղել, որ չեմ ուզեցել,
չեմ կամեցել ոտքի ելնել,
շտկվելս չեմ երագել, -
ինձ այս գունդուկծիկ, մեկուսի, այս կուչուծիգ
վիճակն է միշտ եղել սիրելի,
թվացել միշտ նվիրական,
նվիրական ու արժանի ինձ պես եզակի տակամքին:
Մի ցանցառ թփի տակ, մի ավերակի անատամ
երախում,
աստծուց անիծված օրերիս –
օրե գտնելով – օրե լափելով, օրե լակելով,
թափելով ու տարածելով շուրջս ապականությունը –
զաղջության արմատին եմ հասել, գազաթին տիրացել
ստորի.

ուր վերջանում է որոնումը,
պատեպատ ընկնելն ընդհատվում է,
դադարում, իմաստից զրկվում է ամեն մի փնտրտուք...
ի՞նչ փնտրել՝ կորածը սերն է,
ի՞նչ կորուստ, երբ թռցրել եմ ձեռքիցս անդարձ,
էլ ինչ ապառնի ու ինչ երագանք,
երբ ճանապարհս խճճված ու թնջուկված էր էն գլխից,
ժամանակս անցած հենց սկզբից, սկզբից էր սևացած
անունս...

Այս կողմ,
այս կողմ,
տվեք ինձ ձեր ձեռքը, ձեռք մեկնեցեք,
մի թողեք փողոցում մեռնեմ - անարժան մահով.
չէ՞ որ ազնվատոհմիկ եմ,

բարեծի՞ն,
իշխանա...
չէ՞ք տեսնում, չէ՞ք լսում, չէ՞ք կարեկցում, -
բարձրացրեք ինձ,

ես դեռ տրորված չեմ իսպառ,
ընդմիշտ փոշիացած չեմ,
կորած խայտառակված, անձեռնմխելի
ապականված չեմ տակավին,-

դեռ հույսեր ունեմ,
անգամ դեռ խաբել ու խարդախել գիտեմ,
հաճոյանալ,
արժանավայել երևալ,

զարմացնել էլ կարող եմ դեռ,
ծառայել...
դեռ մարմին եմ՝ ոչ փտած դիակ,
դեռ շունչ – շնչավոր եմ, ոչ՝ խրտվիլակ...

34

Տվեք ձեր ձեռքը, մի խորշեցեք անմաքրությունից,
ես անմաքուրը չեմ,
ես ընդամենը թշվառ ոչինչն եմ, մաքուր ոչինչը,
որովհետև խոստովանում ու մաքրվում եմ դեռ,
դեռ հավատում եմ իմ շտկվելուն,
ձեր օգնությանը, սատար կանգնելուն – հավատում եմ,
որովհետև միակն եմ, որ անկեղծ եմ,
արդար եմ, որ մենակ եմ,
համառ եմ, որ ծնկել ու ոտքի չեմ ելնում...
բռնեք, բռնեք ձեռքս. վարակից մի խորշեցեք,
երջանիկ ու մաքուր սիրահարներ,
իմ ամոթալի ու վտանգավոր ախտերից մի խորշեցեք,
մի վախեցեք,
իմացեք, որ վարակը մեռնում է սիրո մեջ,
այսպիսի սիրո մեջ կասեցվում, կանգնեցվում է, որքան
էլ մոլեգնի,-
բարձրացրեք ինձ,
ու թեև դարձի բերելն ուշ է ինձպեսին,
ոտքի հանելը քար շալակելու պես անօգուտ,
մարդ ու մարդկայինը մեջս արթնացնելն արդեն
անհմաստ –
ապարդյուն ջանք,-
զի մարդկայինն եմ, որ կամ,
չարությունն ու նախանձն եմ ես,
ծանձիրն եմ, թույլ հաշտվողությունը,
ամենաերևելի տականքն եմ՝
թաքուն խոստովանողների հիացմունքն եմ շարժում,
կամք եմ, ուրեմն ուժի մարմնացում –
ես՝ ընկածս ու տրորվածս,
ճնրթվածս ու անկանոն ցրիվ եկածս, -
սովածն եմ,
հենց քաղցն եմ,
որ դեռ համերն է հիշում ազնվագույն ուտեստների,
կույրն եմ, որ լույսի վետվետալն է տնօրինել,
բորոտն եմ՝ միշտ վարդաբույրը նախընտրող,
հանիրավի զրկվածն եմ –
ինքս ինձ եմ զրկել,
դուք բոլորդ եք ինձ զրկել,
ինձ ինքն՝ Աստված է զրկել - ես աստծո զրկածն եմ,
որ տեսնեմ ու ճանաչեմ այս զրկանքն համատարած,
որ փառաբանեմ նրան,
որ տիրովանա, չմնա անտեր աշխարհիս երեսին,
խեղճ չմնա,
վիզը ծուռ, թափառական,
հալածական ուրվական չդառնա...
Գեշն եմ ես, խեղը,
դաժանն եմ, խարդախն ու նենգը,
կավատն եմ, անառակն օրերիս, աշխարհիս ճիվաղը.
միայն ես եմ,

ես բավական եմ աշխարհին,
աշխարհին հերիք եմ իմ արատները՝
դեռ երկար եմ հերիքելու.
ես անհաշիվ արատավորն եմ,
բոլորիդ մեղքերն էլ կամբարեմ,
մեջս կամփոփեմ, դժոխքիս բաժինը կանեմ,
ներսս կզցեմ, ինձանով կանեմ,
կկուտակեմ,
ինքս իմ մեջ կեռամ ու կպղպջամ,
ես ինձ կուտեմ – կազատեմ ձեզ,
ես ինձ կմաշեմ կիղկեմ ձեզ,
ինձ կքայքայեմ – կփայլեցնեմ ձեզ...
և ոչ հանուն ձեզ,
ոչ հանուն նրբավարության,
ոչ սիրույն աստծո ու իր տառապանքի,
և ոչ հանուն ինձ,
ոչ հանուն կաշվիս –
այլ հանուն հենց արատների մերոց,
ի սեր զրկանքների ու նենգության աշխարհ զարդարող,
արևը բարձրացնող տառապանքի.
Նրանք էլ են ապրել ուզում,
արևի տակ, հողի երեսին՝
Նրանք էլ տուն – տեղ, կողակից ու ցավակից են
ուզում...

Մոտեցեք, մոտեցեք խաղաղվելու ու փարատվելու,
թաքուն մոտեցեք.
մեկ առ մեկ,
թող ձեր աջը չիմանա մոտենալը ձեր ահյակի,
և թող ձեր ականջը չիմանա անկեղծանալը ձեր
շուրթերի, -
ամենաապերախտներ ու ամենաստորներ,
ձեզանից ապերախտն ու ստորն եմ ես,
ամենանենգեր ու ամենադաժաններ,
ձեզանից առավել զազիրը ես եմ,
դուք ի՞նչ եք,
ուղղակի հրեշտակ եք դուք, անմեղ չարածիններ,
մանկամտություն ու համակ բարություն եք դուք –
այն ամեն վատթարի առաջ, ինչը ես եմ մարմնացնում,
ինչը շալակել ու կրում եմ ես,
ամենասուրբն եք, անեղծն ու անբիծը իմ
խայտառակությունների մեջ,
իմ մեծամտության առաջ մարդասերներ են
վիժվածք դահիճներն անգամ,
ժողովուրդների հոգեառները սոսկ մանուկներ են
լուսերես,
ագահ – կավատները՝ տիկնիկներ բարեժպիտ,
անվնաս խամաճիկներ –
իմ գարշելի գործերի առաջ,
իմ խարդախ հաշիվների դեմ ծածկամիտների մի ոհմակ

աշակերտի պես գլուխ է խոնարհելու,-
Ու այս ամենը ես եմ...
Այս բոլորն իմ մեջ են ու ինձ վրա՝ իմ խիղճ չեղածին
ծանրացած,
չարյաց պոչերն իմ տակ են, բոլոր արցունքները՝
բռնա մեջ,
անվանս ու իմ շուրջն է ողջ թուքումուրը.
ես արժանի եմ այդ թքին,
միայն ես եմ արժանի անարգանքին ու մատնացույց
արվելուն,
լուտանքի, բանադրանքի արժանի այսօր միայն ինձ եմ
տեսնում.
հայիոյեցեք,
անիծեք ինձ աշխարհի բոլոր լեզուներով,
հոշոտեցեք, ծվեն-ծվեն արեք ինձ,
մի սպասեք էլ աստօն պատժին՝
տրորեցեք անխնա,
հիշեցեք, որ դուք ձեր ամոթն եք տրորում ու ձեր խիղճը,
հիշեցեք, դուք ձեր խայտառակությունն եք տրորում,
ձեր անպատվությունը...
ձեր ազգուտակը,
ձեր տունը, ձեր կանանց ու աղջիկների
անպատվողին, -
ձեր վաստակած խաղաղությունը խաթարողին,
ձեր առաքինությանը կասկածողին, -
մի խնայեք, ուրեմն,
ավելի դաժան ու առավել անխնա.
դուք ձեր թուլությունն ու մաղձն եք տրորում,
ձեր միջի օձը,
ձեր դարավոր թշնամուն,
քաղցկեղը, որ բուն է դրել ձեր մեջ.
առավել սաստիկ, առավել ցավոտ, կտրուկ ու խորն
ավելի,-
աղիքներիս հետ թող աղտեղությունս դուրս հորդա,
պայթեմ, արևերես ելնի հոտած թարախ ու թույն,-
տրորեք, սատկեցրեք ինձ,
ինձ հաճելի է այս տանջանքը,
ինձ երջանկացնում է այս ցավը,
այս դաժանությունն ինձ իրոք դուր է գալիս,
սայրերով ծակծկեցեք, բզկտեցեք մարմինս,
փորփորեք, մեծացրեք վերքերս,
թող սև արյունս ու դեղին ջրերս վազեն,
գաղջ թթուներով խաշեք, խարանեք ու ցեց գցեք
մաշկս,
աչքերս դուրս հանեցեք,
պոկեցեք լեզուս, խոցոտեք լյարդս,
քառատեցեք ինձ, շներին գցեք կերակուր...
ես ցավ չեմ զգա -
ես ամոթ չեմ զգա,

ես կհիանամ,
ես կաղաղակեմ, որ դուք էլ հիանաք,
դեռ կծիծաղեմ էլ՝
ձեզ անհասկանալի արգահատելի ծիծաղով...
ես չեմ մեռնի - ես կվերանամ,
ես չեմ սատակի - ես կոչնչանամ;
և դուք կտոնեք ձեր լիարժեք հաղթանակը՝ լիարժեք,
և դուք կցնծաք ձեր ցնծությունը կատարելապես,
իսկ ես հասել եմ իմ վերջին արդեն,
հասել եմ սահմանին այլանդակությանս,
հատակներիս հատակին,
անկումներիս անկմանը,
որ բարձրանամ դեռ,
այնտեղ, ուր պսակս է փշեղեն,
այնտեղ ուր ճանապարհս է...
զի դեռ ճանապարհ ունեմ,
ես դեռ ճանապարհ ունեմ...

Կանաչ օդանավակայան

Մի հատ նայի: ծոցագրպանից հանեց անձնագիրը ու բացեց վիզան՝ շենգեն վիզա: Երեկ ուրի՞շ վիզա էին դրել՝ էմիրաթներ, սխալմամբ: քանի՞ ժամ մնաց, կոստյումի թևքը հետ տարավ, նայեց ժամին: շվեյցարական՝ Franck muller Geneve: մի ամիս առաջ առավ: Երեք հազար դոլար: չորս ժամից հռոմում: ժամը շվեյցարական, երկիրը հռոմ: կայֆ:

բայց հիմա մի քիչ քունը տարավ: սեղանին տեղ չկա գլուխը դնի, կեղտոտ ամանները իրար վրա լցված, կետչուպի ու մածուկի շշեր: ամանները յուղոտ կարմիր՝ պամիդորի, դեղին յուղի ու կանաչ բորբոսի հետքերը վրան: բաժակները սուրճի՝ փոքր, հատակին մրուրը՝ հաստ շերտով: չղնի՞ բոլորը գետնին, վազարանն էլ լիքն է, թավա, կաթսա, վրան պամիդորով ձվածեղ են սարքել, կաթսայում ճաշ են եփել՝ լոբիով, հետքերից երևում է: մի հատ աման դնի՝ սաղ փուլ կգա: սառնարանի վրա էլ տեղ չկա, ֆեն, վրան մազափունջը, մեղրի կիսատ բանկա, մեղրը դեղին, թե յուղ է մեջը: ու խաղալիքները: փղիկը՝ կարմիր, կոկորդիլոսը՝ կանաչ, ավտոն ու ատրճանակը, իրար վրա լցած: վերը ընտանեկան լուսանկար՝ աղջիկը՝ փոքր, երևի նոր է դպրոց գնալիս եղել, հերը՝ բեղերը բարակ, մերը՝ պռոշները սև, սև չի, կարմիր է, սևուսպիտակին սև է տալիս: աղջիկը մեծացավ-մեծացավ ու կյանքի տրակտորի տակ մնաց:

գլուխը դնի գոնե երկու ժամ կքնի: չէ լավ, կեղտոտ ամաններին, յուղոտ-յուղոտ են, մեկ էլ ձեռները չմխտռի: կոստյումն էլ քսվի, յուղի տեղը մնա, խայտառակ: կոստյումը բաց՝ յուղի տեղը մուգ: առանց էն էլ ճմռթվել է: ոչինչ քիչ մնաց: հենց հասնի հռոմ առաջին գործը մի հատ ջինս կառնի ու թիշոթ: հետո հյուրանոցում մի կուշտ կքնի, մինչև կոնֆերանս: իրիկունը նոր պուց:

մի հատ շռեմ: մտավ գուգարան: ինչքան պիտի սպասեմ սրան: դուրս հանեց ու բաց թողեց՝ շռռռռռ: հինգ ժամ, չէ չորս ժամ, չորսը ժամից կթռնենք: շռելը քանի բոպե: վաննայի տակից չխկչխկոցի ձեն լսվեց: էս ո՞վ է: երևի մուկ է: սպասի նայեմ: ներս քցեց, շղթան քաշեց ու կռացավ: իյա, ըստե ինչ ես անում: էրեխեն է: վաննայի տակ սեղմված-պառկած, գլուխը էս կողմ: արա խի ես մտել վաննի տակ: ձեն չի հանում: արի, արի տենամ: ու ձեռը մեկնեց: չէ, թող մնամ ստեղ: խի՞ մնաս: արի, արի քեզ բան ունեն ասելու: երեխան ձեռը մեկնեց: քաշեց դուրս: փոշու մեջ կորած էր, էրեսին սարդոստայն: թափ տվեց ու ձեռով սրբեց սարդոստայնը: բարի է: երեխային մաքրում է: խի էիր մտել ընդեղ: որտե...: որտե ի՞նչ: երեխան լռեց: ասա, ինձնից մի ամաչի, բա հոպարից կամաչե՞մ: երեխայի դավերիան կստանա: ես քո ընկերն եմ չէ՞: ընկերս ես: դե որ ընկերդ եմ ասա: որտե. երեխայի աչքերը լցվեցին: էլի չի խոսում: էս լացու՞մ ես: որ լացում է ու որտեղ ասում է, կասի: բա դու տղամարդ չե՞ս: գրպանից հանեց թաշկինակը ու երեխայի աչքերը սրբեց: շատ բարի է: մի լացի: ասա, որ չլացես: մարդու չեմ ասի: որտե էս ինչքան ժամանակ ա մամային քունում ա: ի՞նչ ա անում: քունում ա: էդ ինչեր ես ասում: գլուխը սկսեց շոյել: մամայի ընկերն ա, մաման ինչ ա իրավունք չունի՞ ընկեր ունենա: ամեն օր հազար ընկեր ունենա՞: ամեն օր հազար չի: էն մյուսները ստից են: դե արի գնանք: երեխայի ձեռից բռնեց ու դուրս եկան, մտան խոհանոց:

եղպես բաներ էլ չմտածես: սիրուն չի: քո մաման ա: էն էլ ռոբիկ հոպարը: երեխան տաբուրետկին մստած նայում էր տակից աչքերի մեջ: աչքերը կանաչ: թե շագանակագույն: կանաչ-շագանակագույն: կանաչը սիրում է: շագանակագույնը՝ չէ, ազգայնականների գույնն է, որ սիրի, հռոմ չի հասնի: հիմար, շագանակագույնը չի, դարչնագույնն է: գույների մասնագետ չի: պաշտպանել է բիոլոգիա՝ տրիխամանոզի գեներացիան խոզերի մարմնում: սովետի ժամանակ էր, դրա համար՝ մարմնում, բայց ինքը հո գիտեր ինչ է պաշտպանում՝ տրիխամանոզի գեներացիան խոզերի հոգում: էդ հեչ, անցավ, հիմա գիտի՞ կանաչը սիմվոլ է, մայրության, գեղեցկության, պտղաբերության, բնապահպանության, ֆուտբոլի, գարնան ու զարթոնքի: լավ է կարմիր աչքեր չկան: տեստ հանձնելուց գրեց կարմիրը չի սիրում ու շենգենի վիզան գրպանում:

Ստեղ մյուս տաբուրետկին: նայի աչքերիս մեջ: առանց էն էլ նայում էր: էլ տենց բան չես մտածի, չէ՞: Չեմ մտածի: ու էդ վատ բառն էլ կմոռանաս, չէ՞: հա: բայց: ինչ բայց, ասա, ասա մի ամաչի, ես քո հոպարն եմ: բայց հայաթում ինձ ասում են բոզի տղա: շատ բան են ասում, դա մարդու իրավունքների խախտում է: կոպիտ: ամեն քայլափոխի իրավունք են խախտում: սա որ իրավունքն էր՝ երեխաների՞, բոզերի՞, անձի պատվի արժանապատվության, խոսքի իրավունքի՞, չէ խոսքինը հակառակն էր, եթե չասես իրան բոզի տղա՝ կխախտեն իրավունքը:

որ մյուս անգամ ասեն, ինձ կասես, արձանագրություն կկազմենք: հետո էլ չեն ասի՞: դատի կտանք, էլ չեն ասի: երեխան տեղից ելավ ու վզովն ընկավ: հոպարն ա էի:

ստացվում ա էլի: երեխաները սիրում են: որովհետև բարի է: դե նստի նստի: երեխան վերադարձավ տաբուրետկին: տանի պահի՞, ինչ անի, դաստիարակի՞: բոզի մոտ չթողնի՞, ինչ անի: իրա 2 էրեխեքի հետ քցի մեծացնի՞: կնգան ասի, խեղջ էրեխին տիրություն անե՞նք, թե չանե՞նք: բարի մնա, թե չմնա:

ինչի՞ չես քնում: որտեղ: քո անկողնում, էլ որտեղ: քնած էի, որ չիշիկ արեցի տակս, մաման դուրս արեց սենյակից: պարզ ա: գնա բացատրի՞, ինչ անի, ասի երեխա է, տակը չիշիկ կանի, պիտի բացատրես, որ չիշիկ է անում՝ չջղայնանաս, չխփես դուրս չանես: երեխայի իրավունքի հարցեր կան, ժողովուրդը անտեղյակ:

խեղճ երեխին գոնե նորից քնացներ, էլի թող քունվեն: չէ, սպասի, էլի թող սեքսուալ ծառայություն մատուցի: երեխան նայում էր աչքերի մեջ: ի՞նչ-որ բան ես ուզում: սոված եմ: սոված ես: ինչ անեն: սրանց տանը բան չկա: ասա գալի քունում ես գոնե հետո մի կտոր հաց բեր: ռոբը մեղավոր չի, մերն է, էդքան աշխատի, էրեխեն սոված մնա:

սպասի: տեղից ելավ գնաց սենյակ, խոհանոցի դուռը հետևից փակեց: թխկ թխկ: թեթև ծեծեց սենյակի դուռը: ինչ ա էլել: ներսից ռոբը գոռաց: արա մի գոռա, արի բան եմ ասում: հեսա: ինքը էնտեղ լիներ, ռոբը էստեղ, երեխայից գլուխ չէր հանի: երեխային մի բան չանե՞ր հանկարծ: ինքը բարի, ռոբը չար: ռոբը հայտնվեց լրիվ տկլոր: անդամը թաց կախ: արա չհոգնեցիր: մի հատ էլ ցավդ տանեն, վերջին անգամ հայրենիքում բա պուց չքունեն: արա դե էդքան քունեցիր՝ հելի էթանք: իրեք ժամից թռնում ենք: խի ժամը քանիսն ա: իրեքը: լավ հըլը չորսը ժամ կա: մի հատ էլ ու պրծ: էրեխեն սոված ա: ցավդ տանեն, իջի էրեխու հետ մի բան ամ թող ուտի, դու էլ կոֆե կխմես մինչեւ պրծնեն: հեսա կայնցնի, մի հատ էլ մտցնեն ու էթում ենք, մեռնեն կյանքիդ: լավ:

վերադառնում էր խոհանոց հետևից՝ սպասի: ինչ ա: արի ասեն: հետ եկավ: լսի կուզես մի հատ էլ դու քունես: արա չէ, փող չունեն ծախսեն: թե՞ ծախսեն: ունի, բայց ծախսի՞, թե չծախսի, ծախսի տասնհինգ հազար դրամ՝ ճռռ, ճռռ, ճռռռռռ, իմաստուն թունանյանի ռոժը ուրախ կանաչ դրամի վրայից: թունանյանը բարի, ծախսած դրամը վատ բանի վրա: կանգնեց: ծախսի: թունանյանը բարի, ցանկությունը բնական: ինչ փող, կխոսամ քեզ ծրի կտա: չէ չէ: ծրի, կլինի ռոբի ջեբից: ռոբի ջեբից, ռոբի քունած, մի հաշիվ է: չես ուզում դե լավ, ռոբը դուռը փակեց: ինքը քունի, վրայից ես: չէ, զգվում է:

երեխան նստած նայում է: գնանք դուրս մի բան ուտես: երեխան անձեն վեր կացավ, ենթարկվում է: որ ուզի՝ երեխան հանգիստ կենթարկվի: չհանի՞: չար է: չէ, հո ռոբը չի: որ իմացվի, հռոմ չի հասնի, դաժե որ հասնի, հռոմում իմացվի, էլ կոմֆերանսին չի մասնակցի: երկրից կվտարեն: հեռուստացույցով՝ պեդոֆիլը: ցույց կտան: չի անի: պարաֆոբիա ունի: թե՞ բարի է:

գնացինք: դուռը չրխկ ու աստիճաններով իջան: թեթև ցուրտը էրեսին: գարնան շունչը: լուսինը լավ լուսավորում էր փողոցը, համարյա ցերեկ: լուսինը սիրուն, կլոր դիմացը, փողոցի ծերին: լուսինը դարչնագույն, թե մոխրագույն: ինքը կենսաբան, հասարակական շարժումը էկոլոգիական: խի լուսինը կանաչ չի:

հիմա որը բաց կլնի: բալիկ, ո՞րը բաց կլնի: եսիմ: լավ տեսնենք: գիշերը բաց չի լինի՝ լիբիդոն ու բուդդան բաց կլնեն: երեխան սոված կմնա: լիբիդո չի ուտի, բուդդա կուտի, եթե թարմ լինի: բայց չի լինի:

խումբ-խումբ վերևից իջնում են: էս չի պրծել: մի խումբը ուղիղ դիմացը: մի տասը, տասնհինգը հոգի: երկու ծեր կին, մյուսները ջահել տղերք, մեկի ձեռին դրոշակ՝ կարմիր, կապուտ, նարնջագույն: հարցնում է դրոշակովին՝ չհաղթեցի՞ք: դրոշը երեխի գլխի վրա ծածանում է: չէ ախպեր, բայց սրանց վերջը էկել ա: դե հաջողություն: երեխի ձեռը բռնած բարձրանում են փողոցով վերև: որ դրոշը կանաչ լիներ՝ կհաղթեին: վերջը էկել ա, չի էկել՝ ես առավոտ հռոմում եմ: իրար կերեք: պրեզիդենտը կրծում է ծեր կնոջ հաստ ոտքը: արտրիտը հո չի ցավացնում: դրոշակովը պրեզիդենտի գանգը: գանգը քերծվում է, ու արյունը թափվում դրոշակին, որ յուր ձեռքով գործեցի, գիշերները ես քուն չեղա, որ ռոբը վերջացնի:

մի հատ սպասի: երեխան կանգնեց: տեսնեն տե՞ղն է: ծոցագրպանից հանեց անձնագիրը՝ մեջը տոմսը: նայեն վիզան: բացեց անձնագիրը: այ քեզ բան, ուրիշ վիզա էր տեղը: էս ինչ վիզա է: կարդում է poland: պոլշայի՞: էս ոնց եղավ: ոչինչ, էլի ok է: հռոմ չի, վարչավա: տոմսը բացեց, մինչեւ վարչավա, բան չկա, կարևորը տոմսն էլ է վարչավա: գնացինք:

թեթև քամի է: մեկ էլ ուժեղանում է ու թերթերը բերում ոտքերին փաթաթում: էս ինչ թերթեր են: քամին վերևից էլի

թերթեր է բերում: օրաթերթերն են: իզվեստիան է ու առավոտը: Երևի ամբոխը կրպակներից հանել թերթերը լցրել է փողոց, որ իշխանությունները ավելի վախենան: թե ժողովուրդը ինֆորմացիա ունենա, տեղեկություն ստանալու իրավունք: սահմանադրության մեջ գրված է, ով չի ուզում ինֆորմացիա ստանա՝ նրա մայրիկին...

դիմացի մայթին լույս է երևում՝ նեոնային լույսով կարմիր փիղ: Էրեխի խաղալիքից: փողոցը անցան: բոլոր շենքերը մութ, մենակ էս սրճարանը լույս է: փիղը կարմիր: խի՞ կանաչ չի, չես հասկանում: Էրեխի կոկորդիլոսը կանաչ, փիղը կարմիր: հիմարություն: ներսը մարդիկ են նստած: էստեղ էղե՞լ ես: հա, մաման միշտ բերում է: մաման աշխատում է, փողը ջրի բերան չի տալիս, էրեխին պոնչիկանոց է տանում: ինչ անում է՝ էրեխայի համար է անում:

պոնչիկ շա՞տ ես սիրում: հա սիրում եմ: մտան: երկու սեղան ջահելներ են նստած: աղջիկ տղա, աղջիկները կարմիր մազերով տղաները կանաչ: տղերք դուք կանաչների՞ց եք: բոլորը շրջվեցին: մեկը՝ չէ, ինչի՞ եք հարցնում: որ մազերը կանաչ են՝ դրա համար: չէ մերը ռոք խումբ է red & green: ինչ հետաքրքիր է: նստեցին ազատ սեղանին: ինչ եք երգում: բռնության դեմ, հուսեյնի դեմ, բուշի դեմ: ապրեք:

իսկ դուք հոպար, ինչով եք զբաղվում, երևի ցույցից եք գալիս: կարմիր մազերովներից է: չէ, ես կանաչ եմ: պիտի վարչավա թմեն էկոլոգիական կոնֆերանսի: բա ինչի՞ մազերը կանաչ չեք ներկում: ու՞ր է մազ, թե չէ կներկեի: ու ծիծաղում է: դրա ելքը կա, ուզու՞մ եք ներկել, հարցրեց աղջիկը: ինչ սիրում է, կարճ կարմիր մազերը աչքերը կեսով ծածկած, կարճ հագած բդերը կույսի հաստիկ: եթե դու ներկես կուզես: ու ծիծաղեց: աղջիկը պարկից հանեց անոթովի բանկան, մի ափով ծոծրակը բռնեց: կայֆ, խոնավ ափը ծոծրակին, ու փչեց ճաղատին: ճաղատը կանաչ ներկվեց: էրեխան ծիծաղեց: ինչ եղավ, էս ինչ արեց: լավ հանգիստ: ծիծաղեց: մատը քսեց ճաղատին ու նայեց՝ կանաչ: ապրես աղջիկ ջան, հիմա իսկական կանաչ եմ: ուրիշ տեղերդ ներկե՞մ, ժպտալով հարցրեց աղջիկը: ներկի՞, գնան գուգարան ներկի՞: ոտքերին փչի՞, հետո ձվերին, փչի՞: հռո՞մ, թե վարչավա: կոստյումն առանց էն էլ ճմռթվել է: վրան կանաչ թմի: խի կանաչ կոստյում չառավ: չէ, մեծ հաճույքով, բայց տասը օրից: հի, հի հի, ծիծաղեց աղջիկը: ծիծաղ, բոլորը ու էրեխան: կարմիր մազերը, գրեց որ չի սիրում, բայց կապ չունի՝ գույնի ընտրության իրավունք: կգրի չի սիրում, բայց հոգու խորքում էնպես կսիրի, որ երկիրը կարմիր կներկվի:

մատուցողուհին մոտեցավ՝ մի երկու մետրանոց՝ թել: գոգնոցին կարմիր փիղը: քանի՞ հատ կուտես բալիկ: երեք հատ: ուրեմն երեք հատ պոնչիկ մի հատ սուրճ: եղավ, ու մատուցողը գնում էր, հետևից կանչեց, սպասի: ի՞նչ: մի բան հարցնեմ էս միշտ ե՞ք էս ժամին բաց: չէ, մենակ էս շաբաթ, որ ժողովուրդը տեսնի իրանց հետ ենք, միասին ենք: պարզ է: բայց ի՞նչ եք կարծում, ժողովուրդը մի բանի կհասնի՞: ով չուզի ժողովրդի լավը: մատուցողուհին՝ թել, ժպիտից ծռվեց: աղջիկ ջան, այսինքն: մեր նշանաբանն է: ռոբի վերջը եկել է: սա ռոբին որտեղի՞ց է ճանաչում: հանկարծ ինքնաթիռը չընկնի՞:

հայելի ունե՞ք: այո: մի հատ բերեք: մատուցողուհին գնաց ու հայելին ձեռը եկավ: ճաղատը կանաչ անհավասար ներկված էր: գոնե հավասար ներկեիր տնաշեն: տենց ավելի լավ է, ոնց որ բնությունը անհավասար ներկած լինի, ասեց աղջիկը, որ ներկել էր ու ծիծաղում է, ծիծաղը կանգնացնում էր՝ էրեկցիա: ինչի՞ չուզեց մի հատ էլ ինքը քուններ: որ հետ գնան կուզի: էրեխային կասի մամայի ընկերն են ու փող էլ չի տա: համ էրեխային պոնչիկ առնի, համ մորը փողով քունի՞:

լավ թող կանաչը մնա, հռոմուն տպավորություն կթողնի: ուրեմն ատդուշի կանաչ է, խաղ չի անում, ճաղատը կանաչ, վիզան կանաչ, լուսինը կանաչ, կոկորդիլոսը կանաչ, գարունը կանաչող, կոստյումը կանաչ չի: չգնա՞ն գուգարան աղջիկը կանաչ ներկի: չէ, որ hugo boss-ը մոխրագույն է ներկել, ուրեմն մի բան գիտի:

ե՞րբ կլինի պոնչիկը: հինգ րոպեից: հայելին առավ ու գնաց: թևքը քաշեց ու նայեց ժամին: շվեյցարիան ժարիտ ա անում: չորսը: երեք ժամից թմում ենք: սպասի մի հատ էլ նայի անձնագրին: ծոցագրպանից հանեց անձնագիրը: բացեց: վիզան այ քեզի բան: կանաչ վիզա, բայց դեղին չէ՞ր, էս լրիվ ուրիշ նշան է: հնդկաստան: էս հնդկաստանի վիզան որտեղի՞ց: փնտրում է լեհաստանինը, թերթում է, չկաուչկա: լավ ոչինչ, հնդկաստան վատ չի: տոմսը բացեց, դելի: կարևորը, որ տոմսն ու վիզան մի երկրի են: կանաչը հնդկաստանի հետ բռնում է: ներքևը բուդդա կաֆե, միցկևիչ չի, օռնելլա մուտտի չի: բուդդա: ամեն ինչ իրար բռնում է:

պոնչիկն ու սուրճը բերեց: դե կեր: էրեխան կծեց պոնչիկը: համո՞վ է: ըհըն: սպասի սիգարետ հանեմ: գրպանից հանեց տուփը: մեջը մի հատ էր: էս էլ ծխեմ ու թարգում եմ: լուցկի չունի: էրեխեք լուցկի չունե՞ք: բա կանաչները

ծխում ե՞մ: մեկ- մեկ: աղջիկը մոտեցավ, կանաչ աղջիկը ու կաթի պես հոգեթև, թե հոգեթով: ու վառիչը չխկացրեց: էլի կանգնեց: տես մի տեղ կարմիրը կանաչ դառավ: աղջկա մագերի գույնը փոխվեց: որ մի բան շատ ես ուզում՝ լինում ա: ուրեմն էս երկրում ամեն ինչ կորած չի: ծուխը քաշեց ներս, շնորհակալություն, չէ հաստատ մի հատ ռոբին ասի, թող տա: կամ կվճարի: ռոբին մենակ կասի, որ քիչ ուզի, տասնհինգի փոխարեն տասը հազար, երկու թումանյան: խի, երկու թումանյան, երեք պոնչիկ: երկու թումանյանը երկու պոնչիկի հետ բիտտա, կմնա մի պոնչիկ: մի պոնչիկով սեքսուալ ծառայություն: չնայած նա լավն է, բայց կանաչին չի հասնի, սվիտրից ծիծիկների կլորությունը ուրիշ ջահելական է: դու էլ ե՞ս երաժիշտ: ես արտիստ եմ: շալվարի շղթան հես ա կտրաքի:

ծուխը քաշեց ու սուրճի կում՝ քյարփնջի համ, իջավ:

կզա՞ս վերջին գանգիս: երեխան բերանը լիքը հարցնում է: ի՞նչ վերջին գանգ, վերջին գանգը վերջին դասարանցիների համար է: մենք էլ ենք մասնակցում: առաջին դասարանցիներովս հրաժեշտի խոսք ենք ասելու տասերին: ի՞նչ խոսք, դե մի հատ ասա: կզա՞ս: մի հատ ասա, որ իմանամ կզամ թե չեմ գա:

երեխան կանգնեց, ծամեց կուլ տվեց ու գլուխը վեր պարզեց.

- n-ն ոգին է մեր հայկական
- n-ն ոգին է մեր հաղթական
- որդիներն են ըմբոստ հպարտ
- պայքարի մեջ ոգով անպարտ

կանաչ-կարմիր ջահելները ծափ տվեցին՝ բրավո, բրավո: ապրես: դե մատի: երեխան ուրախ մատեց: կզա՞ս: չեմ կարող, երկու ժամից ռոբիկ հոպարի հետ թմնում ենք լեհաստան: երեխան տխրեց: ոչինչ, մյուս տարվանը կզամ: մյուս տարի էլ չի լինի: կլինի, կլինի:

մենք գալիս ենք՝ ռոք խումբը red & green վեր թռան, մենք գալիս ենք հանդեսիդ, ու կերգենք՝ n-ն ոռին է մեր հնդկական, n-ն ոհմակն է բենլադեշյան: ուզու՞մ ես: չէ դուք մի եկեք առանց էն էլ ասում են բոզի տղա: չենք գա՝ red & green մատեցին:

արդեն կերել էր պոնչիկները: սուրճը խմել էր՝ աղացած քյարփնջ: ինչ հիշողություն, պոնչիկ ու քյարփնջի սուրճ, հայ գիտի սովետ: սիգարետը հանգցրեց: մի բոպե: կանչեց մատուցուհուն: ինչ պիտի տամ: հինգ հարյուր: հազար դրամ դրեց սեղանին ու դուրս եկան: մյուս 500 չայեվոյ, թող տուն տանի մի կտոր հաց ուտի, որ վրա գա:

փողոցով խմբերը իջնում էին՝ ջղայն ոտքերը ասֆալտին դրխկ-դրխկ: մոտեցավ: ի՞նչ է կատարվում: ինչ պիտի, որ քո նմանները չմիանան, մեզ կճնշեն: ի՞նչ ա, ճնշու՞մ եմ: բա ինչ, արդեն երկու հարյուր հոգի բռնել են: հիմա էլ ասում են մենքերը փողոց են դուրս գալի, ում տեսնեն տանելու են:

արի գնանք, արի: երեխայի ձեռը բռնեց ու արագ սկսեց քայլել ներքե: երեխան չէր հասցնում արագությանը, ու նրան քաշ էր տալիս: ասֆալտը քերում էր երեխայի ոտքերը: դաժան տեսարան: չար է: լավ դանդաղ: բարի է: արագ բարձրացավ երկրորդ հարկ, երեխայի ձեռքը թողել է: ինքնուրույն էսքան տեղը կզա: ու մեջտեղի դուռը չխկ-չխկ սկսեց թակել: չէին բացում: իյա: էս ուր են: էլի խփեց: դուռը շրջանակի մեջ դողդում էր: բացող չկար: գժվեց: ոնց կլինի: հետ գնաց ու ուսով տվեց դռանը: ուսը ցավեց, դուռը չրխկաց ու բացվեց, կողպեքը չրխկաց: սենյակի դուռը բաց էր: մտավ՝ անկողինը թափթփված, մեջը մարդ չկար: գնաց խոհանոց՝ ամանները կեղտոտ սեղանին ու լվացարանում: զուգարան, մարդ չկար, վաննի տակ՝ երեխան: էս դու խի էլի մտար: մաման չկա: չկա-չկա: հանի, թե չհանի: հանի ինչ անի: թող մնա, եթե իրան էդտեղ լավ ա զգում: ինչ անի: երկու ժամից թռիչքը: դուրս են եկել, ուր են գնացել: հո չի սպասելու: բա կինը ուր է: մատեց տաբուրետկին: մտավ սենյակ: ճամպուրակն էլ չկա: չլինի արդեն օդանավակայան է գնացել: բա կինը: երեխան կիմանա: գնաց զուգարան ու կռացավ վաննայի տակը: արի դուրս բան են ասում: չէ, չեմ գա: լավ մնա, բայց դու կիմանաս մամադ ուր ա: գնացել ա: ինձ ասում էր չեմ գնալու, բայց գնացել ա: ու՞ր ա գնացել: ռոբիկի հետ գնացել ա: ի՞նչ ա խոսում:

երեւի ուշացա, ռոբը գնաց: մատեց մահճակալին: սպասի՞, թե չէ: տաքսի որ կանչի, քսան բոպետում օդանավակայանում է: կանչի: հեռախոսը քաշեց 555555, թե 444444, չէ ճճ-ճճ-ճճ, ընենց տառ են դնում, որ արտասահմանցի չկարողանա գանգի, բիզնես անել չգիտեն: ալո, տաքսի ծառայություն՞ն է: օդանավակայան: ֆիքսված գներ են: մաշտոցի վեց: պոնչիկանոցից ներքև: տաս բոպեից: եղավ:

նայի՞ վիզան, թե չնայի: որ լեհաստան չլինի՞: չլինի ոչինչ, հնդկաստան կլինի, վատ չի: լավ մի հատ նայի:

հանեց անձնագիրը: մի հատ նայեմ: երեխան եկել էր: ի՞նչ, քեզ հետարթրու՞մ է: անձնագիր չեմ տեսել: առ նայի: այ էս նայի վիզան: էս ի՞նչ լեզվով է: թուրքերեն: ինչի՞: որովհետեւ թուրքիայի վիզա է: բա դու լեհաստան չէիր գնում: չէ ինչ լեհաստան: ստամբուլ: տաս րոպեն անցած կլինի, դե տուր ես գնում եմ: ուր ես գնում: էլ ավելորդ հարցեր մի տուր: դուրս էր գալիս տնից, երեխան վազելով եկավ ու կոստյումի թևքից քաշեց: ինձ մեռնակ մի թող: դժավով լաց է լինում: դե թող կոստյումս: պինդ բռնել է: ինձ մեռնակ մի թողող: արա դե թող հո փորձանք չես: չի թողնում: պիտի ծծցնեի, որ իմանար: քաշում է, ինձ մեռնակ մի թողող: արա կաստյումս կճղես: չի ճղի, պինդ կտոր է, hugo boss: բայց կճմռթի: ինձ մի թող: լավ չեմ թողնում, չեմ թողնում, հետ եկավ խոհանոց: նստեց տաբուրետկին, երեխան թողեց կոստյումը, նստեց դիմացը:

Երեսը թրջվել էր: թաշկինակը հանեց ու երեխայի երեսը սրբեց: բարի է: կոնֆերանս, կանաչներ, մարդու իրավունք: խի՞ ես լացում, հեսա մամադ կգա: վախենում եմ մեռնակ մնամ: մի վախեցի, գնա քնի: ելավ, որ գնա, երեխան թևքից էլի բռնեց: չդիմացավ, հո չչափալախեց, երեխան փռվեց հատակին: արագ դուրս եկավ երեխայի ձայնը հետևից: տաքսի՞ն սպասում էր: այրոպորտ: քշեց: էդ գլուխդ ի՞նչ ա էղել: վարորդը հայելու միջից հարցնում է: կանաչների կոնֆերանս եմ գնում հռոմ, կանաչ ներկել եմ հատուկ: այ ախպեր, ի՞նչ կանաչ, երկիրը ձեռից էթում ա: դե մենք էլ միջազգային ասպարեզում ենք ձայն բարձրացնում: որ բարձրացնում եք մի բան կստացվի՞: կստացվի-կստացվի: էս հիմարները չեն հասկանում, որ մեզ կայուն զարգացում է պետք: ի՞նչ ասես, տաքսու շոֆեռա էլի:

Օդանավակայան չհասած՝ ընկեր կանաչը մուսուլմանի գույնը չի՞: չէ, մուսուլմանը-մուսուլման, մենք կանաչներ ենք, պայքարում ենք որ կանաչը շատ լինի: աչքերը կանաչ, գլուխը կանաչ, բուդդան կանաչ, լուսինը կանաչ, տաքսի՞ն կանաչ, կոկորդիլոսը կանաչ, պուտանկան կանաչ, հեռուստացույցի էկրանը կանաչ, երեխայի աչքերը կանաչ: ու երկիրը ունենք կանաչող: պարզ է:

Օդանավակայանում սրահի դեմը պահեց: ի՞նչ պիտի տամ: ինչ տալիս ես տուր: չէ քո զինը ասա: ֆիքսված գներ ա: հինգ հազարանոցը-կանաչ տվեց: ու դուրս եկավ սրահ:

Մի տեղ էր ռեզիստրացիան: ստամբուլի ռեյսը: հռոմ չէր: վարչավա չէր: դելի չէր: դուբայ չէր: ստամբուլի ռեյս էր: ուրեմն ստամբուլ էր: կանաչներ ստամբուլում: ստամբուլում: մեկ է: կիսանեմ ու օրնս կառնեմ: ու պոնչիկ: կանաչ պոնչիկ կառնեմ: կանաչ պուց, թե կարմիր: կարմիրը հոգու մեջ, կանաչը կլրի ծերին: հերթի ծերին կանգնեց: սպասի: դեմը էն ո՞վ է ռեզիստրացիա լինում: ռոբը չի՞: ռոբն է, հետինը ո՞վ է, կինը մազերը կանաչ ներկած: պուտանկեն ա: արտիստը չի, երեխայի մաման: երեխան լաց է լինում՝ մաման ստամբուլ է թռչում: մաման չար, ինքը բարի: էդ ե՞րբ հասցրեց մազերը ներկի: ռոբ: կանչում է: ռոբ: մոտեցավ: էս ձեռն չես հանու՞մ: ռոբը շրջվեց՝ ինչ ես խառնվել: ինչ պիտի, էս խի՞ ես առանց ինձ գալի, չէիր կարա՞ սպասեիր: չէ, ու անձնագրերն ու տոմսերը վերցրեց: էս քո հետ ա գալի՞: կներես ու արագ-արագ կնոջ հետ գնաց անցասրահի դուռը: վազեց հետեւից ու թևքից բռնեց: սպասի: ի՞նչ: ու՞ր ես գնում, չե՞ս սպասում: քո տեղը ինքն է գալիս: ոնց: կանաչների կոնգրեսը վերջին պահին տենց որոշեց՝ մի կին, մի տղամարդ ու ձեռք քաշեց: հետևից ուզեց գնա, ձեր տոմսը, դրան դիմաց պաշտոնյան՝ կանաչ պիլոտով, պահեց: հանեց անձնագիրը ու տոմսը: պաշտոնյան նայեց անձնագրին հետո դիմացի թղթին: դուք արդեն անցել եք, ինչ է երկու անգամ պիտի անցնեք: ո՞նց եմ անցել, չեմ անցել: ուզեց անցնի: պաշտոնյան՝ բուք, դռով պահեց: էս չէի էն, կինն էր: մի գոռա կանաչ: հրեց պաշտոնյան: հաջորդը: հազավ պատին, ընկավ: պատը կանաչեց: էս գժվել եմ: նորից մոտեցավ: տոմսը ձեռս՝ ի՞նչ իրավունքով չեք թողնում: յան տուր այ կանաչ: պաշտոնյան hugo boss-ի վարատնիքից բռնեց ու շառտեց: կանաչը լղոզվեց պատին: կանաչ օդանավակայան:

Կարինե Գասպարյան

Կուրիզմ

Կնոջ անբնակ արգանդից
 եռանկյուն բուրգի տեսքով
 Աշխարհն էր կարծես
 Դուրս խոյացել ու այդպես
 Կնոջ որովայնի վրա մնում էր,
 մինչև որ...

Դա երազ էր երազի մեջ,
 Դա իրական կյանքն էր
 Երազացել ու մի քիչ էլ
 Վիկտոր Սադովսկու
 Պլակատներից մեկի նման էր,
 Բայց եռանկյուն բուրգը
 Վերջինիս մոտ տղամարդու
 Դեմքի մաշկից էր դուրս խոյացել:
 Կինը լուռ էր, բայց բուրգը
 Բարբախտում էր ու ճչում,
 Որովհետև այլևս այս դառը կյանքը
 Չէր կարողանում իր մեջ կրել,
 Պահել, զսպել, ուտել, ձգձգել...
 Ու ինչպես պարադ ալլեում
 Թափանցիկ բուրգի մակերեսին
 Մերթ լողալով հայտնվում էին
 Կախաղաններ, մերթ ճոճարաններ,
 Մերթ բժիշկներ ու մերթ
 Քաղաքական պարագլուխներ:
 Մերթ մանկան ծնունդ
 Ու մերթ աղանդներ...

Իսկ այդ կնոջ՝ հակառակի պես
 Լուսավոր ու խաղաղ սենյակի
 Պատուհանից անընդհատ
 Ներս էին ցայտում արեգակի
 Կաթիլները ու թրջում
 Կնոջ սենյակը ամբողջությամբ:
 Ու մոտ երեք ժամ տևողությամբ
 Վիդեոարտի ցուցադրություն
 Հիշեցնող այդ բուրգի
 Արարողության ընթացքը
 Նկարում էր պահարանին դրված
 BETACAM ֆորմատի տեսախցիկը
 Իր փակ «օբյեկտիվային աչքերով»
 Ու կարծես ուզում էր
 Մի հետաքրքիր ու արտասովոր
 Ռեպորտաժ սարքել ու ներկայացնել
 EXCLUSIV հաղորդաշարին
 ԱՐՄԵՆԻԱ TV-ի եթերում,

Բայց այդ անսպասելի տեսարանին
 Ուշադիր հետևելուց չէր հիշել
 Չայնագրող rec կոճակի մասին,
 Ու հիմա տրտնջում ու զղջում էր:
 Ոչինչ, այդպես էլ է պատահում:
 Կինը քնած էր և երբ արթնացավ
 Ամեն ինչ անհետացել էր:
 Նա վեր կացավ, տրորեց աչքերը,
 Հագավ խալաթը
 (Երևի որովհետև ցուրտ էր),
 Դուրս նայեց պատուհանից
 Ու շտապով գնաց դեպի դուռը
 (Երևի որովհետև դուռը թակել էին):

Ովքեր են մեռելները

Այս ինչ նվագ է. երևի նորեկ են բերել:
 Տեսնես ջահել է, թե ծեր ,
 Բայց երևի ջահել է, տես ինչ
 Շնչակտուր են լալիս...
 ... Վարդենիներս չորացան,
 Գոնե ջրեք, անխիղճներ:
 Մոլախոտերն արդեն խանգարում են շնչել,
 Շուտով գերեզմանս արտ կդառնա...
 ... Գիշերը կողքիս գերեզմանից
 Լացի ձայն առա, զնացի ձայնի վրա.
 Նորեկն էր, որ ցերեկը բերեցին:
 Սկզբում վախվխաց, բայց
 Հետո ներս թողեց:
 Հարցրեցի՝ ինչու է լալիս, ասաց,
 Որ շատ էր սիրում կյանքը,
 Չէր ուզում մեռնել, որ
 Կարոտել է հարազատներին
 Ու չի իմանում ինչպես պիտի
 Ապրի առանց նրանց:
 Ես գրկեցի այդ փոքրիկ աղջկան
 Ու մխիթարեցի :
 Նա ընդամենը մեկ օրվա մեռել էր,
 Դեռ սովոր չէր մեռյալների կյանքին,
 Այդ պատճառով էլ զարհուրում էր
 Դագաղից, գերեզմանափոսից,
 Չէր կարողանում շնչել հողի հոտը:
 Ինչ իմանար այդ փոքրիկը ,
 Որ մի օր անպայման կսովորեր
 Տեղի կյանքին, իսկ մինչ այդ
 Ամեն գիշեր լսվում էր նրա
 Աղեկտուր լացը, որին տեղացիները
 Արդեն սովոր էին :
 ... Մի օր էլ նրա ծնողները

Հանկարծ հայտնվեցին:
 Կեսօր էր, ամառ էր ու տոթ:
 Գերեզմանաքարի առջև կանգնել էր
 Մայրը ու թաշկինակն աչքերին
 Ամուր սեղմած լալիս էր,
 Իսկ արցունքների միջից
 Խոսում էր աղջկա հետ, պատմում,
 Որ երագներին միշտ երևում է
 Ու լալով աղաչում, որ
 Իրեն տուն տանեն:
 Մայրը չէր կարողանում զսպել
 Արցունքների շիթերը,
 Հանգստացնում էր նրան:
 Աղջիկը գերեզմանից
 Ձայն էր տալիս մորը,
 Բայց զուր, նրա բղավոցները
 Նույնիսկ ճանճի բզզոցից էլ ցածր էին
 Եվ լսելի չէին մոր համար:
 Մայրը ողբում էր աշխարհից,
 Աղջիկը՝ մահճից: Երկու աշխարհների միջև
 Այնքան մեծ վիհ կա, որ տարանջատում է
 Մորը մանկանից: Ցավալի է,
 Բայց փաստ, որ երկու աշխարհներն էլ
 Գոյություն պիտի ունենան
 Մինչև աշխարհի վերջը...

Միջատը բարձրանում է սպիտակ թղթի
 Կապույտ աստիճաններով,
 Թափառում թղթի սպիտակության մեջ,
 Աղջիկը արտագրում է բնությունը, հրճվում:
 Արեգակի շողերը փորձում են
 Տեսնել ստացված պատկերը,
 Վարագույրը դիմադրում է նրանց,
 Բայց զուր: Մասնիկները տրոհվում են
 Ու լուծվում օդի տաքության մեջ,
 Առաստաղը լռում է:

Պարադ ալլե

Մտքումս քառս է ու պատրանք.
 Սրճով լի գավաթները թափառում են օդում,
 Նրանց են միանում թռչող ծառեր
 Եվ միասին հորինում մի տարօրինակ վալս:
 Ծաղիկները լուսավորում են նրանց
 Բեմահարթակը,
 Թռչունները սողում են, օձերը սավառնում,
 Մտքերս փշրվում են կացնահարվածից
 Եվ կտոր-կտոր թափվում ոտքերիդ առջև,
 Հեռվից նշմարվում է
 Ծրագներով սնկերի քարավանը,
 Անդորրը արձակուրդում է:

Լռությունը սկսվում է,
 Անհնար է բղավել,
 Եթե բղավես էլ
 Այն կխլանա լռության ձայնի մեջ:
 Ես կարկատում եմ պատռված շողքս,
 Հոշոտված հոգիս, փոշոտված միտքս,
 Լվանում եմ միտքս, փռում
 Լվացքի պարանի վրա,
 Անխոնջ լռության մեջ բարբառում եմ
 Աղոթք դառձած քո անունը,
 Մոմը լուսավորում է ալետիպ դեմքս,
 Ես նետվում եմ ու միախառնվում
 Քո հորձանքին, որ է կապույտ երջանկություն:

Գրիգոր Խաչատրյան

Ճառ՝ արտասանված գրողների փողոցում

1. մի ուրվական է շրջում Հայաստանում, դա դրական կերպարի անորոշ, մշուշոտ, դժվար տեսանելի ուրվականն է, ինչպես գոյություն չունեցող սև կատուն՝ մութ սենյակում:

Մեր ծննդյան փուլ օրից մեզ վրա ոտանավոր են կարդում, ասելով՝ անգիր արա, կարդա-գրիր, արտասանիր, մտապահիր, իմ ժիր մանուկ, մեր բարձրաբերձ, բարձիթողի, վանքապատկան, անապական գրքերն անթիվ, գանձերը ծով, հույսի սպիտակ առագաստով հասցրու բաց ծով, արնոտ լեռներում, հայոց լեռներում, վշտի լեռներում, մինչև անարգ մահու սյուն գոռալ-կրկնելով անդադար՝ ազատություն:

Սակայն մի անմեղ սիրո չբուլորած 17 գարուն և ակնթաթ, հասկացա, որ կարդացածս գրականությունն է իմ և միջավայրի հակասությունների պատճառը, քանի որ այդ գիրականությունից հավանաբար անզգուշորեն մեղր էի քամել ուտում, մի մութ անկյունում, մյուսները՝ օձի թույն, կամ էլ «մի կաթիլ մեղր» էին կարդացել, կերել, վախից պառկել ու քնել, մինչդեռ պատգամներ կային երկնքում և պատգամավոր հրեշտակախումբ:

Արդյունքը եղավ այն, որ 1968 թ.-ի մառախլապատ մի առավոտ, երբ որպես դիակ դեռ կատարյալ չէի, դալկացած ձեռքս բարձրացավ հրաժեշտի թաշկինակ թափահարելու գեղարվեստական գրականության ընթերցանությանը: Դա փախուստ էր վիրտուալ իրականությունից, բայց ոչ ազդեցությունից, ինչպես տեսնում եք, որի պատճառով էլ այսօր այստեղ եմք՝ գրողների փողոցում, գրողի ծոցում, քանի որ փախուստի մեջ էլ կա մի վերադարձ, շարունակեք ժպտալ:

Ուսման ծարավի պարտադրանքով, ցուպը ձեռքին, փարիզներում, վենետիկներում դեզերած գրողների ձևավորած միջավայրում է ընթանում մեր կյանքը՝ զագիր ու մանիր, կինո թատրոնով, երգ ու սցենարով, հեռուստառադիոլրագրողներով, ամենուր շրջապատված նրանց անդուլ հոգատարությամբ՝ մեկի բանաստեղծությամբ սիրում ենք լուսամտի փի պես աղջկան, մյուսի սցենարով ատում արմախանձ սարդին, մեկի թատերգությամբ լքում հայրենիքը՝ ցոփ արոտավայր հարուստների զեխ, մյուսի հողվածով ծալովի ցուպն էստաֆետային գրպանը դրած՝ վերադառնում ավանդելու ճարպակուտակ հոգիները հայրենաբաղձ, մեր վերջին հույս, խնամարկու, փառքի պատում, լույս գերեզման ու պանթեոն, տուֆից սարքած տուֆտա քաղաք Երևանում:

2

Մեր մայրենի հայերենի ուսուցչուհին ամեն տարի բույն էր հյուսում ու երգում. երեխաներ, եթե ձեզ որևէ մեկը հարցնի, թե ո՞վ է հայ բնության ամենամեծ երգիչը, ամմիջապես պատասխանեք՝ Բաֆֆին, ու սկսվում էր՝ «տեղ- տեղ քյաֆուր վարդը բաց է արել իր թերթերը», որ հառնում է գանգատուփում, սլանալիս դաշտավայրով Արարատյան, ուր տեսնելով վարդապետի՝ սպասում ես, որ խենթանա, աշնանը միշտ Տերյանի հետ, մանուշակն էլ Բակունցին, լճակի մեջ հուսահատ Դուրյանին ես քեզ հետ տեսնում մտաբանին դպրոցական և սարսափից վեր ես թռչում քո երագում դու հերթական:

Ստացվել է մի փակ շրջան՝ գրողը ձևավորում է հասարակական գիտակցությունը, այն ձևավորում է միջավայր, միջավայրը ձևավորում է հաջորդ սերնդին և սերնդի գրողներին, նրանք ձևավորում են հաջորդ հասարակության գիտակցությունն իրենց պատկեր-նմանությամբ, անվանակոչում գրողներով դպրոց, փողոց, քաղաք, գյուղեր ու ավաններ, տեղադրում արձաններ, կառուցում են թանգարաններ, գրում, կարդում, սրբագրում, տպագրում, հաշիշով օձում ու բալասանով, գիշերն հեշտագին:

Հայտնի է, որ գրողը, տխուր ու մոլոր, հավասար քայլով չափելով ճամփան, սնում է յուր կերպարներից գրական յուր ներաշխարհի երակներով հոսող զգիլիչ, բուրումնավետ, արբեցնող կենսահյութով, որի հետևանքով ինչքան բնական և հավաստի են բացասական հերոսները մեր գրողների մոտ, նույնքան լալագին ու մտացածին՝ դրականները:

Եվ ծերունին լուռ չարչարանքով բերում է ճիշտ եզրահանգման. մեր գրողներից ոչ մեկն իրեն որպես հունք չկարողացավ օգտագործել դրական կերպարի մարմնավորման գործընթացում, այդպիսինը չլինելու պատճառով, որ իրենից բացի ուրիշ զոհ չլինի:

Իսկ բարձրացած հարցին՝ **ուրեմն էս գյուղում մի շոֆեր կամ տղամարդ չկա՞, հնչում է թուլլիկ կա**

պատասխանը, բայց դա էլ գրողներինը չի, ժողովրդին է՝ Սասնա Ղափիթ թուր կեծակին, որ չլինելով ստախսո կամ խորամանկ, համենայն դեպս ընդվզեց միայն այն պահին, երբ հոր ոսկիներն էին տանում:

Բայց դա էլ էր մեզ շատ, ու հեռախոսը ֆրոնտից հազաց շիֆր, ասելով, որ էպոսը առավոտյան կանուխ, որը շատ կարևոր հանգամանք է հայ նոր գրականության համար, որպես ժամանակի պարագա, դուրս է եկել տնից և չի վերադարձել, հրամայելով մեզ երկար ապրել, գտնողին ու գտնվելիքն էլ համարել անվավեր:

3.

Ուրեմն չի՞ք, դե մենք էլ փոխարինեցինք Քաջ Նազարով, ում նկատմամբ մեր արտիստների ու մտավորականների անշահախնդիր, ողջամիտ, կաթոզին սերը եփվեց, թափվեց, հառնեց զանց փյունիկ մի կայարան, կայունության սիրո մատյան, հրո առյուծ, ժանգոտ պատյան արդարության և հորդորներ տեսողության, թե կույր պետք է լինել դա չտեսնելու համար, իսկ ես ասում եմ՝ եթե կույր լինեիք, ձեզ կներվեր, բայց դուք եք ասում, որ տեսնում եք:

Մեր էպոսի հերոսն այսօր խելառության կոչ է անում, որ հաճո է մեր սրտին, և ինչպես հայտնի զովազդն է ասում. նմանիլ չես կրնար դու, որը դու չես, բոց անհուն, այսինքն ողջամտությունն ասում է՝ դողդոջ է, գույն չունի, մյուսն ալ ըսավ՝ կմեռնի, բացառությամբ ոմանց և հատկապես մատենադարանի հարթակին հայտնված ձեռնով Օհան Դուրյանի, որպես բալասան տրտում ցավերի:

Բայց և ցավոք էպոսի օրինակը բավարար հիմք չէ այս հարցում ժողովրդին ապավինելու համար՝ ժողովրդական հեքիաթների պատճառով, չնայած որ նույն ժողովից մեղուն մեղր է քամում, օձը՝ թույն:

Ժուկով ժամանակով՝ իննսունականներին, Միրաբոյի կամրջից բավական հեռու, Ռիալտո կամրջի բազրիքին հենված, Երևանի պետհամալսարանի մրահոն մի ուսանողուհի, Իսահակյանի ջանը խուտուտ տվող դիրքով, «Գարուն» ամսագրում տպված մի աշխատասիրության մեջ անգթորեն համեմատել էր հայկական և անգլիական հեքիաթի հերոսներին՝ հրապարակելով հույժ կարևոր պետական գաղտնիք, այն է՝ հայկական դրական հերոսը կարող է ստել, խորամանկել, վերջնական նպատակ ունենալով մի կճուճ ոսկի գտնել, թագավորի աղջկա հետ պսակվել, առոք փառոք ապրիլ, մեռնիլ աննշան, հեք աշխարհի մեկ ոստը գոս:

Իսկ անգլիականը չի ստում, չի խորամանկում, և վերջնական նպատակը, հարիֆի պես, հազար կյանք ունենալն ու հազարն էլ սրտանց, որևէ մեկին օգնել, փրկել, մատաղ անելն է՝ սեփական ծառը ջրելու, շառից փորձանքից հեռու մի անկյունում, հաշտ ու խաղաղ մարդկություն փնտրելու փոխարեն: Եվ հիմա էլ այդ հերոսները շարունակում են իրենց միսիան, մերը՝ մեր, նրանցը՝ իրենց մոտ հեքիաթը իրականություն դարձնելով, մերը ստում է ու խորամանկում, կյանք է խեղում, խլում քշում մատաղ անում, կճուճ տաշում, նրանցը՝ կյանքեր փրկում և փնտրտում արդարություն արդեն աստեղային պատերազմներում:

4.

Անկախ նրանից, թե ինչպես է աշխարհը վերաբերվում ամերիկյան կինոյին և քաղաքականությանը, եկեք մեր միակ փրկություն միասնական հավաքական ուժով արժանին մատուցենք այն գաղափարախոսության, քաղաքականության արժեքային համակարգին, որը, եվրոպականի հետ միասին, խարսխված է այդ հերոսի վրա, որը քրիստոնեական է նաև ու բարեբախտաբար պարտադրվում է այլ երկրների, որոնց թվում նաև մեզ՝ գիտակցել տալով, որ 1700-ամյա քրիստոնեությամբ, աշխարհագրական կամ արտաքին տվյալներով չենք ասիացի, եվրոպացի, խոլբերդին, այլ հերոսի բարոյահոգեբանախոհափիլիսոփայական արժեքային համակարգի ընտրությամբ:

Հիշեք Եվրամիության առջև ստանձնած մեր պարտավորությունների կատարումը անցած ընտրություններում, ուր մեր երկրի ջոջերը, ցուցադրելով պոչերն ու հավատարմությունն իրենց մեր հեքիաթի հերոսներին, ԵԱԽՀ-ի գնահատականները որակեցին որպես ոսնձություն՝ ուղղված դարերի խորքից եկած մեր բիբլիական ազգային բարեմասնություններին՝ ասելով՝ էտ ու՞մ եք ստի ու կեղծիքի մեջ մեղադրում՝ բա հայոց մեծ ազգին անցումային փուլում չե՞ք ճանաչում, թե՞ հիմա գնամ բերեմ կտրեմ էն ծառը, որի վրա կապիկություն էիք անում էն ժամանակ, երբ մենք խաչքար էինք տաշում, ջնջում հազար:

Այո երիցս ճիշտ էր Կամոն. «Վտանգավորը նրանք են, ովքեր մեր անունից ոչ ճիշտ բաներ են ասում», և այստեղ արդեն մարգարեացավ Ուլյանով Վլադիմիրը՝ ասելով — ժողովուրդը դեռ կհիշի և կգնահատի քեզ, Կամո՛ Սիմոն Տեր-Պետրոսյան:

Ակնհայտ է, որ դրական կերպարի ներմուծումը, պատվաստումը այլևս ոչ թե ձախողված է, այլ երկիր հայրենին հասցրել է, ասում են, կործանման եզրին, բայց ինչ եզր կործանման և ոչ կործանում, երբ հենց մեր բակում

անգլիական Չամլետիկն ու Ջոնիկը բռնել են մեր Արամիկին, Արթուրիկը միջին խաղեր ա տալիս, որ Ռոբերտիկը մեր Ստեփանիկի գնդակը գողանա, ռուսական Վալոդիկն էլ Տիգրանիկի գուլպան է վերցրել պարտքի դիմաց, ու ոչ մի վարդապետ էլ չի խենթանում:

5.

Չերոսը պետք է առաջանա, ինչպես ավտոբուսում, հայեցի անվանակոչվի ու գժվի տեղում, հենց մեր հայկական հողի վրա, մանավանդ որ դրա համար ավելի քան բավարար հիմքեր կան, և գժվողը պետք է լինի գրողը ինքը, ասելով՝ երկիր ես քոնն եմ, բայց իմը չես դու՝ գործը չթողնելով վարդապետներին, որ խենթանան:

Ուրեմն, գրողը ինքը պետք է լինի հերոսը, որ չլինի մասին, նկարագրություն, ինչպես Աբովյանի միտն եկած Աղասին, այլ մեծ ալքիմիկոսը՝ Նարեկացին, որն իր բացասականը, խոստովանության միջոցով վերածեց դրականի, որին ասում են հիմա հոգեթերապիա՝ հաստատելով գրողի ազդեցության նշանակությունն ու կարևորությունը ազգային մենթալիտետի ձևավորման շնորհակալ գործում, ի փառս հայրենյաց և ի սարսափ թշնամյաց, գնանք հառաջ մեկ ձախ, մեկ աջ:

Աշխարհն անցիր՝ **88**-ի դեպքերից հետո իշխանության եկած այդքան կտրիճ գրող, քնարի տեղ սուրը ծեռքին, կարգախոսով ու ճակատով լուսապսակ, ոչ ոք չունի: Թողած Կարսում իրենց այգին ժամանակին ու գրականությունը, ինչպես ես, բայց և ուշացած, գրականության ընթերցանությունը և Կարինե Քոթանջյանին չասած մնաս բարով, մերժեցին վիրտուալ իրականության մեջ դրական հերոսի իմացյալ մահը փնտրել-կերտելու բանական զոհաբերության փորձերը, նախընտրելով իրական կյանքի ու գործի միջոցով դուրս գալ և դուրս բերել փակ շրջանից իրենց և մեզ: Ձևավորել, կյանք տալու համար նրան՝ սպասումից անշարժացած, անշարժ ցեղին, անշարժ մարդուն:

Ավաղ, արդյունքում նա, ում սպասում էինք և որ եկել էր, սպանվեց, իսկ մյուսը հետապնդվում և տարաբուլբայական ջանքերով հասարակությանը ուղենիշեր է ցույց տալիս նորից գրելու միջոցով: Մենք անում ենք այն, ինչ անում էին հրեաները իրենց մարգարեների հետ, հետո նստում թախտին, սպասում մեսիային, իսկ երբ գալիս էր, չէին տեսնում, ինչպես Սիերը ագռավաքարում վաղուց արդեն ավարտված գյուղատնտեսական գենիմժեներական աշխատանքների ավարտին է սպասում, մենք՝ Սիերին կամ տրամվայ առանց ռելսերի, Ջատկի կղզու արծանները՝ այլնոլորակայինների, մեզ՝ ուրիշը, և պտտվում է ֆեբոսի կառք կարուսելը տերյանական արևի շուրջ, ձգել դարձնելով մեր սպասումը մասնագիտություն, հայկական ժողովրդական նկար, Արտաշատի սևաչ խաղող, Գառնու խոյակ, առուն ի վեր փռված փշատ, մառախլապատ մի մոռացում, պարզևելով մի նոր սպասում:

6.

Գրողների փողոցը սև խոռոչն է այն, որն իր ծայրով աստանդական, նոթերը կիտած, կապված Տոլստոյի հետ, դեմ հանդիման, որն էլ իր հերթին՝ Նար Դոսի, Չարենցի և քաղաքի բոլոր մյուս, հատկապես գրողների անուններով փողոցների հետ, որտեղ գալիս և անհետանում են մեր գրողները, հանց բերմուդյան եռանկյունու քավարանում, սպասելով իրենցով որևէ փողոցի անվանակոչության, արձանի կամ հուշատախտակի:

Չերթով գալիս անց են կենում, անհետանում նաև նրանք, ում կպել է կեծակի պես մայիսյան, «գրողի ծոցը գնաս» անեծքը, լեղապատառ ձեն տվող հայ ժողովուրդը, ծնվող, մեռնող և սուրացող գրողի ծոց շարունակ՝ վերադառնալով ի շրջանս յուր:

Չայերենում թուղթ ու գիր նշանակում է հմայություն, ուրեմն, երբ թղթի վրա ես գրում, թուղթ ու գիր ես անում՝ դառնալով գրող, գիրկդ վերածվում է ծոցի՝ ծովածոցի, գրողի ծոցի, և քո տարածը գրողի տարած է, ցավը՝ գրող ու ցավ, բաժինը՝ գրողի բաժին:

Չետևաբար քանի փորումս շունչ կա, բերանումս՝ լիզու, ես լեղապատառ ձենս կթոցնեմ քաջ որսկանի գյուլլի պես, որ տիեզերքն իր վախճանին կհասնի, և արևը մի բուռ մոխիր կդառնա, եզիպտական բուրգերը՝ կաթի փոշի, բայց մենք առնետների ու խավարասերների հետ ձեռք ձեռքի տված, այս փողոցում, ուր ծնվել ենք, մեծացել ու ջուրը խմել սառնորակ, եղել ենք, կանք ու կշատանանք:

Գրողների փողոց սեպտեմբերի 12, ժամը 13.00, Երևան 2003թ.

(գրական փերֆոմանս արված հայ-չվեյցարական «Ուտոպիական հանդիպումներ»-ի շրջանակներում, սեպտեմբեր 2003)

www.ֆորում.ամ

46

ՖՈՐՈՒՄ

<http://www.forum.am/groups/lit/>

Բաբաջանյանի արձանը

Վահան իշխանյան

չորեքշաբթի, 02:02, 9 հուլիս, 2003

բաբաջանյանի արձան

Ֆորումներից մեկում տեսա բաբաջանյանի արձանի քննարկում ու որոշեցի նույն թեման առաջարկել նաեւ բնագրի ֆորումին: միանգամից ասեմ իմ տեսակետը. բաբաջանյանի արձանը ընկերական շարժի արձան տարբերակն է, ծաղրարձան (ծաղրանկար-արձան), որ որպես ժանր հետադարձ է: ընդհանրապես բաբաջանյանին երբ ցույց են տալիս հեռուստատեսությամբ, իմ ծիծաղը զալիս է: նրա փակ աչքերով դաշնամաուր նվագելը, որտեղ կարծես մեծ դեր է խաղում հսկա քիթը, ծիծաղելի է: եւ հենց էդ ծիծաղելիությունն էլ շեշտել է քանդակագործը: բայց արձանը արձան լինելուց բացի նաեւ քողարկիչ դեր է խաղում: որ ամբողջ օպերայի ու կարապի լճի գազոնները ցեմենտի տակ են առել, փող շինել, կողքն էլ բաբաջանյանի արձան են դրել, որ ցույց տան, թե մշակույթ են զարգացնում, քաղաք են զարդարում: այսպիսով բաբաջանյանը կոնսպիրացիա է գազոնները սրճարանացնելու համար:

վահան իշխանյան

Վահե Ավանեսյան

հինգշաբթի, 18:14, 10 հուլիս, 2003

բաբաջանյանի արձան

Բարեկամներ, կարո՞ղ եք այդ նոր արձանի նկարը տեղադրել պատկերասրահում կամ գոնե որևէ հղում առաջարկել, որ պատկերացնենք, թե ինչի մասին է քննարկումը սկսվելու:

Վահե

Վահան իշխանյան

կիրակի, 14:31, 13 հուլիս, 2003

բաբաջանյանի արձան

արձանի լուսանկարները կարող եք տեսնել այստեղ www.iatp.irex.am/grants/neoarch/archive/arnobabajanyan/main.htm

վահան

Մարինե Պետրոսյան

ուրբաթ, 22:56, 11 հուլիս, 2003

բաբաջանյանի արձան

Վահեն երեւի Երեւանում չի, դրա համար ա ուզում նկարով Առնոյի արձանի մասին պատկերացում կազմել: Բայց սեփական փորձից ասեմ՝ արձանի նկարն ու արձանը տարբեր բաներ են: Էդ արձանն առաջին անգամ որ դրեցին՝ էնքան արագ աղմուկ բարձրացավ ու տարան «բարեփոխելու», որ ես չհասցրեցի նայեմ, մնացի թերթերում տպված լուսանկարների հույսին, ու էդ լուսանկարներով՝ արձանն ինձ դուր էր գալիս. շատ արտահայտիչ էր: Բայց որ երկրորդ անգամ դրեցին ու մի 10 օր առաջ արդեն դրված՝ կենդանի միջավայրում տեսա... արտահայտիչը հա՛, էլի արտահայտիչ էր, բայց զգվելի բան կար էդ արձանի մեջ: Էսօր ցերեկը գնացի նորից նայեմ, սրճարանում նստած նայում էի շուրջս, նայում էի արձանին... ու տպավորությունս ճզգրտվեց. էդ արձանը Առնոյին շատ ա նման, բայց Առնոն չի, ես արձանի տակը կգրեի. «Հայ արվեստագետը 3-րդ հազարամյակի սկզբին. ինֆանտիլ մազոխիզմ»:

Մարինե

Գեղամ Վարդանյան

երեքշաբթի, 18:11, 15 հուլիս, 2003

բաբաջանյանի արձան

Հիմա ինֆանտիլ մազոխիզստը Դավիթ Բեջանյանն է երեւի հա՞: Այսինքն, էդ քանդակը ոչ թե Առնոյինն է, այլ Դոդոյինը:

Ասեմ, որ արձանը ինձ դուր է գալիս, առաջ, մինչեւ եղունգները կտրատելը, ավելի շատ էր դուր գալիս:

Գեղամ

48

Մարինե Պետրոսյան
հինգշաբթի, 17:21, 17 հուլիս, 2003
բաբաջանյանի արձան. առաջարկ

Գեղամ, ես ճիշտն ասած Դավիթ Բեջանյանին չեմ ճանաչում, որ կողմնորոշվեմ. ինքն ավելի շուտ ինֆանտիլ մազոխիստն ա թե էսօրվա արվեստագետի ինֆանտիլմազոխիստական սիտուացիան պատկերող խորաթափանց ռեալիստը (երկու դեպքում էլ՝ Առնոն արձանի հետ կապ չունի ու ոտի տակ գնացողն ա, էս առումով՝ էդ արձանի հեղինակն ավելի շուտ սադիստ ա): Այ, եթե Նեմեց Ռուբոն Դոդոյին նորից փող տար ու պատվիրեր, ասենք իրա՝ Դոդոյի, կամ էլ թե չէ իրա՝ Նեմեց Ռուբոյի արձանը, հարցի պատասխանը կարող ա պարզ դառնար:

Մարինե

Վիոլետ Գրիգորյան
ուրբաթ, 13:59, 18 հուլիս, 2003
բաբաջանյանի արձան. առաջարկ

Բաբաջանյանի արձանը իսկապես զվարճալի է, ու գուցե էնքան էլ վատ չի, որ էս խեղճ, դիլիտոր մարդիկ կողքով անցնելիս մի քիչ ժպտան, ծիծաղեն, ուրախանան... հատկապես Բաբաջանյանին չսիրողները: Սիրողները չեն ծիծաղում, լաց են լինում: Շատերը մտքում երանի են տալիս իրենց, որ պուճուր վախտ ծնողներին չեն լսել, դաշնամուրի չեն գնացել ու վապշե արվեստագետ չեն դառել ու իրենց չի սպառնում ապրողների կողմից ետմահու գոտկատեղից ներքեւ էնպիսի հարված ստանալ, որ ոսկորները գերեզմանում տժտժան: Էստեղ են ասում՝ քանդակել թողել ա...

Քանդակն հավանողներից ոմանք ասում են՝ քաղաքը լիքը վատ արձան ա, բայց նրանց վրա չեն խոսում: Կամ՝ ինչ ա պատահել, Փարիզում կամ եսիմ-ուր էնպիսի արձաններ կան: Էհ, հա, բայց էստեղիցներից շատերը հենց բացման օրից գնում ձուլվում են սոցռեալիզմի՝ աչքին վաղուց սովոր դժգույն զանգվածին, ու հաջորդ օրը կողքից անցնելիս էլ չես նկատում նրանց՝ դեռ հղացվելիս ու քանդակվելիս արդեն մեռած, մեռելածին գոյությունը: Փարիզում էլ (ենթադրում են, քանի որ էս հասցրել են ընդամենը մի կաթիլ Լուվրից ու Պոմպիդույից տեսնել) կլինեն բազմաթիվ ու բազմատեսակ, արվեստի տարբեր ուղղությունների պատկանող արձաններ՝ տարբեր ճաշակների համար, ինչ է պատահել որ: Բայց հենց էդ շատությունն էլ այդ գործերի եւ դրանց հասարակական ըմբռմանն ու արձագանքի բացատրությունն է: Թող Երեւանում էլ լինեին տարբեր տեսակների քանդակներ, նրանց մեջ սա էլ գուցե ուտվեր: Բայց խնդիրն այն է, որ եթե Երեւանում լիներ այդ ազատ բազմազանությունը, սրա հեղինակները էլ էս ձեւի չէին քանդակի, չէ՞ որ գործի ողջ էությունը զավառական հավակնոտությունն է, որ իրեն ուզում է ցուցադրել իրելու բացառիկ, եզակի, էլիտա՛ր, արվեստ չհասկացող էս զանգվածից շատ բարձր կանգնած, ոչ թե էս քաղաքի, այլ Փարիզի համար նախատեսված, բայց դաժան բախտի բերումով Երեւանի տգետ բնակիչներին բաժին հասած մի գլուխգործոց: Եթե անգամ հեղինակների՝ տգետ անբոխից հալածված, ժամանակից առաջ ընկած ու ժամանակակիցներից չհասկացված հանճարների խոսքերը չէք լսել ու կարդացել, գնացեք նայեք գործը: Յեղինակները երեւի ուզել են Տգեղի, Այլանդակի էսթետիկա բանեցնել, բայց դրա փոխարեն ստացվել է ծիծաղելիի, կոմիկական գրոտեսկի էֆեկտ: Կարճ ասած՝ ծաղրանկար, ընդ որում ծաղրված են եւ քիթ-միթը, եւ պոզան, հայ արվեստագետի պոզան՝ աչքերը փակ, աշխարհից վերացած ու բարձրացած, հոգեւոր զմայլանքի եթերում վեհացած... Ոնց որ հնդկական ֆիլմի դրական հերոս:

Վիոլետ

Աննա Բարսեղյան
շաբաթ, 13:39, 19 հուլիս, 2003
առաջարկ

Arajark

Vorjuin sireli Violet

(hush)arzan-qaraq teman karor e darnal

septemberi 8-14 utopianai kormitz naxatesvor conferans tzutzahandesi arantzqneritz meke (namanavand vor naxatesvum e 1mx1m mi tort qaraqı gıxavor hatakagzov ev vorı vra linelu en bolor arzannere naev vorpes batzarutiun Majrhaiastane (miak kin). Mijotzarume chochapum e hetevjal tematikan. "Jarangabar poxakerpvor marmin ev mijavair" qaraqain taratzqum tzutzahandes ev "marmin ev nra pahanjner@" conferance hamalsaranum,manramasn nael <http://www.utopiana.am/actuality/actualite.htm>

Arajarks! ete kan tzankatzorner masnaktzelu conferancin-nerkiaztnelov orinak- Marmni tematikan hai grakanutjan mej

(quchakitz heto - asenq), kam qaraqe erevanjan gromeri mot, kam vorn e grori dere qaraqum, ev ailn ev ailn. naxoroq asem vor Grigor Catchatrzjane handisavor batzumn e anelu “Grori zotze” porotzi.

karor eq dimel Anna Barseghianin ev Nazaret karoianinin
namak@utopiana.am, nare@arminco.com.

Sirov
Anna

Վահան իշխանյան
Երկուշաբթի, 13:54, 21 հուլիս, 2003
առաջարկ

բացի մայր հայաստանից, էլի կան կնոջ արձաններ: Էնպես որ ձեր տորթի վրա մի մոռացեք մյուս կանանց: հետարքիր է, թե «գրողի ծոց» փողոցում կլինե՞ն այն բոլոր մեթոդական կաբինետները, որտեղ կսովորեցնեն, ինչպես գրողներից օգուտ քաղել: գիս-ն կարծեմ դրա մեծ վարպետն է:

Վահան

Աննա Բարսեղյան
Երկուշաբթի, 15:11, 21 հուլիս, 2003
առաջարկ

Vahan karor es berel orinakner kin anhatakanutiunneri arzanneri Erevanum.
Isk GX-i varpetutian gartniqnere kisir ir het xndrum em.

Sirov
Anna

Վահան իշխանյան
Երեքշաբթի, 11:39, 22 հուլիս, 2003
առաջարկ

բաբաջանյանի արձանի հարեւանութեամբ, կարապի 18ի շուրջ 2 կնոջ արձան կա, մեկի հեղինակը փարիզաբնակ դավիթ Երեւանցին է, որ փարիզում կոմիտասի արձան դրեց: մի արձան կա աբովյան փողոցի վրա, լեզվի ինստիտուտի դիմացի մայթին: մի արձան ֆլորայի այգում: չերեմուշկուն, կամրջի կողքի այգում թունանյանի անուշի ու կարոյի գրկախառնված արձանն է: բոլոր էս արձաններն էլ մայր հայաստանի չափ, կամ գուցե ավելի անհատականություն են արտահայտում: կանանց հետարքիր արձաններ կան թոխմախ գյուլի գերեզմանատանը, որ եթե ուսումնասիրվի, գուցե սրված անհատականություններ դուրս գան: ամեն դեպքում արտաքինից անհատականություն կարելի է համարել: էսքան կանանց արձաններ հիշում եմ: գուցե կան նաեւ այլ արձաններ: ուրիշ կանանց արձանները հայտնաբերելու համար ժամանակ է պետք:

ի՞նչ ես կարծում, ֆորումում չենք կարող քննարկել արվեստագետների վարպետության թեման: դժվար է ամեն արվեստագետի վարպետության մասին կարծիքը կիսել էդ արվեստագետի հետ: պատկերացրու գնամ գտնեմ բաբաջանյանի արձանի հեղինակին ու ֆորումում գրածս իրեն ասեմ: ինչ կարիք կա: արվեստագետները զգայուն նուրբ հոգիներ են ու իրենց ստեղծագործության մասին երեսին ասված տեսակետը կարող է խոցել նրանց:

Վահան

Աննա Բարսեղյան
Երեքշաբթի, 12:29, 22 հուլիս, 2003
առաջարկ

Vahan aid arzannere vorontz masin du asum es irakanum batzakanneri tere Iratznorner en, dranq representationner en.
Asenq aispes, irakanum uremn chkan kin herinakner hai mchakuiti mej, isk ete kan el, apa gerezmanotzum kareli e

50

gtneI. isk endhanrapes xndire ail ter e. Tzankatzaz hasarakakan Patver patasxanum e intch-vor sotzialakan pahanji. ev ailn...tarorinak e vor qez tarorinak che miajn operai motakaiqum derevs qaratzaz "treqi" vernatune. PS. o la la, inch nrbankat journalist es. verjin hachvov journalistnere misht el etevitz en asum.

anna

Սարհատ Պետրոսյան

Երեքշաբթի, 09:48, 9 սեպտեմբեր, 2003

Violetin

Անշուշտ երեւի թա Վահանը առաջարկվում է Ընդհանուր բաժնուն եղած մեր քննարկումը: Այստեղ ավելի հետաքրքիր քննարկում է գնում քան մեր ընդհանուր բաժնի ընդհանուր քննարկումներ: Չգիտեմ Դավիթ Բեժանյան կոմունիստները) քանդակ չէին տա քան որ ենքեն էլ ասում են տաղանդավոր չի, իսկ քանի որ էն ժամանակ սոցռեալիզ չի արե հիմա որ առնոներ քանդակի ոչ մեկ չի ասի բա էն վախտ խի էիր էդպես անում: օրինակ արա շիրազն է որ մեր գլուկխը տարավ իրա նոյի թվի քանդակներով: իսկ ժաջիթ բեժանյանը իրեն դա թույլ տվեց.... հասարակությունը չմարսեց.... բայց ես կարծում եմ դա լավ արձան է... իսկ եթե որեւէ մեկի էստետիկական ցանկություններ չի բավավարարում, ապա բեջանյանը մեղավոր չի... է առնոն կարողա էստիտիկ առումով ես իմ ինչ էր.... սա ես ասում եմ խորին հարգանք ունենլաով իրա երաժշտությանը, որոնց լսելիս ես հաճախ փշաքաղվում եմ.... ուղղակն վահանը նորից ջիշտ է նկետալ դա գոռով դրին այդտեղ որ չասեն օպերային կաֆե սարքին բե տեսեք դաժե նեմեցը մշակույթին հիշում: իսկ քաղաքաշինականա առումով դրա տեղը շատ վատ է ընտրված կարդացեք ընդհանուր բաժնուն եթե հետաքրքիր է:

գտնվլեո որ աննան լաջ առաջարկ է տելիս զարգացնում եմ առաջարկելով բաց մրցույթ հենց թող ուտոպիանայն շրջանակներում առնոյն արվանը եթե չլիներ այստեղ ուր լիներ ոնց լիներ.... իսկ դրա տեղում դնել երեւանի գլխավոր ճարտարապետի կիսանդրին... եթե հիմա քթին են զարկ տվել, այն դեպքում զարկ տան բարնին որ ճոռոն ճոռոն միայն խոսում է.... իսկ հյուսիսիային պողոտայի վրա շինարարություն տեղը նարդի են խաղում....

Սարհատ Պետրոսյան

վահան իշխանյան

կիրակի, 11:09, 28 սեպտեմբեր, 2003

հարգել հարազատներին

հարգելի սահրատ,

մեծ դժվարությամբ կարդացի տեքստդ, քանի որ շատ դժվար է հասկանալ որ ժ գրելով նկատի ունես դ, կամ Զ-ն նշանակում է վ: բայց այնուամենայնիվ հասկացա, որ ինչ սոցռեալիզմ չի, ուրեմն լավն է: ես համաձայն եմ, որ առնո բաբաջանյանի արձանը ինչ-որ արժեք ունի, օրինակ, ես կողքով որ անցնում եմ, միշտ ծիծաղս գալիս է: առնոյի երաժշտության երկրպագուներն էլ գուցե սիրեն արձանը, քանի որ նրա ստեղծագործությունների քաղքենիական մեղոդիկությունը համընկնում է արձանի հորինվածքին: բայց առնոյի ընկերներն ու մտերիմները չեն հավանի արձանը, փոխարենը կվիրավորվեն, որ քաղաքի կենտրոնում անցնող դարձող ծաղրի առարկա է դարձնում սիրելի մանստորյին: առնոյի ազգականները, որդին նույնիսկ կարող են վիրավորվել, որ հոր, պապի եւ այլնի կարիկատուրան դրել են թամաշա:

էնպես որ սա էն արձանն է, որ ամենածայրահեղ վերաբերմունքների է արժանանում: սա փաստ է: բայց ես կողմ եմ հարգել առնոյի հարազատների զգացմունքները, եւ նման արձանով նրանց չվիրավորել:

վահան

Արծվի Բախչինյան

չորեքշաբթի, 12:26, 15 հոկտեմբերի, 2003

ԱՆՆՎԱԿՆՈՏ ԴԺԳՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՄԻՆՉԵՎ ՅԱՎԱԿՆՈՏ ԲԵՋՈՒՆԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Քսանմեկերորդ դարի սկզբի Երևանի պատմության բնորոշ կողմերից մեկը կարելի է համարել արձանամուտության ախտը: Քաղաքի կենտրոնում միմյանց հաջորդած հայոց մեծերի նոր քանդակների ի հայտ գալը քաղաքը գեղեցկացնելու և այդ մեծությունների հիշատակը հարգելու մտահոգությամբ չէ թելադրված, այլապես դույզն-ինչ

ուշադրություն կդարձվեր դրանց գեղարվեստական արժանիքների վրա: Պարզապես հավանաբար մեր դեկավար շրջաններին պետք էր որոշ քանդակագործների լավություն անել: Չգիտեմ, ենթադրություն է: Հակառակ դեպքում ի՞նչ կարիք կար քաղաքը լցնել նրա արտաքինին բան չտվող և մինչև անգամ արտաքինը փչացնող արձաններով, որոնց շուրջ ստեղծված դժգոհության ալիքը բնավ էլ անհիմն և անտեղի չէ:

Լուսահոգի Այվազովսկին դժգույն, ոչինչ չասող, հիրավի անկապ քանդակային կաղապարի մեջ: Ծով չունենք՝ գոնե ինչ-որ լճի ափին կանգնեցնեին այդ արձանը (ասենք, Երևանյան լճի, տարածքն ամերիկացիների սեփականությունը դարձնելու փոխարեն): Լուսահոգի Անդրանիկ զորավարը՝ երկու անհասկանալի հրեշաձիերի (կամ ձիահրեշների) վրա, որոնք իբրև թե Արևմտյան և Արևելյան Հայաստաններն են մարմնավորում (իսկ այդ դեպքում ո՞ւր մնաց Ղարաբաղը. լավ է, որ այդ երկուսի արանքում քանդակագործը չի հղացել մի մտրուկ քանդակել): Լուսահոգի մարշալ Բաղրամյանը. ամենաշարքային մի ձիարձան՝ անհամաչափ ձևերի մեջ, պնդուկի գլխով: Դեռ հազարավոր մարդիկ հիշում են կենդանի Բաղրամյանին, որ նա լավ էլ մեծ գլուխ է ունեցել: Այս շարքում թերևս փոքր-ինչ տարբեր է մեկ միլիոն դոլար արժեցող սև կատվի քանդակը («Կուլտուրիստ կատուն», ինչպես ունենք են անվանում), որի չգոյությունից երևանցիները շատ էլ չէին տառապի...

Արվեստում նոր խոսք ասելու մարմաջը հաճախ է հանգեցրել ծայրահեղությունների: Վառ վկա՝ Առնո Բաբաջանյանի այնքան չարչրկված արձանը, որի պատճառով շատ երևանցիներ սկսել են պարզապես ոտք չդնել Թումանյան փողոցի այդ հատվածը: («Եթե ես Բաբաջանյանի ազգականը լինեի՝ հաստատ մի օր կպայթեցնեի այդ արձանը», – խոստովանեց ինձ մի ծանոթուհի): Եթե Սուրեն Ստեփանյանը կամ Գեորգի Յարայանը մտերմական շարժերով պատկերել են Առնո Բաբաջանյանին՝ ընդգծելով նրա խոշոր քիթը և դաշնակահարի ձեռքերը, ապա նմանատիպ մոտեցումը մոռուներտալ արվեստում միանգամայն անհարիր է: Փոքր ձևի մեջ Առնո Բաբաջանյանի սույն քանդակը կերպարի նման մեկնաբանումը թերևս արդարացներ, սակայն այս ձևի մեջ այն պարզապես չի կայացել: Արձանի հեղինակ Դավիթ Բեկչանյանը քանդակագործության մեջ թերևս ցանկացել է նոր ոճ ստեղծել: Եթե կա ծաղրանկար, ինչո՞ւ չի կարող լինել նաև ծաղրաքանդակ:

Ոչ շատ մարդկանցից, բայց այնուամենայնիվ գովեստներ լսել են Առնո Բաբաջանյանի քանդակի առթիվ, իբր թե այն ինքնատիպ է, որ իրենց սրտերն ուրախությունից թրթռացել են՝ առաջին անգամ այն տեսնելով: Նրանց մեջ կան նաև շատ լուրջ մարդիկ, ինչպես՝ արձակագիր Լևոն Խեչոյանը կամ խոռոմայստեր (նա չի ընդունում խմբավար բառը) Սոնա Հովհաննիսյանը: Ինչպես հայտնի է՝ ճաշակին ընկեր չկա: Սակայն Բաբաջանյանի արձանը դրվատողներից ունանք պարզապես ցանկանում են իրենք ինքնատիպ երևալ և կամ բավականաչափ չգիտեն (կամ էլ առհասարակ չգիտեն), թե ինչպիսի անձնավորություն է եղել կոմպոզիտորը, որ նրա կերպարն արձանագործության մեջ նման մեկնաբանություն ունենար: Որ իբրև թե նման գրոտեսկային մոտեցումը միանգամայն հարազատ է Բաբաջանյանին, «չէ՞ որ նա ինքն էլ գրոտեսկային մարդ է եղել»: Արդյո՞ք այդպես էր սակայն... Առնո Բաբաջանյանը միայն «Հարսնացուն հյուսիսից» ֆիլմի ուրախ-զվարթ երգերի հեղինակը չէ. նա խորին դրամատիզմով հագեցած կերպար է եղել, ինչպես վկայում են ժամանակակիցները, ինչպիսի դրամատիզմ որ առկա է նրա «Հերոսական բալլադում»...

Հեյ գիտի Պարույր Սևակ, որ երազում էր Կարապի լիճը վերանվանել Դուրյանի լիճ, իսկ նրա մոտ տեղադրված տեսնել «Լճակի» անմահ հեղինակի մի փոքրիկ արձանը... Այսօր մեր օպերայի շրջակայքը շատ հեռու է բանաստեղծական-գեղարվեստական շնչից: Քաղաքամայր Երևանի այդ յուրալի կտորը դարձել է խոշոր բիզնեսի վայր: Վաղուց արդեն օպերայի շրջակայքում հայտնվել էր շրջակա ճարտարապետությանն անհարիր մի արձան՝ Արամ Խաչատրյանի (իմա՝ Լորիս Եզնավորյանի) քանդակը, որը, մի նկարիչ ծանոթիս բնորոշմամբ, կարծես մի դիմոզավր եկած-կղկղած լինի: Արդեն իսկ օպերայի շրջակայքը լցվել էր շուրջը կակաֆոնիա ստեղծող երկու տասնյակի հասնող հազարերգ սրճարաններով, իսկ Ալեքսանդր Սպենդիարյանի հավերժ հանգստարանից մի քանի քայլ այն կողմ, գետնի համարյա միևնույն մակարդակում բացված «Աստրալ» դիսկոյում նաև թուրքական մեղեդիների տակ տժժում են հայ թիներյերները (ձեռքս չի գնում հայերեն բառ գրել ամերիկյան արժեքներով մեծացող մեր դեռահասների համար)՝ հաստատ խռովելով Սպենդիարյանի ոսկորները: Արդեն իսկ լուրեր են պտտվում, թե օպերայում սաունա պիտի բացվի: Եվ այս ամենի ենթատեքստում այնքան էլ անհամահունչ չէ սույն ծաղրաքանդակը՝ մեջքն արած Թումանյանի և Սպենդիարյանի հուշարձաններին, ամենևին ստեղծագործական ներշնչանք չարտահայտող և Բաբաջանյանին ոչ նման դեմքով, ազոպի ճանկեր հիշեցնող մատներով: Ողջ արձանը կարծես չարություն է ճառագում...

Մի՞թե այս կերպարանքով պետք է մեզ այսօր ներկայանար Լուսահոգի Առնո Բաբաջանյանը, կերպարանք, որ եթե չունի վերոհիշյալ երևանյան քանդակների դժգունությունը և շաբլոն մոտեցումը, ապա օժտված է շատ ավելի բացասական հատկությամբ, որի համար միայն մի բառ (դարձյալ ոչ հայերեն) կարող են գործածել՝ բեջումայություն... Դարձյալ՝ այնքան համահունչ մեր բեջումա ժամանակներին...

Ազգայնականությունը գրականության մեջ

Չարուք Սիմոնեան,

չորեքշաբթի, 07:10, 30 ապրիլ, 2003

գրականություն եւ հարակից հարցեր

Հնայած արձագանգներ չունեցավ նոր քննարկաշարի հետ կապված իմ առաջարկներս գրականության եւ իր հարակից հարցերի շուրջ, որոնք են ազգայնականությունը, քաղաքականությունը, էսթետիկան, համարելով դրանք խիստ կարելու եւ հետաքրքրական ու խանդավառվելով Վիոլետի ու Վահանի հետաքրքրութեամբ այս թեմաների շուրջ եւ կը փորձեմ այս ուղղութեամբ Սոնիա -Սանանի հետ բացել մի քննարկաշար:

Ուստի կ'ուզեմ այնքան մեկընդմիջտ հստակեցնել որ տեքստի մէջ ազգայնականությունն բառը նացիոնալիզմի հոմանիշն է:

հայ գրականության մէջ ազգային գրականությունը ըստ մեզի առաջացել է կրօնականությունից: Երկար ժամանակ գրականությունը առնչված ա եղել կրօնականության եւ կրօնական թեմաների հետ ու մնացել է այդ կրօնական շղարշի եւ նրա հովանավորության տակ: հետագայում երբ շաղկապված են եղել կրօնականությունն ու ազգայինը միմյանց հետ վերածվել է ազգային գաղափարախօսության, որը պատճառ ա դարձել եւ եկեղեցու, եւ գրականության ազգայնականացման:

Աւելի ուշ ազգային գաղափարախօսությունը իր վրա վերցրեց ռազմաքաղաքական նշանակություն ու այս պատճառով գրականությունը մտավ քաղաքական մտահոգությունների մէջ խլելով քաղաքական մունետիկների, քաղաքական առաջնորդի եւ սպանների դերը: Այս պատճառով էլ գրողները կորցրեցին արվեստի գլոբալ գերխնդիրները ու խրվեցին մարտակոչերի տեղայնական հարցերի մէջ, հավասարեցնելով գրող- մարտիկ հասկացողությունները: Ահա այսպէս ձեւավորվեց մի գրականություն, որի հիմքում ընկած իշխանական տիրակալման գաղափարը ստեղծեց ստրկամտություն , որը դարձավ ֆէտիշ հաջորդող եւ դեռ չծնված սերունդների համար: Ահա այս է պատճառը որ հաջորդող սերունդները չկարողացան զբաղվել այն գրականությամբ, որը պետք ա ստեղծեր գեղագիտություն, ոչ թէ միայն գեղեցիկի իմաստով այլ գաղափարի իմաստով, որտեղ հակագեղագիտությունը նոյնպէս գեղագիտություն ա:

Սովետական գաղափարախօսությունը որ ուներ բարձր իդէալ, որը փորձում էր ձեռքբազատել ստրկամտությունից եւ ֆէոդալականությունից, հայ գրականությունը կամ հայ իրականությունը չկարողացավ առնչվել այդ իդէալի հետ իր ազգայնականության պատճառով, չհնայած ամբողջ սովետական միությունը ինքը չկարողացավ առնջություն ունենալ այդ իդէալի հետ, որովհետեւ ինքը այդ իդէալը դարձրել էր գաղափարախօսություն, ֆէտիշ եւ նոր կրօն:

Ահա այն ընդհանուր թեման որ առաջարկել ենք եւ կ'ուզեմ այնքան մեզ հետ ծավալէք ձեր ընդլայնող կամ հակադրվող տեսակետների հետ:

Սոնիա-Սանան եւ Չարուք

վահան իշխանյան

երեքշաբթի, 13:16, 6 մայիս, 2003

գրականություն եւ հարակից հարցեր

այդ ո՞ր հայ գրողն է կորցրել արվեստի գլոբալ խնդիրը: եւ մեկ էլ, ո՞րն է այդ գլոբալ խնդիրը: եւ այդ գլոբալ խնդիրը մի հոգի՞ է կորցրել, թե՞ բոլոր հայ գրողները:

այս հարցերը ինձ թույլ չտվեցին որեւէ տող գրեմ: կարծում եմ սոնիան ու հարուքը կտան այս հարցերի պատասխանը, որ քննարկումը մի քայլ առաջ բրթեմ, եթե ուրիշ բրթող ինձնից առաջ չընկնի: Միայն մի խնդիր. դուք ասում եք «հայ գրականությունը կամ հայ իրականությունը չկարողացավ առնչվել այդ իդէալի հետ իր ազգայնականության պատճառով»:

դաստաւեսկուց ազգայնական (նացիոնալիստ) գրող հայ գրականության մեջ չեք գտնի, դաստաւեսկին առնչվու՞մ է այդ իդէալին:

վահան իշխանյան

Սոնիա-Սանան Քիլեճեան
չորեքշաբթի, 01:23, 14 մայիս, 2003
գրականություն եւ հարակից հարցեր

Վահան սիրելիս, դուն շատ ճիշտ ես այն առումով միայն որ մենք ընդհանրացուցած էինք մեր ըսելիքը, Բայց չէ՞ որ այդ ունէր յատուկ պատճառ: Մեր գրութիւնը քննարկման առաջարկը ըլլալով մենք կը խօսէինք հայ գրականութեան ընդհանուր դիմագիծին մասին ու չէինք առանձնացնէր գրողներ: Այո, կան գրողներ որ արուեստի «գլոբալ» խնդիրները կորսնցուցած էին ու անոնց թիւը շատ շատ աւելին էր քան այն քանի մը գրողները որոնք ունէին արուեստի լուրջ մտահոգութիւններ ու կը շօշափէին իրենց գրականութեամբ այդ «գլոբալ» խնդիրները, որը յետամուտ էր գեղագիտական նորութիւններ եւ համամարդկային արժէքներ ներմուծելու հայ գրականութիւն. որոնք դժբախտաբար չունեցան հետեւորդներ, ոչ թէ այն առումով որ իրենց նմանակէին կամ կրկնէին, այլ շարունակէին գրականութեան այն ուղին որ պիտի տանէր գեղագիտական մէկ նուաճումէն դէպի միւսը, որ միայն գեղեցիկի անընդհատ փնտռտուքով չէ պայմանաւորուած, այլ նաեւ քանդելով ու նորէն քանդելով ու նորէն փնտռելով: Յետոյ գիտե՞ս ինչ... ինծի համար արուեստի մէջ, այսինքն նաեւ գրականութեան մէջ, համամարդկային արժէք հասկացողութիւնը կապ չունի տարբեր հաւաքականութիւններու ու բոլոր ժողովուրդներուն պատկանող խնդիրներուն հետ, համամարդկային կրնայ ըլլալ « ամենաստից», նեղ անձնական, խոհանոցային կամ անկողնային զգացողութիւնը, եթէ արուեստագէտը կամ գրողը կրնայ զայն իր եսէն վեր հանել ու դարձնել զայն համամարդկային: Դաւանաբար մտածես նաեւ ուրեմն ազգայնական խնդիրներն ալ կրնանք «գլոբալացնել» ու համամարդկային արժէքի վերածել, սակայն վստահաբար ես չեմ համաձայնիր, քանի որ երբ կը շօշափենք նման թեմաներ կիսանք ծայրայեղական համակրանքներու, հակակրանքներու եւ գերակայութեան բարդոյթին մէջ, որը հակազդեցութիւններէն ու ժխտումէն աւելի ոչինչ կը բերէ:

Սոնիա-Սանան

Չարութ Սիմոնեան
չորեքշաբթի, 02:58, 14 մայիս, 2003
գրականություն եւ հարակից հարցեր

Վահան, դաստաւելակին լավ օրինակ չի, եվ ես չեմ համարում իրան ազգայնական գրող, այդ իդէալի հետ ավելի շատ առնչվում ա տոլստոյը իր կոմունայի գաղափարով, որ ուզում էր ստեղծել ուստոպիա քաղաքը: Այդ գաղափարի հիման վրայ բարձրացող իդէալը նկատի ունեմ, որ 20-30 թվականերին տեղափոխվեց Սիբիր եւ հետո բոլորը սպանվեցին: Նաեվ նկատի ունեմ կոմստրուկտիվիստներին այդ իդէալի հետ առնչված, օրինակ ֆիլոնովը, Մալեվիչին նաեվ նկատի ունեմ որը մշակոյթի նախարար էր եւ արվեստի միտինգներ շքերթներ էր անում, օրինակ նաեվ երբ որ Սարյանը 10 թվին «Երկնագոյն Վարդ» խմբի մէջ էր, բայց հետո երբ երեւան եկավ փջացավ իր ազգայնականության պատճառով: Սա նկատի ունէի երբ որ ասում էի որ այդ իդէալը տեղ չունեցավ Ռուսաստանում:

Չարութ

Մարինե Պետրոսյան
հինգշաբթի, 22:15, 15 մայիս, 2003
մեղավոր հրեան

Շատ սիրելի Սոնիա-Սանան Չարութ,

«ազգայնականությունից տուժած մեր գրականության» շուրջ այս խոսակցությանը իմ ոչ շատ երկարատեւ (ավաղ) կյանքի ընթացքում մասնակցում եմ բնավ ոչ առաջին անգամ: Ազգայնականությունը, պարզվում է, նման է հրեայի. մեկ հին ծանոթը, մեկ էլ նոր ընկերդ հանկարծ իրենց համար հայտնաբերում են (իրարից միանգամայն անկախ, իհարկե) որ ամեն ինչի մեղավորը հրեան... ներողություն, ազգայնականությունն է: Ես էլ ամեն անգամ մտածում եմ՝ «կարող ա՞», միտք եմ անում՝ տեսնում եմ՝ չէ: Բայց էս անգամ ասեցի՝ միտք անելուց առաջ մի քիչ հանրագիտարան բան կարդամ, կարող ա՞ իսկականից «հրեան ա մեղավոր»: Մտա Encyclopedia Britannica ու փնտրեցի nationalism. Ահագին մեծ հոդված էր ու ահագին հետաքրքիր բաներ իմացա, էդ բոլորը ծրի ծեզ չեմ պատմի, բայց մի հատված թարգմանաբար՝ խնդրեմ. «Ազգայնականությունը արդի (modern) գաղափարախոսություն է... Իր դիմամիկ կենսունակության եւ համընդգրկուն բնույթի պատճառով այն հաճախ կարծվում է շատ հին երեւույթ... Իրականում, սակայն, միայն 18-րդ

դարի վերջին էր, որ ազգայնականությունը վերածվեց հասարակական եւ անհատական կյանքը ձեւավորող մտածողության՝ դառնալով արդի պատմության ամենից որոշիչ գործոններից մեկը, եթե ոչ ամենաորոշիչը... Ամերիկյան եւ Ֆրանսիական հեղափոխությունները կարելի է համարել ազգայնականության առաջին հուժկու դրսեւորումները... Ժան-Ժակ Ռուսսոն հող էր նախապատրաստել ֆրանսիական ազգայնականության վերելքի համար՝ շեշտը դնելով ժողովրդի ինքնիշխանության, ազգային կամքի ձեւավորման համար անհրաժեշտ՝ ընդհանուրի համագործակցության վրա, ինչպես նաեւ հասարակ ժողովրդին համարելով քաղաքակրթության իսկական կրողը»:

Մեջբերումը վերջացավ, հիմա վերադառնանք մեր հայրենի ազգայնականությանն ու ձեր վարկածին: Դուք ասում եք. «հայ գրականության մէջ ազգային գրականությունը ըստ մեզի առաջացել է կրօնականությունից : Երկար ժամանակ գրականությունը առնջված ա եղել կրօնականության եւ կրօնական թեմաների հետ ու մնացել է այդ կրօնական շղարշի եւ նրա հովանավորության տակ: Ինտագայում երբ շաղկապված են եղել կրօնականությունն ու ազգայինը միմյանց հետ վերածվել է ազգային գաղափարախօսության, որը պատճառ ա դարձել եւ եկեղեցու եւ գրականության ազգայնականացման»: Երեւի ինքներդ էլ տեսնում եք, որ այնքան էլ հստակ չէք արտահայտվել: Միայն մի բան ա պարզ, որ հայ ազգայնականությունը կրոնականի հետ եք կապում, ինչը որ անհիմն դատողություն ա: Խոսքն էն մասին չի, որ ազգայնականությունը երբեք կրոնական բնույթ չի ստանում: Հաճախ ստանում ա, եւ դրա ամենացայտուն օրինակը ռուսական սլավոնաֆիլությունն ա: Բայց հայ ազգայնականությունը կրոնական չէր, պահպանողական չէր, այն ազատական էր (լիբերալ), որովհետեւ նրա առանցքային գաղափարը հայ ժողովրդի եւ հայ մարդու ազատությունն էր: Իսկ ինչ վերաբերում ա ազգայնական գրականությանը, ապա դրա սկզբնավորողը Րաֆֆին ա... stop! Ես հասկացա, որտեղ ա թաղված շան գլուխը: Սոնիան ասում ա՝ հայ գրականություն, բայց ամենից առաջ իհարկե հասկանում ա արեւմտահայ գրականություն, ու էստեղ Ալիշանը կա, մխիթարյան ավանդույթը, որ իսկապես կրոնա--ազգայնական ա ու մինչեւ հիմա էլ.. չէի ասի՝ կենդանի, բայց լրիվ մեռած էլ չի (սփյուռքում երեւի արհեստական շնչառություն են տալիս): Բայց ես որ ասում եմ ազգայնական գրականություն, հասկանում եմ, ամենից առաջ, Րաֆֆի (սխալ եմ անո՞ւմ): Իսկ Րաֆֆին իսկապես ազատական էր եւ նրա գերխնդիրը (հայ) ժողովրդի ազատությունը եւ այդ ժողովուրդը կազմող (հայ) մարդու ազատությունն էին: Եվ դուք, եթե անգամ ասեք, թե Րաֆֆին կարգին գրող չի (ես, օրինակ, էդ կարծիքին չեմ, բայց չվիճեմք), միեւնույն ա՝ չեք կարող պնդել, թե նա գերխնդիր չունի. ազատությունը հենց գերխնդիր ա:

Ես էստեղ երեւի կանգ առնեմ, որովհետեւ թեւ դեռ էլի ահագին բան ունեի ասելու, բայց էսքան երկար նամակ գրելը ոնց որ արդեն անպատշաճ ա ստացվում: Սակայն մեղավորը նաեւ դուք եք, որովհետեւ էլի թող թեման լիներ «գրականություն +-ազգայնականություն», բայց կարող էիք եթե ոչ կոնկրետ հեղինակ, գոնե կոնկրետ ժամանակաշրջան վերցնել (էլ չասած որ կա արեւմտահայ գրականություն եւ արեւելահայ գրականություն): Ու մեկ էլ - Շատ սիրելի Սոնիա եւ շատ սիրելի Հարութ, ձեզ իզուր ա թվում, թե եթե դուք մի նամակ եք գրում՝ ուրեմն նույն բանն եք ասում: Դուք իրականում լրիվ տարբեր բաներ եք ասում, ու ես հասցրի միայն ձեզանից մեկի մի մտքին պատասխանել, էն էլ՝ մասամբ: Հարութի համար ոչ տեղ մնաց, ոչ ժամանակ: Ավաղ:

Մարինե

Հարութ Սիմոնեան
հինգշաբթի, 02:40, 22 մայիս, 2003
չունի «չանս»

Սիրելի Մարինե

առաջին հերթին ուզում եմ շնորհակալություն հայտնել քեզ Մարինե, քննարկաշարին լուրջ վերաբերվելու համար: Եւ հետո՞ համաձայն եմ, որ թեմայի մէջ երեւի պէտք էր թվականներ նշվէր եւ այդպիսով կոնկրետացվէր թեման: Ուղղակի մենք մտածեցինք, որ թվականները չնշելով կը խուսափէինք մեր գրութեանը հոտվածային տեսք տալուց: Ինչ վերաբերվում ա ազգայնականության մասին Britanicայից վերցված քո օրինակին, դա վերաբերվում ա մի հեղափոխութեանը եւ մի ժամանակաշրջանի, որը պայքարում էր Մանարխիայի դէմ, որտեղ ազգայնականությունը հետեւանքն էր հասարակական եւ դասակարգային պայքարի, այդ պատճառով էլ ազգայնականությունը անխուսափելի էր:

Իսկ ինչ վերաբերվում ա մեր թեքսթի առաջին հատվածին. այստեղ մենք նկատի ունէինք Հայ Միջնադարը եւ դրանից հետո ինկող ժամանակահատվածը, որտեղ եկեղեցին էր հայի տեսակը պահպանող որպէսզի չխառնվէն հայերը ուրիշ ազգերի հետ, ի տարբերություն ռուսականին, որի գերխնդիրը իմբերյան էր որը փորձում էր ամբողջ

Կովկասը միացնել մի Իմբերյախի տակ:

Մարինե, ես դեմ եմ ազգայնականությանը, չնայած իրականության մեջ ես ավելի դեմ եմ քան երեվում և այս քննարկաշարի մեջ, մի շատ պարզ պատճառով, որ ժամանակակից կոնտեքստում ինքը չունի որեվ «շանս» լինելու:

Չարութ Սիմոնյան

Մարինե Պետրոսյան

ուրբաթ, 20:52, 23 մայիս, 2003

1600 տարվա մենություն

Չարութ ջան, խնդիրը ազգայնականությանը կողմ կամ դեմ լինելը չէր, խնդիրը, եթե հիշում ես, գրականությանն էր վերաբերում. դուք ազգայնականությունը համարել էիք մեր գրականության թուլության պատճառ, ես էլ առարկում էի: Եվ առարկում էի ոչ թե այն պատճառով, որ կողմ եմ ազգայնականությանը (ազգայնականությունը կարող և ունենա ամենատարբեր դրսևորումներ, ոնց որ տեսար, իմ վերաբերմունքն էլ դրանց նկատմամբ տարբեր աս), այլ որովհետև սխալ պատճառ նշելով՝ երբեք չես նկատի իրական պատճառը եւ միշտ կհանգես սխալ եզրակացությունների:

Նախ՝ հայ գրականությունը բոլորովին էլ թույլ գրականություն չի, հայ գրականությունը, ամենից առաջ բանաստեղծությունը, չարժեքավորված գրականություն աս, ու ես միշտ խուսափել եմ էս խոսակցությունից, որովհետև վիրավորանքն ու ջղայնությունը էս մասին խոսելիս ինձ խեղդում են... Դրա համար էլ կարճ ասեմ՝ հայ գրականությունը ոչ ազգայնականության ավելցուկ ունի, ոչ էլ գեղարվեստականության պակաս, ինքը պարզապես միայնակ գրականություն աս, այսինքն ոչ մի մշակութային համակարգում լիարժեքորեն չկա, ինչն էլ անհնար և դարձնում դրա արժեքավորումը ու հայ մտավորականի մեջ ծնունդ և թերարժեքության խրոնիկ զգացում: Իսկ էդ մշակութային մենությունը անխուսափելի հետեւանքն աս քաղաքական մենության եւ կվերանա միայն այն ժամանակ, երբ Չայաստանը դառնա քաղաքական որեւէ մեծ համակարգի լիարժեք անդամ: Էսօր վերջապես էդ խնդիրը լուծելու շանս կա, ու էդ շանսը իրականություն դարձնելու հարցը քաղաքական խնդիր աս՝ ազգային խնդիր: Դրա լուծումից և կախված հայ գրականության վաղվա օրը, դրա համար էլ ինձ խելամիտ չի թվում ազգային-քաղաքական հարցերին բոյկոտ հայտարարելը:

Մարինե

Չարութ Սիմոնյան

շաբաթ, 20:35, 24 մայիս, 2003

ոչ միայն 1600 տարի

Մարինե,

ես լրիվ համաձայն եմ «1600 տարի մենություն» քո խորագրի հետ, քանի որ այս խորագրով լիովին ամփոփում ես հայ գրականության «դժբախտության» պատճառը: Նաեվ հետո լիովին համաձայն եմ որ Չայաստանը հիմա ունի «շանս» այդ դժբախտությունը վերացնելու մեր գրականությունից ու ընդհանրապես մեր արվեստից, եթե մենք ազգայնականությունը չդառնենք ազգային «տոմիհանատ» խնդիր: Ազգայնականության տոմիհանատ խնդիր լինելը կարծում եմ գլխաւոր պատճառներից մէկը կարող աս լինել. որ Չայաստանը չընդգրկվի քաղաքական մեծ համակարգի մեջ ու մնա իր մենության ամրոցի մեջ:

Իսկ ինչ վերաբերվում աս քո էն կարծիքին որ մեր գրականության մեջ ազգայնականության ավելցուկ չկա եւ ոչ էլ գեղարվեստականության պակաս, էդքան էլ համաձայն չեմք: չե՞ս կարծում եթե մի շրջանի գրողների մօտ ազգայնականության ավելցուկ զգացվում աս, գեղարվեստականության պակասը բնական հետեւանքն աս այդ ավելցուկին,ինչպիսին էին օրինակ Պատկանեանը, Շիրազը եւ Սփիւռքի մեջ կեղծ հայրենասիրության քարոզչությունը... Անշուշտ մենք կ'ուզենք այստեղ ավելացնել նաեվ այն, որ երբ իսկապես գրողների մօտ եղել աս գեղարվեստականության բարձր նվաճումներ, ասպա եղել աս այն գրողների մօտ, որոնց մօտ բաժարցակապես չի եղել ազգայնականության խնդիր, ինչպիսին աս Մեծարենցը, կամ էլ եղել աս գեղագիտականացված ազգայնականություն, ինչ որ արեցին Նավասարդի եւ Մեհեանի շուրջ հավաքված գրողները:

Մարինե մենք ուզում ենք քննարկաշարը փակել, որովհետեւ էս թեմայի շուրջ դժբախտաբար բոլորը խօսում են, վիճում են, կատաղում են, բայց վախենում են ինչ որ բան գրել, ու ստացվում աս այնպիսի երկխոսություն որ կարծես թէ ապացուցի, որ միայն մենք ու դու ես խփնված այս թեմայի վրա, մի թեմա որ համաճարակ աս ստեղծել մեր իրականության մեջ, որի պատճառով սպասվում է Չայաստան ամրոցի դռները փակելու մի ուրիշ դարաշրջան:

56

Իսկ ինչ որ մի տեղ, ինչ որ մեկը եթե մտածում և որ մենք չափազանցեցնում ենք էս թեման, ապա էն պատճառով որ վերջապես ինչ որ մի տեղ բացայայտվի ազգայնականության համաճարակ լինելու հանգամանքը, քանի որ հիմա երբ ամբողջ աշխարհը փորձում և վիզը ազատել այս մահացու հիվանդությունից, ապա մենք ինադու, մեր պատմությունը չկորցնելու համար խրվում ենք ավելի ու ավելի այդ հիվանդության մեջ:

Եվ վերջապես էս երկրում ապրելով պետք և զգալ այս երկրի քաղաքացի ու ոչ թե հայ, ու էտ պատկերացմամբ միայն կարող և այս քաղաքում ապագայում լինեն քաղաքացի նաեվ օտարազգիներ, ոչ թե հայ օտարազգիներ, այլ օտարազգիներ բառին բուն իմաստով:

Սոնիա-Սանան, Յարութ

Մարինե Պետրոսյան

Կիրակի, 15:35, 25 մայիս, 2003

դառնամ ողորմի տամ քննարկաշարին, որ ավարտվեց

Սիրելի Սոնիա–Սանան Յարութ, շատ տխուր եմ որ ուզեցաք փակել մեր խոսակցությունը հենց էս ժամանակ, երբ որ այն սկսել էր ինձ շատ հետաքրքրել: Ի՞նչ անենք որ երեքդս էինք մասնակցում խոսակցությանը, մասնակիցների փոքր թիվը երբեմն կարող և նույնիսկ օգտակար լինել, մասնավորապես որ՝ մենք քիչ ենք, սակայն բազմազան. 2 գորգոռացող + 1 երեքբ չգորգոռացող, 2 female + 1 male, Յայաստանի 2 քաղաքացի + Սիրիայի 1 քաղաքացի, բանաստեղծությամբ 2 զբաղվող + արվեստով 1 զբաղվող, 3 ազգությամբ հայ: Դու տեսա՞ր, Յարութ, որ մեր միակ ընդհանուր հատկանիշը ազգությունը դուրս եկավ, ազգությունը՝ հենց էն «ազգայնական» իմաստով, որ էս բառի տակ հասկանում են հայերը, հենց էն իմաստով, որ քեզ ջղայնացնում և, ազգությունը՝ ոչ քաղաքացիությունը: Երեւի էդ ջղայնությունն և պատճառը, որ ձեր նամակի վերջում գրել եք ձկնակապանման մի նախադասություն, որից, եթե ուզես բան հասկանալ, սարսափելի գլխացավ և առաջանում. «էս երկրում ապրելով պետք և զգալ այս երկրի քաղաքացի ու ոչ թե հայ, ու էտ պատկերացմամբ միայն կարող և այս քաղաքում ապագայում լինեն քաղաքացի նաեվ օտարազգիներ, ոչ թե հայ օտարազգիներ, այլ օտարազգիներ բառին բուն իմաստով»: Յարութ, «հայ օտարազգի» ո՞վ և, չլինի՞ Սոնիան և: Այսինքն օտարազգի և, որովհետեւ օտար քաղաքացիություն ունի՞, ազգություն = քաղաքացիություն: Լավ, ընդունենք, բայց էդ դեպքում ովքե՞ր են օտարազգիները՝ բառի բուն իմաստով: Ոնց որ թե ուզում եք ասել՝ ոչ հայերը: Բայց եթե ոչ հայն և բուն իմաստով օտարազգին, ուրեմն ազգություն (= օտարազգի) բառի բուն իմաստը քաղաքացիությունը չի, թե չէ Սոնիան էլ կլիներ բուն իմաստով օտարազգի:

Սոնիա ջան, Պատկանյանն ու Շիրազը ազգայնականության ավելցուկի վարկածը չեն ապացուցում, որովհետեւ շատ թեթեւ են կշռում՝ 1600 ամյա հայ գրականության ընդհանուր ֆոնին: Իսկ «Սփիւռքի մէջ կեդծ հայրենասիրության քարոզիչները» շատ ավելի խոսում են, որովհետեւ ցույց են տալիս քո առաջ քաշած վարկածի հոգեբանական արմատները, որ սփյուռքահայ իրականության մեջ են: Դու խոսում ես ազգայնականության վտանգից, որովհետեւ սփյուռքահայ գրականության մեջ էդ վտանգը կա ու իրողություն և, բայց Յայաստանի գրականության մեջ էսօր նման խնդիր չկա: Կռիվը՝ Շիրազի ու Կապուտիկյանի դեմ, դեռ՝ է՛, Յովհաննես Գրիգորյանի սերունդն և տվել՝ անցած դարի 60-ականներին, մանրամասն կռիվ և տվել ու հաղթել, շիրազ-պատկանյանական գիծը վաղուց արդեն Յայաստանի գրականության մեջ չի շարունակվում, պատկերացրու՝ հակապատկանյանական կզտնես (Արփին, օրինակ), պատկանյանական՝ ոչ: Էդ ինչ տարօրինակ վիճակ և, կասես դու, էդ հակապատկանյանականությունն օրո՞վ և սնվում: Ուր էր թե օղով սնվեր, հենց պատկանյանականությամբ էլ սնվում և: Ես որ ասում էի՝ գրականության մեջ պատկանյանականությունը հաղթահարվել և, դու մտածեցիր՝ գրականությունը Յայաստանի իրականության վրա էնքան հզոր ազդեցություն ունի, որ պատկանյանականությունը գրականությունից չքվելով, հայ իրականությունից էլ և չքվե՞լ: Ավաղ՝ հեջ էլ չի չքվել, դրա փոխարեն՝ էսօրվա հայ գրականությունն և Յայաստանի քաղաքացու գիտակցությունից համարյա լրիվ չքվել. գոյություն չունի: Ու գիտե՞ս պատճառը որն և: Պատճառը, կարճ եթե ձեռնակերպեմ, էն և, որ Յայաստանի գրականությունը, Յ.Գրիգորյանի սերնդից սկսած, գնում էր ճիշտ էն ճանապարհով, որ դուք եք հիմա առաջարկում որպես փրկություն՝ էսթետիզացիայի (գեղագիտականացման) ճանապարհով: Ու հասավ էսօրվա օրվան՝ երբ որ ազդեցություն չունի ոչ միայն երկրի զարգացումների, այլև հայաստանցու լեզվամտածողության վրա: Մի խոսքով՝ հայտնվել և սեւ խոռոչում (ականջդ կանչի, Նազարեթ):

Որ նամակս նորից գլորբալ չափեր չընդունի՝ էստեղ էլ ավարտեմ: Ու եթե վերջին նամակն և, դառնամ ողորմի տամ քննարկաշարին, որ վատը չէր:

Մարինե

Վիոլետ Գրիգորյան

Երկուշաբթի, 12:19, 26 մայիս, 2003

Պառնամ ողորմի տամ քննարկաշարին, որ ավարտվեց

Այ ժողովուրդ, գծվեցի՞ք, յաններդ լրիվ տարել ա, էդ խի՞ ու ո՞նց եք քննարկումը փակում, կարո՞ղ ա վրեն էլ կողպեք դնեք, իա ... Մեկը փակում ա, մեկը էլ ողորմի ա տալիս: Դուք ուզում եք խոսեք, խոսեք, չեք ուզում՝ մի խոսեք, բայց փակելս ո՞րն ա: Կարող ա մեկը մի ամիս հետո ա գրում, մարդիկ զբաղված են, էն էլ էսօր՝ ընտրությունների թեժ վախտ, համբերություն չունե՞ք, այ ավարաներ, այ զբաղվողներ...

Յուսով եմ, նամակս ձեր գրույցի լուրջ տոնայնության վրա չի ազդի: Մի երկու բան էլ ես ասեմ: Երեկ ընկերուհիս զանգել էր Փարիզից ու պատմում էր, թե ինչպես են շոֆեռներով Ֆրանսիան կաթվածահար արել: Ես կարծում եմ այդ գործադուլի ակտիվ «մասնակիցներից» է նաեւ ֆրանսիական գրականությունը՝ իր սերմանած հայացքներով, արժեքներով եւ այլն: Ցավոք, Յարութ ջան, ոչ ֆրանսիական գործադուլը կարող ենք ներմուծել, ոչ էլ՝ ֆրանսիական գրականությունը (նկատի չունեմ թարգմանությունը): Ստիպված ենք մեր գրականությունն ու մեր գործադուլը ստեղծելու: Մարինեն ուզում ա դա անել, դու ուզում ես միանա մրանցիմին, բայց իրանք քեզ չեն նկատում ու չեն ճանաչում, որովհետեւ նրանց իրենց կրկնությունը հետաքրքիր չի, իրանց ակտիվները քո բերած, մարդկության ընդհանուր դազանի մեջ զցած սեփական անկրկնելի համուժոտն ա գրգռելու:

Ստիպված եմ խոսքս կիսատ թողնել, ժողովուրդ, կողպեքը հանեք, այ խալիս, ջարդեք շղթաները, օն, անդր, առաջ ի տակ դալի...

Վիոլետտոտտա

Աննա Բարսեղյան

հինգշաբթի, 01:33, 29 մայիս, 2003

գրականություն եւ հարակից հարցեր

Իմ կարծիքով այս քննարկմանը կարելի է ներգրավվել մի քանի գրաքննադատների, գրականագետների: Ես համամիտ չեմ ընդհանրապես նիվիլիզացմանը, ռեզուկցիոնիզմին, կամ մի տեսակ գլօբալ գնահատականներին, կարծում եմ ազգային գրականությունը տարբեր է իր ենթատեքստով, ազգայնական գրականությունից. Ազգային գրականությունը բնորոշ է 18-19-րդ դարի իդեալօգիաներին, նկատելի է եվրոպական գրականության մեջ եվս. եվ կարելի է ասել, որ հակադրվում է կրոնականությանը, քանի որ լուսավորչական մտքի ազդեցությունն է կրուն-այս առումով հետաքրքիր է կարդալ Ֆուկոյից - լուսավորչական մտքի մասին”

Կներեք հայերեն նոր եմ գրում դեր վարժված չեմ ...

Բարեւ զեզ...

Աննա

Վահան Իշխանյան

կիրակի, 17:40, 1 հունիս, 2003

գրականություն եւ հարակից հարցեր

ո՞րն է ազգային գրականությունը: Եթե ազգային բառը հանենք, ու ասենք հայ գրականություն, ապա վիճելի է, որ հայ գրականությունը առաջացել է կրոնականությունից: Յայ գրականությունը մշտապես որել է իշխող մշակույթի ազդեցությամբ է ձեւավորվել. մինչ քրիստոնեությունը գերակշռել է հելլենիստական ազդեցությունը, միջնադարում բյուզանդական ու պարսկական ազդեցությունները (նաեւ կրոնական գրականություն մեջ): 19-րդ դարում համաձայն եմ, արդեն արեւմուտքի գաղափարական հոսանքների ազդեցությամբ է ձեւավորվում հայ գրականությունը (ու՞ր մնաց կրոնականությունը): տարբերությունը այն է, որ եթե արեւմուտքում ձեւավորվում էին ազգ-պետություններ, որոնց գաղափարական արժեքները արտահայտվում էին գրականության մեջ, ապա հայերը պետություն չունեին ու ձգտում էին պետություն ստեղծել (հայ մտավորականները) եւ գրականության մեջ որոշ չափով գերակշռում էին ազգային-ազատագրական գաղափարները, որոնք արեւմտյան գաղափարներից էին ծնված (ազգային-ազատագրական էլ արեւմուտքից էր գալիս: Եթե ազգային ազատագրական թեման որել մեկը բնորոշի ազգային գրականություն արտահայտությամբ, ապա դժվար թե կարողանա ապացուցել, որ այդ ազգային գրականությունը առաջացել է կրոնականությունից: օրինակ Նալբանդյանի գրած մեր հիմնը՝ իտալացի աղջկա

58

երգը, հտալական ազատագրական պայքարի ազդեցությամբ է գրված եւ ոչ թե կրոնականությունից է առաջացած): Միայն այդ գաղափարները հայերի մեջ (չեմ ասում հայաստան, որովհետեւ հայաստանը միայն տարածք էր) ուշացումով էին հասնում, քանի որ հաղորդակցությունը դանդաղ էր: բալզակը ու վերլեներ ֆրանսիայում, հիսուն տարի անց շիրվանզադեն ու տերյանը մեկը մոսկվայում մեկը բաքվում: ո՞ր հայ գրողն է կրոնականությունից առաջացել եւ ինչից է երեւում, որ ամբողջ հայ գրականությունը կրոնականությունից է առաջացել: հիմնավորման համար օրինակները չէին խանգարի:

վահան իշխանյան

Աննա Բարսեղյան

չորեքշաբթի, 12:29, 4 հունիս, 2003

գրականություն եւ հարակից հարցեր

Հարգելի վահան իշխանյան

ին նամակը սկսվում է “Իմ կարծիքով”-ից, վերը նշվածը կրոնականության մասին ես ընդգրկել եմ նամակումս դրան անդրադառնալու կարգով, այն գրականություն եւ հարակից հարցեր վերնագրով արդեն վաղուց կար ֆորումում, ես ուղղակի նոր եմ մտել ֆորում:

Աննա Բարսեղյան-Utopiana

վահան իշխանյան

հինգշաբթի, 09:51, 5 հունիս, 2003

գրականություն եւ հարակից հարց

հարգելի աննա, չէի հասկացել որ դու ցիտատ ես բերել, քանի որ խոսքդ անմիջապես ցիտատից հետո էր սկսվում: կրոնականության մասին գրել էին հարուստ ու սոնան մի ամիս առաջ: ցիտատը որ կարդացի, կարծեցի նույն տեսակետը եւս մեկն էլ է գրել: կներես:

քո տեսակետի հետ, որ «Ազգային գրականությունը բնորոշ է 18-19-րդ դարի իդեալօգիաներին, նկատելի է եվրոպական գրականության մեջ ելս» լիովին համամիտ եմ:

միայն մի առարկություն. «ռեդուկցիոնիզմ» տերմինը կարծում եմ շռայլություն է այս քննարկման սահմանների մեջ:

վահան իշխանյան

Գրաքննություն

վահան իշխանյան

երեքշաբթի, 17:50, 3 հունիս, 2003

գրաքննություն

կարեն դարսյանի «X կադր/վայրկյան» գիրքը (բաղկացած է վեպից եւ այլ տեքստերից) 2 գրախանութ հետ եմ տվել ու հրաժարվել եմ վաճառքի հանել ոճի, բառապաշարի եւ սեռական նկարագրությունների պատճառով (այդ մասին հոդվածս, որ հրապարակվել է «հայկական ժամանակում» եւ www.armenianow.com -ում տեղադրում եմ քննարկման մեջ):

առաջարկում եմ քննարկել գրաքննություն թեման:

վահան

Աննա Բարսեղյան

չորեքշաբթի, 15:42, 4 հունիս, 2003

գրաքննություն

վահան Մարտիրոսյանը ժամանակին հաղորդաշար ուներ իհարկե քաղաքական գործիչների հետ: հնարավոր չէ՞ ստեղծել մի նոր հաղորդաշար, որը կներկայացնի ամսական կամ ԲԻանսական թե գրական գործեր եվ թե արվեստի, հրավիրելով հեղինակներին, կամ փոքր ակնարկներով խոսել գործի, նրա նշանակության մասին եվ այլն.... կարծում

Եւ որ հեռուստացոյցը մեծ հեղինակություն է ամեն հայ ընտանիքում եւ դուրս եկող ինֆորմացիան կարող են ազդել տարւոնների սկզբում հարցադրման եւ այնուհետ հաղթահարման վրա.

Աննա Բարսեղյան

**Վիոլետ Գրիգորյան
շաբաթ, 23:08, 7 հունիս, 2003**

Արդեն նկատվում է, որ շուկայի շունչը հայ գրողին էլ է հասել: Գրքի գովազդից բացի ոմանք նաեւ տեղական մասշտաբի սկանդալիկներ ու արհեստական «դեֆիցիտ» էլ են սարքում, վաճառքի «ռեկորդային» ցուցանիշներ կռվացնում: Տեսնելով, որ համարձակությունը գիրքն օժտում է «որակի նշանով»՝ որոշ գրողներ սկսել են թափով սուր ճոճել, բայց... հատուկեմտ, անշառ բաների դեմ, օրինակ, կամ վաղուց մեռած-հառնած ու նույնիսկ համբարձված Դիտուս Քրիստոսի, կամ՝ հայ գրականության մասին անգամ չլսած, բանից բեխաբար միջազգային դիտորդների ու Բուշի դեմ: Անգամ նման ծամծմված թեմաների մեջ էլ մեր քաջնազարները խիստ զիջում են նույնիսկ երկու դարվա ողորմածիկ Լեո Տաքսիլին ու ժամանակակից Ջորջ Մայքլին (նկատի ունեն քլիփը): Սուր են ճոճում նաեւ նախկին (միշտ՝ նախկին) իշխանությունների դեմ: Առաջադեմ գրողները սուր են ճոճում նաեւ ռաբիզների, գեղցիների, հետամնացների դեմ: Սուր ճոճելիս, բնականաբար, օգտագործում են որոշակի բառապաշար, հատկապես, քֆուր-քյաֆար: Նման գրքեր այսօր կարելի է գտնել մեր գրախանութներում...

Դուրս է գալիս, որ միայն սեռական բառերի ու պատկերների պատճառով չէ, որ որոշ գրքեր չեն հավանում շատերը կամ նույնիսկ գրախանութները վաճառքից հանում են (օրինակ, Կարեն Ղարսյանին): Ավելի խորը պատճառը հայերենի հանդեպ արմատացած պահպանողական վերաբերմունքն է, վայ-վայ, ոսկեղենիկի խաթրին կպչող չլինի: Ոսկեղենիկով խոսելն էլ ավելորդ է, նրանով պիտի միայն աղոթել:

Համաձայն եմ Աննայի հետ, որ պետք է հեռուստատեսության պես հզոր ուժը օգտագործել: Բայց ես օգտակար եմ համարում ոչ միայն արվեստի գործերի կամ գրքերի մասին էլիտար հաղորդաշարը, այլ նաեւ էնպիսի հաղորդումներ, որոնք պարզ, հանրամատչելի, կյանքային ու կենցաղային օրինակներով ուսուցանեին մարդու ազատության անհրաժեշտությունը: Որ մարդիկ ընկալեն՝ իրենց չհավանած գիրքը պետք չէ անիծել, շարտել, կարող է ինչ-որ մեկն ուզում է կարդալ: Թող տասնհինգ հազար մարդ թունամյան ու Պուշկին կարդան, մի հոգի՝ Կարեն Ղարսյան: Ինչ-որ մի հարցում էլ կարող են իրենք հայտնվել փոքրամասնության մեջ, դուր կգա, որ իրենց էլ անիծեն: Տեսնու՞մ եք, ինչ պարզ շարադրեցի, եթե շաբաթվա մեջ երկու նման հաղորդումներ լինեն, որ պարզ, իրական օրինակների վրա ցույց տան ազատության օգտակարությունը, մեր հասարակությունն էլ կփոխվի:

Շատ երկար խոսեցի, դաժե Մարինեից անցա, կարճ եմ կապում՝ հրավիրելով մեր լրագրողների, հատկապես հեռուստալրագրողների ուշադրությունը:

Վիոլետ

**Վահան իշխանյան
երկուշաբթի, 16:38, 9 հունիս, 2003**

Ֆրանսիացի փիլիսոփա Ժակ դերիդան «կրքեր» էստեղծում գրում է. «չկա դեմոկրատիա առանց գրականության, չկա գրականություն առանց դեմոկրատիայի... եւ ամեն անգամ երբ որեւէ գրական ստեղծագործություն ենթարկվում է գրաքննության, դեմոկրատիային վտանգ է սպառնում»: (Ներքեւում դրել եմ էդ էստեի թարգմանությունը): Հայաստանում դեմոկրատիային տարբեր վտանգներ սպառնացել են ու քանդել: հիմա երկրի քաղաքական կառույցն էլ ոչ թե դեմոկրատական է, այլ՝ պատրանքային դեմոկրատական (ընտրությունների պատրանք, խոսքի ազատության պատրանք):

դեմոկրատիան քանդողներից մեկը գրաքննությունն է մամուլի նկատմամբ (Ա1+ հեռուստատեսության փակելը, մյուս հեռուստատեսությունները վերահսկողության տակ առնելը գրաքննության ձեւեր են): գրականության գրաքննության դեպքեր ես չեմ հիշում:

սակայն եթե գրականությունը չի ենթարկվում գրաքննության, սխալ կլինի եզրակացնել՝ ցենզուրա չկա, ուրեմն դեմոկրատիա կա: գրաքննության բացակայությունը այլ եզրակացություն է ենթադրում՝ եթե գրաքննություն չկա, ուրեմն գրականություն չկա: եւ իսկապես չկա:

հայաստանում գրականությունն էլ, դեմոկրատիան էլ չկան, երկուսն էլ պատրանքային են: մի տարբերությամբ՝

60

դեմոկրատիայի պատրանքը ընդդիմությունը ճղել է, իսկ գրականության պատրանքի շղարշը անվճար մնում է: վիճակը հակադրության մեջ է գցում դարսլանին ու մյուս գրողներին, որոնք «քֆուր-քյաֆարով» են գրում: Ես էլ կուտը վերցնում եմ ու թեման շարունակում (ի՞նչու կուտը. որովհետև ով ինչպես ուզում է, թող գրի, բայց որեւէ մեկը չորոշի՝ ինչ տպվի, ինչ չտպվի, ինչ վաճառվի, ինչ չվաճառվի):

2-րդ գրախանութում աշխատակիցը ինձ ասում է. «վահրամ սահակյանի վեպում էլ կան հայիոյանքներ: բայց իմաստ կա: դարսլանի գրքում իմաստ չկա»: ու որոշում է՝ «իմաստ ունեցողը» վաճառի, «չունեցողը» չվաճառի: սովետի ժամանակ արգելված էին ոչ միայն հակասովետական գրքերը: գրաքննությունը մերժում էր կամ նույնիսկ գրաքննության չէր հասնում ոչ միայն հակասովետական, այլև ոչ սովետական գրականությունը. դովլատովը, լիոնովը, սակալովը, վենեդիկտ երոֆեեեր եւ շատ ուրիշներ հակասովետական չէին, ինչպես սովետիցիներն էր, այլ ոչ սովետական, այսինքն, նրանց գրածները «իմաստ չունեին»:

գրաքննությունը գրականությունը մերժում է ոչ միայն եւ ոչ էնքան ոչ ցենզուրային բառապաշարի պատճառով: Էսօր տպվում է վաճառքի են հանվում գրքեր, որոնց մեջ հատուկեմտ, բայց կարելի է գտնել «վատ բառեր»: բայց էդ գրքերը «իմաստ ունեն», «հայկական են» (նախկինում՝ սովետական) վիճակի ասած՝ սուր են ճոճում բուշի դեմ ու միջազգային դիտորդների դեմ, նախկին իշխանությունների դեմ, ռաբիզների, գեղցիների, հետամնացների դեմ: այսինքն սուր են ճոճում չճոճելի, անվտանգի դեմ, բաներ, որ մեր հասարակությանը չեն առնչվում: սակայն նրանց դեմ «վատ բառերով» գրած տեքստերը նաեւ խիզախության պատրանք են ստեղծում, հետեւաբար՝ նաեւ գրականության, (կարող են սուր ճոճելուց բացի այլ օրինակներ բերել պատրանքային գրականության, բայց էս քննարկման մեջ չեն ուզում հակադրություններ շատ սրել): յուրաքանչյուր ոչ ցենզուրային արտահայտություն կամ բաց սեռական տեսարան շատերի համար անընդունելի կարող է լինել: բայց էդ դժգոհությունները սուր ճոճիզմի դեմ հեշտությամբ կտրվում են, քանի որ էդ գրողները հենարան ունեն, պսևդոնազատականությունը, որ հայ քաղքենիության մտածողությունն է՝ անվճար-ազատական: կարեն դարսլանը ականա պրովոկացիայի ենթարկեց գրաքննությունը: Եւ պարզվեց, որ գրականությունը հայաստանում գրաքննելի է: այդպես կրկին ականա պրովոկացիա արեց գրաքննություն լինել չլինելը նաեւ վիճակը 2001 թվին գրական թերթում: ու գրողների մի բազմություն տեռոր սկսեց նրա դեմ, նրանց բողոքները պրեզիդենտի սեղանին հասան: գրաքննություն՝ ահաբեկչության ճանապարհով: Եւ վիճակը եւ կարենը, կրկնում եմ, ականա արեցին պրովոկացիան, մտածված չէր: նրանք չգիտեին, թե ինչ հարձակում կլինի իրենց դեմ:

ու եթե կա հայաստանում գրականություն, ապա էն չափով, ինչ չափով գրաքննության է ենթարկվում, այսինքն, մի երկու գրախանութում չվաճառելու մակարդակին, այսինքն, համարյա չկա (կամ համարյա կա): գրականության պատրանքի շղարշը աննկատելի, փոքրիկ մի երկու անցք է տվել:

Ժակ դերիդայի «կրքեր» էստեից այս հատվածը թարգմանել եմ ռուսերենից, շատ չեն մշակել ու կարող են 1-2 անճշտություններ լինել, կարելորդ միտքն ա

.....

Հաճախ ինձ անհրաժեշտ է լինում պնդել, որ տարբերակվի գրականությունը թեթեւ ժանրի արձակից (բելետրիստիկա) կամ բանաստեղծությունից: Գրականությունը հանդիսանում է ժամանակակից հայտնագործություն, այն մտնում է պայմանագրերի եւ ինստիտուտների հիմնական մասի մեջ, որոնք իրենց ուժով ապահովում են նրա իրավունքը՝ ասել սկզբունքորեն ամեն ինչ: Գրականությունը, այսպիսով, իր ճակատագիրը կապում է որոշ ոչգրաքննելիության, դեմոկրատական ազատության տարածության հետ (տպագրության ազատություն, տեսակետի ազատություն եւ այլն): Զկա դեմոկրատիա առանց գրականության, չկա գրականություն առանց դեմոկրատիայի: Միշտ էլ հնարավոր է այնպիսի իրավիճակ, որի ժամանակ ոչ մեկի, ոչ մյուսի պահանջարկը չկա, եւ ամեն հասարակարգ հանգիստ յոլա է գնում առանց նրանց: Լիովին հնարավոր է չգիտել ոչ մեկը, ոչ մյուսը որպես բացարձակ բարիք եւ անկապտելի իրավունք: Բայց ոչ մի իրադրության մեջ նրանց հնարավոր չի բաժանել: Ոչ մի հետազոտություն ի վիճակի չէ դա անել: Եւ ամեն անգամ, երբ որեւէ գրական ստեղծագործություն ենթարկվում է գրաքննության, դեմոկրատիային վտանգ է սպառնում, – սրա հետ չի կարելի չհամաձայնել: Գրականության հնարավորությունները, հասարակության կողմից նրան տրված իրավունքը, նրա նկատմամբ տեռորից եւ կասկածանքից հրաժարվելը, – այս բոլորը ուղեկցվում է քաղաքական իմաստով ցանկացած հարց դնելու անսահմանափակ իրավունքով, դոգմատիզմի որեւէ արտահայտության չվստահելով, քննարկելով բոլոր նախապայմանային դատողությունները անկախ նրանից, վերաբերում են դրանք բարոյականությանը կամ պատասխանատվության քաղաքականությանը:

Բայց այդ թույլտվությունը՝ ասել ամեն ինչ եւ ամեն ինչի մասին, պարադոքսալ կերպով հեղինակի վրայից հանում է որեւէ մեկի նկատմամբ պատասխանատվությունը, նույնիսկ ինքն իր նկատմամբ, այն բանի համար, որ իր ստեղծագործության մեջ ասում են կամ անում հերոսները կամ գործող անձինք, այսինքն՝ այն բանի համար, որ հեղինակը թույլ է տվել իրեն գրել: Այդ «ծայները» խոսում են, թույլ են տալիս կամ ստիպում են այցելել նույնիսկ այն գրական ստեղծագործությունների մեջ, ուր չկան հերոսներ եւ գործող անձինք: Այդ ազատությունը՝ ասել ամեն ինչ եւ ամեն ինչի մասին («Սուբյեկտի» հիպերպատասխանատվության իմաստով, որ ուղեկցում է դեմոկրատիային), ընդունում է իրավունքը՝ միանշանակ չպատասխանել այնտեղ, որտեղ խոսք անգամ չի կարող լինել պատասխան տալու, պատասխանելու հնարավորության, կամ պատասխանելու պարտավորության մասին: Այդ չպատասխանը ունի առավել բնական (նախնական) եւ թաքնված բնույթ, քան հնարավորության եւ պարտավորության կատեգորիաները, քանի որ ներկայացնում է տարասեռային վերաբերմունք նրանց նկատմամբ: Այստեղ մենք գործ ունենք դեմոկրատիայի չափազանցված պայմանի հետ, որը թվում է հակասության մեջ է որոշակի պատմականորեն սահմանափակ այդ նույն՝ դեմոկրատիայի կոնցեպցիայի հետ, կոնցեպցիա, որ կապում է նրան սուբյեկտ հասկացության հետ՝ կանխատեսելի, հաշվարկելի, պոտենցիալ մեղադրյալ, պատասխանատու եւ պարտավոր պատասխանել եւ ասել ճշմարտությունը, պարտավոր վկայել օրենքի առաջ՝ համապատասխան երդում տալով («միայն ճշմարտությունը, ոչինչ բացի ճշմարտությունից»), պարտավոր բացահայտել գաղտնիքը, բացի մի քանի բացառությունների՝ սահմանված եւ նախատեսված օրենքով (խոստովանություն, բժշկի, հոգեվերլուծողի, փաստաբանի մասնագիտական գաղտնիք, պետական անվտանգության գաղտնիք կամ պետական գաղտնիք ընդհանրապես, արտադրական գաղտնիք կամ արտադրության գաղտնիք եւ այլն): Այս հակասությունը որոշում է նաեւ ապագա դեմոկրատիաների խնդիրները (մտածողության խնդիրները, նաեւ տեսության եւ գործնականի խնդիրները):

Վահան իշխանյան

**Աննա Բարսեղյան
երեքշաբթի, 02:07, 10 հունիս, 2003**

<Որ ասում են <ինքն իրա շուքից հուշտ է լինում> դա հայ էլիտային է վերաբերվում, որին հավանաբար ծանոթ է Ձ.Մազդիսը:
 և կարծես մտքում համարում է թե 68-ի սեքսուալ հեղափոխությանը մասնակից է եղել նաեւ իր ժորովուրդը, ինչպես որ առաջին ու երկրորդ համաշխարհայիններին, ու երբ հանկարծ այդ ժորովուրդը ցույց է տալիս իր իրական գիտակցությունը,, իհարկե էլիտան
 <հուշտ է լինում>

Աննա

**Վիոլետ Գրիգորյան
երեքշաբթի, 19:58, 10 հունիս, 2003**

Հարգելի Վահան եւ Աննա,
 անդրադառնում են երկուսիդ մամակին: Հարգելի Վահան, իմ մամակում ոչ մի կուտ էլ չկա, բայց եթե դու կուտ ես կերել՝ քո իմանալիքն է: Ես կուտ չեմ գցել, քանի որ առհասարակ չեմ վիճարկում որեւէ գրքի տպվել-չտպվելու հարցը: Չմայած կարծիք հայտնելու իրավունք ունեն, բայց նույնիսկ խոսքս կարծիք չէ որեւէ գրքի մասին, այլ գրական դաշտը բնութագրելու փորձ, որն անելու համար ստպված էի հենվել որոշ օրինակների վրա: Մնացած հարցերում համաձայն եմ քո եւ Դերիդայի հետ:
 Հիմա ուզում եմ խոսել մի այլ խնդրի մասին. Աննան գրում է.
 « Որ ասում են ինքն իրա շուքից հուշտ է լինում դա հայ էլիտային է վերաբերվում ... կարծես մտքում համարում է թե 68-ի սեքսուալ հեղափոխությանը մասնակից է եղել նաեւ իր ժորովուրդը, ինչպես որ առաջին ու երկրորդ համաշխարհայիններին, ու երբ հանկարծ այդ ժորովուրդը ցույց է տալիս իր իրական գիտակցությունը,, իհարկե էլիտան հուշտ է լինում »:
 Ենթադրում եմ Աննայի եզրակացությունը՝ որ հայ արվեստագետը բացարձակ գաղափար չունի, թե ինչ հասարակության մեջ է ապրում: Սակայն հաճախ ոչ թե հասարակությունն է ընդվզում արվեստագետի դեմ (հայ գրող-արվեստագետին թվում է, թե հասարակությունը ուշի-ուշով հետեւում է իր ստեղծագործական երկունքին ու

67

պրոդուկտին), այլ ճիշտ հակառակը՝ իր ասած էլիտան, գրական էլիտան: Ես համաձայն եմ Վահանի հետ, որ հայ արվեստագետը մեծ մասամբ քաղքենի է եւ պսեղոագատական: Իսկ մեր հասարակության որակն ու տեսակը հենց հայ արվեստագետ –մտավորականի աշխատանքի անպտղությունն են ապացուցում: Մի անգամ արդեն գրել եմ՝ ֆրանսիական շոֆերների էսօրվա գործադուլը, առհասարակ, ֆրանսիական հասարակության ազատամտությունը ֆրանսիական արվեստի եւ մշակույթի արդյունքն է:

Ես իհարկե չեմ կարծում, որ սեռական հեղափոխությունը միանգամից եւ մեկընդմիջտ փոխել է արեւմտյան մարդուն: Բազմաթիվ արեւմտյան կինոներում, էպիզոդիկ տեքստերում լսած կլինեք, թե ինչպես են ծաղրում հոմոսեքսուալիստին, հրաժարվում ամուսնանալ «ակտիվ» անցյալով կանանց հետ եւ այլն: Ամենուրեք կան տարբեր մտածողությամբ մարդիկ: Ուղղակի սեռական հեղափոխության շնորհիվ արեւմուտքում վերացել է հոմոսեքսուալիստին քրեական հողվածով հետապնդելու, ոչ կույս հարսնացուին հոր տուն ետ ուղարկելու պրակտիկան: Ընդամենը մի քանի տարի առաջ նկարված «Ֆիլադելֆիա» ֆիլմում Թոմ Չանքսը քյալլա էր տալիս իր մարմնավորած գոմիկ հերոսի իրավունքների համար, իսկ նրա փաստաբանին բարուն ծաղրում ու գոմիկ էին անվանում, ինչ է թե՛ գոմիկի աղվակատ է: Սեռական հեղափոխությունը ոչ թե հիմնովին հեղափոխել է մարդու մտածողությունը, ոչ թե հաղթել է հետադիմությանը, այլ հաղթել է իրավական իմաստով: Որ, ինչ խոսք, շատ կարելու է: Մեր հասարակության մեջ սեռական հեղափոխության եւ, առհասարակ, մարդու ազատության խնդիրները արվեստագետներին լրջորեն չեն հետաքրքրում, այդ հարցերով քչից-շատից զբաղվում են հասարակական մի երկու կազմակերպություն կամ մի քանի դեպուտատ՝ մասամբ պաշտոնի բերումով, մասամբ գրանթի սիրույն: Արեւմտյան ինտելեկտուալները եւ արվեստագետները հասարակությանը կրթում- դաստիարակում են, մերոնք կամ իրենք կրթել-դաստիարակվելու ենթակա են, կամ մախրնորում են եվրոպական կառույցներին ինտեգրվել... անձամբ: Մեր հասարակության արատները մեր մտավորականության արատներն են, կարելի է ասույթը հարմարեցնել. «Չայ արվեստագետը արժանի է հայ հասարակությանը»:

Վիոլետ

Աննա Բարսեղյան
երեքշաբթի, 22:18, 10 հունիս, 2003

Hamazain tchem vor Մեր հասարակության մեջ սեռական հեղափոխության եւ, առհասարակ, մարդու ազատության խնդիրները արվեստագետներին լրջորեն չեն հետաքրքրում, Arvestagetnere tchen dadarum pttvel aid temaneri churj, mi ban e pakasum, intchpes durs gal arvestagetneri shrjanakitz, hentz ais problemn el marmnavorum er naxkin namaks. Erb arvestagetnere tzutzahandesner ein anum hamenain deps grornere mi mase zbarvaz ein qaraqakan karieraiov.

Sirov
Anna

Վիոլետ Գրիգորյան
չորեքշաբթի, 02:32, 11 հունիս, 2003

Ես երեւի չեմ կարողացել մտքերս հստակ արտահայտել, էնպես,որ նույնիսկ թվացել է, թե ես գրողներին ու արվեստագետներին զատում եմ, ընդ որում, գրողներին՝ շահեկանորեն: Կրկնեմ ֆորումի նշանաբանը, որ Սոնիայի հորինածն է՝ բոլորն էլ նույն գագն են:

Էլիտայի մասին էլի ասեմ՝ առհասարակ համաձայն չեմ, թե հայ էլիտան գաղափար չունի, թե ինչ հասարակության մեջ է ապրում: Ես պուճուր երկրում, որ սաղ քիթ-քթի են ապրում, ուղղակի վարիանտ չկա տեղյակ չլինելու: Չետո սաղիս ընտանիքներում էլ էդ հասարակական ըմբռնումները մի քիչ ավել-պակաս արտահայտվում են, հո այլ մոլորակներից չենք եկել, որ խաբար չլինենք: Ոմանք ուղղակի ինքնահաստատվում են իրենց եւ հասարակության հակադրությունն ընդգծելով՝ ամբոխն ու հանճարը:

Էնպես որ՝ ես խոստովանում եմ – գոնե իմ ծնողները սեռական հեղափոխությանը չեն մասնակցել ու, պատկերացրեք, չեմ էլ ուզում նրանց տոգորել էդ հեղափոխականությամբ, որովհետեւ լավագույն ելքի դեպքում անգամ, որ, ասենք ինչ-որ հրաշքով, համոզվեն էդ լավ բան ա՝ պիտի գիտակցեն իրենց տանուլ տված, իզուր կորցրած կյանքը: Ես իմ գործը չեմ համարում հասարակության հետադիմական ըմբռնումները փոխելը, այլ էդ ըմբռնումներից ազատագրվածների հետ էդ մասին խոսելը: Ավելի պարզ ասեմ՝ ես չեմ ուզում իմ ծնողներին փոխել, ես ուզում եմ իմ

փոխվելը հասկանել, գիտակցել, վերլուծել:

Ես կարծում եմ, որ ամեն հեղափոխություն մարդուն ավելի երջանիկ դարձնելու հնարավորությունն է փնտրում. իմ ծնողներին սեռական հեղափոխությունը այլևս երջանիկ չի դարձնի: Բայց երեսպաշտությամբ իբրև թե հասարակական ըմբռնումները, այսինքն՝ մեր ծնողների բարոյական ըմբռնումները մեզնից պաշտպանող ու դրանով ինքնահաստատվող մտավորականների դեմ կռիվ տալ արժե: Արվեստագետի գործն էլ, էպատաժի մասով (կրկնում եմ՝ էպատաժի մասով), ուղղվելու է երեսպաշտ մտավորականությանը, քաղքենի ու քաղքենացման եզրին օրինաչափորեն ամեն պահ հայտնվելու վտանգին ենթակա էլիտային, ոչ թե խեղճ ժողովրդին:

Վիոլետ

Արտակ Ալեքսանյան

Երեքշաբթի, 23:30, 10 հունիս, 2003

գրել հակիրճ

Ես հասկանում եմ, որ սա գրական կամ գրականագիրական քննարկում է, բայց «գրվում է» չափազանց երկար, այնքան երկար, որ հոգնում ես քեզ ուղղված պատասխանը կարդալուց: Առաջարկում եմ ընդունել մի ձեռագրի բոլորի համար՝ մեկ պարբերություն, միչեւ 10 նախադասություն / պարզ համառոտ / կամ մի այլ: Ինքներդ որոշեք: Մյուս թեմաներին կմիանամ ավելի ուշ:

Արտակ

Մարինե Պետրոսյան

չորեքշաբթի, 13:27, 11 հունիս, 2003

Յեղափոխության մասին

ԴԵՄՈՎՐԱՏՍՎԱԼ ՁԳՈՒՇԱՑՈՒՄ՝ Էս իմ նամակը երկար ա ու պարզ համառոտ չի գրած, եթե պարզհամառոտասեր եք, իզուր չսկսեք կարդալ, որ չհոգնեք:

Համաձայն չեմ քեզ հետ, Վահան, գրաքննությունը կապ չունի, հեղափոխման կարիք ունեն՝ հասարակական ըմբռնումները: Վահանը դեմոկրատիայից ա խոսում ու Ա1+ ի փակման հետ զուգահեռներ անցկացնում, դու էլ, Վիոլետ, գրական «էլիտայի» դեմ քո ջղայնությունն ես պարպում, ու երկուսդ էլ խճճում եք հարցը: Էն մտավորականը, որի դեմ դու եղքան զայրացած ես, պարզապես պահպանողական մտավորականն ա, ինքը գտնում ա, որ հայ ժողովրդի մտածելակերպը («ազգային ավանդույթները») փոխել պետք չի, հակառակը՝ պաշտպանել ա պետք տարբեր ուսնձգություններից, այդ թվում՝ քեզանից, որովհետեւ դու, Վիոլետ ջան, հեղափոխական մտավորականն ես: Ու եթե ինքը քո դեմ ա պայքարում, հեչ պարտադիր չի, որ դու էլ քո էներգիան իրա դեմ վատնես: Դու ավելի լավ ա ժողովրդին հեղափոխիր: Հանկարծ չասես՝ ժողովուրդը առանց էդ էլ հեղափոխական ա: Ժողովուրդը քաղաքականապես հեղափոխական ա, բայց մտավոր առումով հեղափոխված չի: Իսկ առանց մտավոր հեղափոխության՝ քաղաքական հեղափոխությունը Հայաստանում մի անգամ արդեն ձախողվել ա ու հա ձախողվելու ա: Էդ մտավոր հեղափոխությունն էլ դու ես անելու (մի երկու օգնող կգտնվի): Բայց դու Վահանին մի լսի, ու ամբողջը հույսդ դեմոկրատիայի վրա մի դիր, թե չէ քեզ կարող ա, Սոկրատի նման, դեմոկրատական ճանապարհով մի բաժակ թույն տան: Ես կատակ եմ անում, չվախենաս, ուզում եմ ասեմ՝ որ հեղափոխությունը կարողանաս իրագործել, խնդիրը հստակ ձեռակերպի ու խնդրի դժվարությունը նախորոք պատկերացրու. դու հո գիտե՞ս, որ ժողովուրդն առայժմ քո կողմը չի:

Մարինե

Վահան իշխանյան

հինգշաբթի, 14:12, 12 հունիս, 2003

մտավորական եւ էլիտա

Կարելու է դառնում, որ քննարկման մասնակիցների համար տերմիններն ու հասկացությունները նմանատիպ իմաստ ունենան: սկզբի համար 2 բառ հասկանանք՝ էլիտա եւ մտավորական: Վիոլետը գրում է «Արեւմտյան ինտելեկտուալները եւ արվեստագետները հասարակությանը կրթում- դաստիարակում են, մերոնք կամ իրենք կրթվել- դաստիարակվելու ենթակա են, կամ նախընտրում են եվրոպական կառույցներին ինտեգրվել... անձամբ»: կարծում եմ

64

կրթության հարցերով պիտի զբաղվի գիտության եւ կրթության նախարարությունը, որ համաձայն են, շատ վատ է եղ գործը անում: Իսկ մտավորականը ամեն մեկը իր բնագավառում պիտի փորձի բացահայտել անհայտը, երեւոյթները, օրինաչափությունները եւ այլն, որը կարող է մեկ ուրիշի համար նույնիսկ հակադաստիարակչական լինել, օրինակ կլոնավորումը (մեկ այլ տեսակետ էլ կա, որ մտավորական է ցանկացած մարդ, որը ֆիզիկական աշխատանքով չի զբաղվում: Էս տեսակետի հետ էլ են համաձայն): Ինչքան հայ մտավորականները զբաղվեն ազգ կրթելով էնքան քաքի համը դուս կգա (հետո էլ զբաղվում են ազգ ղեկավարելով, ու քաքը ջրի էրեսից էլ չի հեռանում): ուրիշ բան, եթե մտավորականը հրապարակայնորեն ներկայացնի հասարակական խնդիրների վերաբերյալ իր տեսակետները, որի արդյունքով որեւէ մեկը կկրթվի թե չի կրթվի, այլ հարց է: կրթությունն էլ ամեն մեկը մի կերպ է պատկերացնում՝ դաշնակի համար կրթված մարդը դաշնակն է, որ բյուրոյի հանձնարարությամբ առանց ձեռքը դողալու կսպանի ցանկացած մարդու, ու կկեղծի ընտրությունները մեկ ուրիշի համար՝ օրինակ հայտնի մտավորական հենրիկ հովհաննիսյանի համար ռոբերտ քոչարյանը, որին ըստ նրա ավելի կազգեր ամն պրեզիդենտ լինելը:

հիմա էլիտան. անման ասում է «...և կարծես մտքում համարում է թէ 68-ի սեքսուալ հեղափոխությանը մասնակից է եղել նաեւ իր ժորովորդը, ինչպես որ առաջին ու երկրորդ համաշխարհայինների, ու երբ հանկարծ այդ ժորովորդը ցույց է տալիս իր իրական գիտակցությունը,, իհարկե էլիտան «հուշտ է լինում»: անման էլիտա է համարում ինչքան հասկանում են, արեւմտյան ազատական գաղափարներն ընդունող հայ արվեստագետներին: մեկ ուրիշը ազգի էլիտա է համարում դարաբաղյան պատերազմում զոհվածներին, էլիտայի մեջ տեսնում է զոհաբերվելու կարողությունը: լսել են այսպիսի արտահայտություն «ազգի էլիտան առաջինն է դուրս գալիս ամենավտանգավոր գիծ»: հայերեն էլիտա բառը թարգմանում են ընտրախափ: էլիտա գաղափարը շատերին է զայթակրում եւ շատերն են ուզում էլիտայի մեջ լինել՝ լինել ընտրված: Ժամանակին հաճախ են լսել «ուզում են մի էլիտար ժուռնալ տպել», տպում են ու դառնում էլիտա: արեւմտյան արժեքներ են ընդունում հետը պերֆորմանս անում ու դառնում էլիտա: են ուզում են մեջ բերել փիլիսոփա էրիկ աթայանի խոսքը, որ կարծում են ճշգրիտ է բնութագրում էլիտան «էլիտան, երբ գիտակցում է իր էլիտա լինելը, դադարում է լինել էլիտա»:

վիոլետն ու անման էլիտա ու մտավորական հասկացությունները նույնացնում են եւ էլիտային ու մտավորականությանը տալիս առանձնահատուկ շնորհներ՝ կրթելու, անդունդ հեռացնելու եւ այլն: մյուս մահկանացուները քաշվան:

էդ շնորհները վաղուց են տրվում հայաստանում, որի ձեռն էլ քաքն ենք ընկել. որեւէ մեկը դառնում է մտավորական, մտնում է էլիտայի մեջ, ունենում կապիտալ՝ շնորհ (էլի հենրիկ հովհաննիսյանից՝ մտավորականը մտքի սեփականություն ունեցողն է) եւ էդ կապիտալով, էդ սեփականությամբ իշխանությունների հետ բազար է անում, կապիտալը ծախսում է իշխանությանը սատարելու վրա, տեղը ստանում բյուջեից իր ծրագրերի ֆինանսավորում, բնակարան, տարածք՝ գազոնի վրա կաֆեի, խանութի կամ գալերեայի տարածք, զավակների համար անհետապնդելի բիզնես եւ այլն: մտավորականների մյուս մասն էլ, ով չի խուրդում իրեն իշխանության համար, կապիտալը ծախսում է գրանտներ ստանալու վրա՝ նախկին կոմսոմոլի պրոպագանդիստը դառնում է խոսքի ազատության քարոզիչ ու 5 տարում մի միլիոն դոլար ջեբումդ, ինչ տարբերություն, թե քարոզածդ ինչ է, կարելորդ փող տան: էնպես որ մտավորական լինելը ու էլիտայի մեջ մտնելը շահավետ բիզնես է:

վահան իշխանյան

Աննա Բարսեղյան
հինգշաբթի, 16:35, 12 հունիս, 2003
մտավորական եւ էլիտա

es elita i nkati unei ais «էլիտան, երբ գիտակցում է իր էլիտա լինելը, դադարում է լինել էլիտա»: Hakarak depqum kasei avangard.

Anna

վահան իշխանյան
ուրբաթ, 23:55, 13 հունիս, 2003
պատասխան Մարինեին

մենք գրաքննությունը տարբեր կերպ ենք հասկանում: քեզ համար գրաքննություն է, երբ պետական ինչ-որ մարմին որոշում է որ գիրքը տպվի, որը չտպվի, կամ տպվելուց հետո որը ծախվի, որը ոչ: պետական գրաքննությունը

գրաքննության ամենաբացահայտ եղանակներից է: գրաքննության սահմանները ավելի լայն են վերցնում. երբ հեղինակը հավածվում է գրած տողի համար ու պաշտպանություն չի գտնում, ինձ համար գրաքննություն է՝ հասարակական գրաքննություն, երբ գրախանութի վարիչը գիրքը վաճառքի չի հանում, քանի որ իր ճաշակով չի, ես գրաքննություն եմ համարում՝ լոկալ՝ գրախանութային մակարդակի, երբ հաճախորդները բողոքում են որեւէ գրքի դեմ ու էդ բողոքի հետեւանքով գիրքը հանվում է վաճառքից, էլի գրաքննություն է ինձ համար: ջոկի՞ր: գրաքննություն է, մանավանդ, երբ ընթերցողների բողոքից, գրողների սադրանքներից ու «մատնություններից» պաշտպանված չի հեղինակը: գուրգեն մահարու այրվող այգեստանները տպվեց, չէ՞, 66 թվին, ոչ ոք չարգելեց, չէ՞, գլավլիտով անցել էր, չէ՞, բայց էդ խեղճ մարդուն էնքան հալածեցին, որ ինքը գիրքը փոխեց, հարկադրված գրաքննության ենթարկեց (մահարու ձեռքով գրաքննություն արեց հասարակությունը, ավելի որոշակի, մասնավորապես գրողները), հարմարեցրեց հասարակության ճաշակին ու մեռավ: էլ գրաքննությունը պոզով-պոչով ա լինում: (վիոլետը նույնը արեց ավելի փոքր մասշտաբում՝ մի նաիրի դառնամ ... -ը փոխեց, դարձրեց՝ մի տեռորիստ դառնամ ես էլ...): էսօր գրողների միության քարտուղար հովիկ հովեյանը կամ բանաստեղծ արմեն մարտիրոսյանը մի քիչ ավելի հաբեզեն նույնը կրեթեն վիոլետի ու կարենի գլխին: ու բացառված չի, որ հաբեզեն: ու էդ հաբեզելու վտանգը, արդեն եղած ահաբեկչությունը, ու գլխին կախվելիքը, երբ մարդ զգում է, որ պաշտպանված չի, երբ ազատ մտածում է ու գրում, նշանակում է դեմոկրատիա չկա: քո պատկերացումները դեմոկրատիայի մասին սահմանափակ են, երեւի միայն համարում ես դեմոկրատիա ընտրելու ու ընտրվելու ազատությունը: մտքորու մեջը փոքրամասնության իրավունքը, մինչեւ առանձին անհատի, մեռակ, խմբի մեջ չմտնող, որն իրավունք ունի ազատ մտածել եւ ազատորեն ստեղծագործել, մասնավորապես գրական տեքստեր գրել ու քո դեմոկրատիան մի քիչ ավելի կամբողջանա: եթե մեկին անխոչընդոտ ահաբեկում են գրած տողի համար, մի ուրիշն էլ կվախենա «անհանդուրժելին» մտքով անցկացնելը, միտքը կապանքներից ազատելուց: իսկ երբ մարդիկ վախենում են մտածել, ընդ որում այդպիսիները շատ են հայաստանում (օրինակ, երբ հայ բանաստեղծները սեռական ձգտումները թաքցնում են աստղազարդ երկնքի նկարագրություններով, իսկ ընտանիք պահելու պրոբլեմը խաչքարների նախշերով, ազատ մտածելու վախից է), ուրեմն երկիրդ դեմոկրատական չի: մտքով անցկացնել՝ ահա թե ինչ է տալիս դեմոկրատիան: գրականությանը, ահա այն միակ տեղին դեմոկրատական երկրում, ուր կարող ես ցփնել մտքով անցկացրածդ (այս թեմայով տեղադրել եմ մեջքերում դերիդայից): մտքով անցկացրածը գրականության մեջ լցնելու ազատությունը հնարավորություն է տալիս մարդկանց, ոչ գրողներին նույնպես, մտքով անցկացնել անանցկացնելին, ու էդ ազատության արդյունքում արեւմուտքում, հատկապես ամերիկայում, սրըթաց զարգացան նոր տեխնոլոգիաները: մարդիկ մտքներով անցկացրին, պատկերացրեցին այլ իրականություններ ու ստեղծեցին, ինչպես վերտուալ իրականությունը: մարդու մտքով անցկացնելիքը, երեւակայությունը անսահման են, ու իրագործման հնարավորություններն էլ անսահման, միայն անհրաժեշտ է ազատություն:

հայաստանում չկա մտքով անցկացնելու ու էդ անցկացրածը գրականություն դարձնելու ազատությունը, մարդկանց ուղեղները բանտված են տաբուներով, վախով, գրթուզիքիլով: դրա համար էլ հայաստանը բանտ է: ուղեղների ու մտքի բանտ: ի՞նչ է մնում անել գրողին. կամ(1.) պիտի մտքիդ ազատություն չտաս, մտքովդ չանցկացնես, կամ(2.) մտքով անցկացնես, բայց չգրես, կամ (3.) մտքով անցկացնես գրես, բայց չտպես, կամ (4ա.) մտքով անցկացնես տպես ու հալածանքի տակ ընկճվես ու վախենաս կամ(4բ) պայքարես, կամ(5.) գնաս հայաստանից ու ինչ ուզում ես մտքով անցկացնես, ինչ ուզում ես գրես, ինչ ուզում ես տպես: ամենաբնականը երկրից գնալն է. ինչ իմաստ ունի պայքարել ազատության համար, եթե այն կա մեկ այլ երկրում: արեւմուտքում մարդիկ պայքարել են ազատության համար, շատերը կյանք են տվել, քանի որ փախչելու տեղ չեն ունեցել: հիմա կան շատ փախչելու տեղեր, գրե տակ վճարող դիշտ չելօվել:

Բայց բացի հալածողներից ու հալածվողներից միշտ կա նաեւ մի երրորդ կողմ, որ կասի՝ ոչ մի ցենզուրա էլ չկա, պահպանողականների ու հեղափոխականների կռիվ է:

Վահան Իշխանյան

Մարինե Պետրոսյան
շաբաթ, 17:38, 14 հունիս, 2003
Երրորդ կողմի դիտարկումներ

Գրաքննության քո ասած լայն տարբերակը որ վերցնում ենք, Վահան, էդ երեւոյթը, որ դու գրաքննություն ես անվանում, գալիս հանգում ա հենց էն հասարակական ըմբռնումներին, որոնց փոփոխելու անհրաժեշտության մասին ես խոսում էի: Ես դեմոկրատիա ասելով բոլորովին էլ միայն ազատորեն ընտրել-ընտրվելը չեմ հասկանում (թե

66

որտեղից հնարեցիր՝ էդ էլ դու գիտես), այլ ամենից առաջ՝ որ որոշումներ ընդունելիս որոշիչ ա լինում մեծամասնության կարծիքը: Քանի դեռ Հայաստանում հասարակական ըմբռումները էն են, ինչ որ են, եթե, օրինակի համար, իսկապես ազատ հանրաքվեով որոշվի, ասենք, գրաքննություն մտցնելու հարցը, մեծամասնությունը, ինձ թվում ա, կարող ա միանգամայն ազատորեն քվեարկել բարոյական գրաքննության օգտին (մի բաժակ թույնի մասին կատակս սրան էր վերաբերում): Իսկ հասարակական ըմբռումները փոխելու համար նախ պետք ա դրանք հասկանալ, հասկանալու համար էլ՝ երեւոյթները բնորոշելիս խուսափել զգացմունքայնությունից: Իմ գտած բնորոշումը պահպանողականն էր, որ ես հակադրում էի հեղափոխականին: Դու իմ դիրքորոշումը համարում ես երրորդ կողմի դիրքորոշում: Լավ՝ թող լինեն երրորդ կողմ, ես, որպես երրորդ կողմ, հիմնական կողմերից մեկին բանալի էի առաջարկում: Ինչու հանկարծ մտքովս անցավ առաջարկել: Որովհետեւ Վիլիսոնի մախորդ բազմաթիվ նամակներում էդ միտքը՝ բանալու անհրաժեշտության մասին, հստակ տեսել էի: Այնինչ դու, քո զգացմունքային մոտեցմամբ, բախումը փաստորեն հանգեցնում ես հալածող-հալածյալ հակադրության: Գտածդ լուծումն էլ երկրից գնալն ա: Բայց էս մի հարցում էլ հաղթած դեմոկրատիայի եւ իրազործված ազատության հանդեպ մանկական հավատդ կարող ա զլխիդ չար խաղ խաղալ. լավ հիշի՝ քեզ էնքան հարազատ Բուկովսկու համար էլ Ամերիկան էր բանտ:

Մարինե

Վահան իշխանյան
կիրակի, 09:13, 15 հունիս, 2003
Երրորդ կողմի դիտարկումներ

մարինե, որ ասում էի դեմոկրատիայի մասին պատկերացումներդ սահմանափակ են, կարծում էի տասնիններորդ դարի սահմանների մեջ են, քարը տրաքի քսաներորդի առաջին կեսում լռվել են: պարզվեց սխալվել են, 2500 տարի առաջվա աթենքի դեմոկրատիայի սահմաններից պատկերացումներդ մի չոթ չեն անցել: սուկրատի հետ մեկ էլ ստրուկներին հիշելի, որ փոքրամասնություն լինեին թե մեծամասնություն որոշումներ չէին կարող ընդունել, որովհետեւ նրանց մարդ չէին համարվում:

խնդիր տամ զբաղվիր, ու էներգիադ ծախսիր. մեծամասնության որոշումներով են ստեղծվել չինաստանը, իրանը, սիրիան, այսինքն ըստ քեզ սրանք դեմոկրատական պետություններ են: բանաձեւը եթե ճիշտ լուծես կմոտենաս 21-րդ դար, սխալ՝ 2500-ից էլ հետ կգնաս, կհասնես 5-րդ հազարամյակ ու ականատես կլինես, թե ինչպես են հայերը առաջացել եւ կսկսես ավելի խորը հասկանալ պահպանողականության պատճառները: տենց հեշտ կլինի փոխել հասարակական ըմբռումները:

վահան

Մարինե Պետրոսյան
կիրակի, 11:24, 15 հունիս, 2003
աթոռները մի ջարդիր

Վահան, պատկերացրու դու շատ մնան ես Կամարի Տոնոյանին, եթե չես ճանաչում՝ ասեմ որ գրող ա՝ սոցռեալիզմի անկեղծ ջատագով, ես իրա Գրական թերթում տպված մի հոդվածին պատասխանել էի, միության միջանցքում ինձ տեսավ՝ սկսեց մարքսիզմ լենինիզմից հարցաքննել: Խնդալուն էն էր, որ իրա հարցերի պատասխանները ես իհարկե գիտեի, բայց մարդը էնքան զայրացած էր ու ձեռքերը էնքան անկեղծ էին դողում, որ բան ասելն իմաստ չուներ:

Մարինե

Աննա Բարսեղյան
կիրակի, 14:15, 15 հունիս, 2003
Երրորդ կողմի դիտարկումներ

<մեջբերում Վահանից>—մտքով անցկացրածը գրականության մեջ լցնելու ազատությունը հնարավորություն է տալիս մարդկանց, ոչ գրողներին նույնպես մտքով անցկացնել անանցկացնելին, ու էդ ազատության արդյունքում արեւմուտքում, հատկապես ամերիկայում, սրըթաց զարգացան նոր տեխնոլոգիաները: մարդիկ մտքներով անցկացրին, պատկերացրեցին այլ իրականություններ ու ստեղծեցին, ինչպես վերտուալ իրականությունը:

Վահան այդ վիրտուալ իրականությունը հեշ էլ մարդկանց մտքով անցածը չէր, էդպես անմեղ, եթե չլիներ ամերիկյան ռազմավարական իդեոլոգիան, ապա ընդհանրապես այսպես կոչված նոր տեխնոլոգիաները չէին առաջանա. ես քնություն եմ հանձնել Advanced Virtual Reality Systems and TelePresence-ից, համել!

Իսկ քո ասած դեմոկրատիան այն կլիներ որ երկրի բյուրջետը ավելի շատ օգտագործվեր մշակույթի եվ ոչ ռազմամթերքի արտադրության եվ հետո ցուցադրության վրա՝ պատերազմի ձևով.

Աննա

Վահան իշխանյան
Երկուշաբթի, 09:38, 16 հունիս, 2003
սեքս գրականություն վիրտուալ

աննա, համաձայն կլինես, որ ռազմական իդիալոգիան երկնքից չի իջել, մարդն է հորինել: վիրտուալ իրականություն հասկացությունն էլ մարդն է հորինել, ոչ զինվորական, գիտնականը (թեեւ դա էական չի) հենց ամերիկայում, հենց քո հիշած սեքսուալ հեղափոխության ժամանակներում 60ից 70 թվերին, երբ գրականությունը վերջնականապես ազատագրվում էր տարբեր արգելքներից՝ դատերից, գոթի վաճառքի դժվարություններից եւ այլն:

Իսկ «քո դեմոկրատիան», որ ասում ես, իմ դեմոկրատիան ո՞ր երկրի բյուջեն պիտի մշակույթի վրա ծախսեր: ես նկատի եմ ունեցել արեւմտյան դեմոկրատական համակարգերը, ներառյալ եւ հատկապես ամերիկան: դու նկատի ունես, որ ամերիկյան մշակույթի վրա՞ ծախսի բյուջեն եւ ոչ թե ռազմարդյունաբերության, չի ծախսու՞մ մշակույթի վրա: ճիշտն ասած, կարծում եմ, հարցը, թե ամերիկյան իր բյուջեից ինչքան է ծախսում մշակույթի վրա եւ ինչքանը ռազմական արդյունաբերության, չի առնչվում դեմոկրատական ազատությունների ու գրականության մասին գրածիս: իհարկե, գիտեմ, որ հակազլոբալիստ ու հակաամերիկյան լինելը հիմա մոդայիկ է: ասեմ, որ ես համակրում եմ հակազլոբալիստական շարժումները: շատ հետարքիթի թեմա է զլոբալիզացիան, որ առանձին քննարկման նյութ է: առանձին թեմա է նաեւ մշակույթին բյուջեից գումարներ հատկացնելու խնդիրը, որը տարբեր երկրներում՝ հայաստանում, ամերիկայում, եվրոպայում, տարբեր հարցեր է լուծում: կարծում եմ սա նույնպես առանձին քննարկման թեմա է: հույս ունեմ, որ զլոբալիզացիային եւ պետության մշակույթի նկատմամբ քաղաքականությանը առանձին քննարկաշարով կանդրադառնանք:

Վահան

Աննա Բարսեղյան
Երկուշաբթի, 12:05, 16 հունիս, 2003
Երկրորդ սեքս- գրականություն վիրտուալ

Վահան! կարծում եմ որ շատ գիտնականներ կան որ շատ լավ բաներ են մտքներով անցկացնում, բայց ամեն գիտական նախագիծ չէ որ ֆինանսավորվում է, սա է իմ ասածը, որ գիտության հեգեմոնիկ դերը շատ կոնկրետ է. Ամերիկայում մշակույթային բյուջեն պետության բյուջեյի հետ կապ չունի, այն հիմնականում մեծ մեսենատների վրա է, ի տարբերություն եվրոպայի.

Ես պարզապես չեմ համարում դեմոկրատական, որ մի երկրի ռազմական տարեկան բյուջեն եսպես սիմվոլիկորեն կազմում է մի քանի տասնյակ երկրների տարեկան բյուջեների գումարը.

ու որ դա մեկը մյուսի հետ կապված պրոբլեմ է, մամանավանդ հակազլոբալիստների պնդումով. ես չեմ կարծում որ հակաամերիկյան եմ, սակայն չեմ կարծում նաեւ որ եթե հավանում եմ, ամերիկյան արվեստը ուրեմն պետք է ամեն ինչ աչքափակ ընդունում.

չնոռանամ ասել որ անցիալ տարի գլոբալիզացիա եվ մշակույթ խորագրով, կոնֆերանս-քննարկում էինք կազմակերպել, երեվանում, խոսեցին նաեւ կրեոլ մշակույթի մասին, կարող ես տեքստեր նայել Ուտոպիական հանդիպումներ 1, http://www.utopiana.am/rencontres02/grp_rencontres02.htm

այս սեպտեմբերին էլ կլինի Ուտոպիական հանդիպումներ 2, մարմինը եվ նրա պահանջները թեմայով, զուգահեռ մարմին եվ միջավայր նախագծին. եվ հետո ինչու ես բարկանում գրուցում եմք չէ.

Աննա

68

Վահան իշխանյան

Երկուշաբթի, 16:38, 16 հունիս, 2003

Երկրորդ սեքս- գրականություն վիրտուալ

չեմ բարկանում, հակառակը, ինձ թվաց թե դու ես մի քիչ բարկացել, որ տեքստիս մեջ ամերիկայի անունն ես կարդացել: ձեր ուտոպիական հանդիպումների վերջին օրը եղել եմ, պատահական: ջալոյանն էր խոսում, մեկ էլ լավ ռոմ էին բաժանում: կարծեմ ռոմը մի քիչ հասանելիքից շատ խմեցի՝ մեջը քամած կանաչ լիմոն: էդ օրը հիշում եմ, լավ ժամանակ անցկացրի:

սայթը թեթև նայեցի, կնայեմ էլի: իսկական քննարկման թեմա է՝ 1-ին ուտոպիական հանդիպումներ: կարծում եմ վատ չէր լինի առաջարկեիր որպես նոր քննարկում: մանավանդ էնտեղ տես աշոտ մանուշարյանի խոսքը:

վահան

«ԲՆԱԳԻՐ հանդեսը որպես փորձարարության տեղ» քննարկաչարի չարունակությունը

(սկիզբը՝ նախորդ համարում)

Հարութ Սիմոնյան

Երկուշաբթի, 06:16, 21 ապրիլ, 2003

վթարային ակնկոսություններ

կարծում եմ որ միակ ինֆանտիլը ես եմ ըստեղ, քանի որ բոլորդ վթարային վիճակում էք, իսկ ես փորձում եմ անդրադառնալ Հրաչի վերջին տեքստին եւ շարունակել մեր քննարկումները, չնայած չգտայ իր գրածը որի հիման վրայ շարունակելի...

մի խօսք ինֆանտիլի մասին, չնայած որ փակել էիք ես թեման:

կարծում եմ որ շատ ավելի լավ ա որ «միջին» սերունդը ինֆանտիլ լինի կամ կրի այդ պիտակը, քանի որ վախենում եմ 90ականների սերունդը, ի հարկե ոչ բոլորը, մնա էմբեցիլ եւ չհասնի նոյնիսկ իր հասունության ֆազային...

ինչքան յիշում եմ առաջարկված էր խօսել փորձարարությունից :

ես համամիտ եմ Հրաչի հետ որ փորձարարությունը կապված է դեկոնստրուկցիայի հետ, բայց համաձայն չեմ որ հեղինակը ինքը կարող ա դեկոնստրուկցիայի ենթարկել իր իսկ գործը, դա ավելի շատ նման ա ինտերպրետացիայի քան դեկոնստրուկցիայի, ինչպես հոգեբանը չի կարող իրեն մեկնաբանել ու դիմում ա ուրիշ հոգեբանի: Ես կարծում եմ որ փորձարարը դեկոնստրուկցիայի ա ենթարկում ոչ թե նախապես արած իրա գործը, այլ ամբողջ գրականությունը՝ արժեքազրկելով գրականության հաստատվածը եւ արժեվորելով չյայտնվածը գրականության մեջ, քանդելով ստանտարտները եւ մի գուցե դուրս գալով գրականության սահմաններից, ինչպես որ ժողով կոսուտը փիլիսոփայությունը հանեց փիլիսոփայության դաշտից եւ տեղադրեց կերպարվեստի մեջ, եւ կերպարվեստը ի շնորհիվ իրան չենք հասկանում միայն կտավ եւ յուղաներկ: Ինչպես ռեբեկա հորնը Պոեզիան հանեց թղթի վրայից ու տեղադրեց ցուցասրահի պատին, ինչպես քեյճի էքսպերիմենտը երաժշտութեան մեջ ու Մերց Քրոնիկսիենմիներ բալետի մեջ, որի շնորհիվ գոյություն ունի ժամանակակից պար, էլ խօսքը չի գնում այլորիալիստների էքսպերիմենտի մասին, որոնք արվեստի տարբեր ասպարեզները համատեղեցին իրար:

Եւ վերջապես փորձարարությունը սկսնակների խաղ չի, որ հետո մեծանան ու «իսկական» «գրականության» հետ գործ ունենան, այլ նա մտածողություն ա, որ կամ կա կամ չկա:

Հրաչ համաձայն չե՞ս հետս?

հարութ Սիմոնյան

Հրաչ Բայադյան

Երեքշաբթի, 21:01, 22 ապրիլ, 2003

վթարային ակնկոսություններ

Պետք է ներողություն խնդրեմ բանախմբի անդամներից «վթարի» համար (հատկապես Սոնիա Սամանից, քանի

որ կարծեմ բոլորից ավելի իրեն բարկացրեց այս վթարը), որի պատճառը մասամբ իմ անզգուշությունն էր, մասամբ էլ Ֆորումի միջավայրի որոշ հատկություններ, որոնք անսովոր էին ինձ համար հատկապես այլ ֆորումների համեմատությամբ եւ անսպասելի հետեւանքներ ունեցան: Ինչեւէ, հիմա արդեն կարող եմ ասել, որ հույս կա, թե հնարավոր է վերականգնել վթարված քննարկաշարը, իսկ եթե՝ ոչ, ապա կարծում եմ ընդհանուր ջանքերով վերականգնված նամակները եւ առանձին երկխոսություններ թույլ կտան առանց դժվարության շարունակել քննարկումը:

Նորից վերադառնալով Ֆորումի տարածք՝ շատ հուզիչ իրադրություն գտա. մի կողմից՝ ինքնապաշտպանության եւ ճգնաժամը հաղթահարելու աներեր վճռականությունն ու հնարամտությունը, իսկ մյուս կողմից՝ Սպիտակի՝ 1988-ի երկրաշարժից հետո քանդված քաղաքը հիշեցնող մի տեսարան. կործանված շենքերի կողքին՝ ինքնաշեն կացարաններ, աճապարանք ու հախուռն փրկարարական աշխատանքներ...

Պատասխանելով Չարութի՝ ինձ ուղղված հարցին: Լիովին համաձայն եմ քո բոլոր ձեւակերպումներին եւ ուրախ, որ մի տարբեր ձեւով եւ տեղին օրինակներով դու նկարագրում ես փորձարարությունը ավելի մանրամասնորեն եւ դիպուկ, քան ես արել էի: Ժամ-Ֆրանսուա Լիոտարը «Պատասխանելով հարցին. ի՞նչ բան է պոստմոդեռնիզմը» հոդվածում այդպես էլ նկարագրում է ստացած ժառանգությունը կասկածի տակ առնելու արվեստագետի մղումը: Սեզանի ոտնձգությունն ուղղված էր իմպրեսիոնիստների «տարածության» դեմ, Պիկասոյին ու Բրաքինը՝ առարկայականության: Իսկ Դյուշանը խզում է կապը այն նախադրույթի հետ, թե նկարիչն անպայման պետք է նկար նկարի...

Ճիշտ է սակայն եւ այն, որ քո մեկնաբանության մեջ ի վերջո փորձարարությունը վերստին դառնում է շատ ավելի արմատական եւ հեղաշրջող-փոխակերպող մի բան, քան ես կցանկանայի տեսնել իմ սկզբնական հարցադրման մեջ:

Յրաչ Բայադյան

Յ.Գ. Մինչ ես կգրեի այս նամակը, քննարկաշարը մասամբ, բայց վերականգնվեց, գուցե հետագայում ավելի բարելավվի...

Աննա Բարսեղյան հինգշաբթի, 14:36, 12 հունիս, 2003 Արփիին

ամբողջ տեքստից պահել եմ ինձ հետաքրքրող հատվածը եվ անում եմ մի փոքր ակնարկ Արփիին.

<<Մարդը հազարամյակներ շարունակ մնացել է, ինչպես կծեւակերպեր Արիստոտելը <<<Ապրող մի կենդանի + ընդունակ existence politique- ի >>> Modern <պատմական նշանակությամբ> մարդը մի կենդանի է, որի POLITIQUE-ում իր կյանքը հարցադրման մեջ է>>> մեջբերում Maurizio Lazzareto-ի :

ահա թե ինչու մարդը միայն հզոր լինելով, իշխանություն ունենալով է, որ կարող է անել կամ չանել, հաջողել կամ ոչ, իրեն կորցնել կամ ոչ, մարդը միակ կենդանին է, որի կյանքում երջանկությունը գերնպատակ է. Այսինքն քաղաքական կյանք նշանակում է մարդկային կենսակերպը ուղղել դեպի երջանկության իդեան.

- Յիմա ուր է գրականության կամ արվեստի տեղը. գրողն ու արվեստագետը պատասխանատվություն ունեն հասարակության մեջ հանձն առնելու ինչ-որ խնդիրներ??? թե մնում է նարսիսիկոհագեբանական մղումներին զարկ տալով հասնեն իրենց անհատական իշխանությանը???

Աննա

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Սամվել Յավրյան</i> Բանաստեղծություններ	3
<i>Գոհար Նիկողոսյան</i> Պտուղը հորինված տղերքի ու անհորին անձրևի ճամփին	5
<i>Սամվել Մկրտչյան</i> Բանաստեղծություններ	9
<i>Վահրամ Մարտիրոսյան</i> Գրելու արվեստը	10
<i>Գ. Գրիգորի</i> Բանաստեղծություններ	14
<i>Գագիկ Կիլիկյան և Մհեր Բեյլերյան</i> Փնտրվում է Տեղեկանք առ այն...	18 21
<i>Արծուի</i> ԿԱՐՃ ՇԱԼՎԱՐ	25
<i>Նարեկ Նիկողոսյան</i> Վիժված սեր Լղողված վերջը	31 31
<i>Հարեթ Մուրադյան</i> Փշե պսակ	33
<i>Վահան Իշխանյան</i> Կանաչ օդանավակայան	36
<i>Կարինե Գասպարյան</i> Բանաստեղծություններ	41
<i>Գրիգոր Խաչատրյան</i> ճառ՝ արտասանված գրողների փողոցում	43
Ֆ ո Ր Ո Ւ Մ	
Բաբաջանյանի արձանը	46
Ազգայնականությունը գրականության մեջ	51
Գրաբնություն	58
«Բնագիր հանդեսը որպես փորձարարության տեղ» քննարկաչարի չարունակությունը	68